

Alma Rosé and Váša Příhoda from 1927 to 1936. Critical Comments on Newman's Biography of Alma Rosé

Petr Kreuz

Abstract: The study presents critical commentary on a biography of the Austrian violinist and Holocaust victim Alma Rosé (1906–1944) published by the Canadian musicologist Richard Newman. Alma is famous primarily for having conducted the girls' camp orchestra at the Nazi Auschwitz-Birkenau extermination camp. The study is mainly devoted to the period of the late 1920s and the first half of the 1930s, when Alma was the partner of the Czech violin virtuoso Váša Příhoda (1900–1960). In the study, the author's examination of relevant sources refutes certain traditional legends that are still in circulation about Alma and her marriage to Příhoda. The study covers the history of Příhoda's villa in Záryby and also outlines the life of Příhoda's second wife Jindřiška, née Kreuz. The questions of A. Rosé's Czechoslovak citizenship and Prague residency are dealt with in detail. There is a listing of Alma's known performances in Czechoslovakia in the latter half of the 1920s and in the 1930s. At the conclusion, the study points out basic historical inaccuracies in theatrical plays about Alma Rosé, which were premiered in the Czech Republic in 2022: this involves a play by the Polish author Mariusz Urbanek titled *Alma* and Martina Kinská's Czech drama *Because of Alma*.

Key words: Alma Rosé, violinist, Záryby, villa, Váša Příhoda, girls' camp orchestra, Czechoslovak citizenship

The Austrian violinist of Jewish descent, Alma (her real name was Maria) Rosé (* 3 Nov. 1906 in Vienna – † 4 April 1944 in Auschwitz) was the niece of the composer Gustav Mahler and at the end of her life the conductor of the girls' orchestra at the Nazi extermination camp in Auschwitz. In recent decades, she has not only become the object of growing interest of

scholars, historians, and musicologists¹ or of the authors of memoirs,² but also the object of

1) The formation and activity of the girls' camp orchestra at Auschwitz has been discussed in the standard monograph KNAPP, Gabriele: *Das Frauenorchester in Auschwitz. Musikalische Zwangsarbeit und ihre Bewältigung*, von Bockel, Hamburg 1996 (originally a dissertation defended at the Technical University in Berlin in 1996 with the title *Musikalische Zwangsarbeit in Auschwitz*, hereinafter KNAPP); for more about Alma Rosé, see *ibid*, especially pp. 71–86 and 305–309. For more about the girls' orchestra, see sources from the following incomplete list: KNAPP, Gabriele: *Musizieren als Überlebenshilfe. Das Frauenorchester in Auschwitz*, Feministische Studien, vol. 14, 1996, pp. 25–35; KNAPP, Gabriele: "Befohlene Musik". *Musik und Musikmißbrauch im Frauenlager von Auschwitz-Birkenau*, Acta musicologica, vol. 68, 1996, pp. 149–166; KUNA, Milan: *Hudba na hranici života, Naše vojsko*, Praha 1990, pp. 103–108; NEWMAN, Richard – KIRTLEY, Karen: *Alma Rosé. Wien 1906 – Auschwitz 1944*, mit einem Vorwort von Anita Lasker-Wallfisch, 2nd ed., Berliner Taschenbuch-Verlag, Berlin 2005, pp. 171–389, 439–440 and 464–468 (hereinafter, references shall be to this German edition) (1st ed., Weidle, Bonn 2003); original American edition: NEWMAN, Richard: *Alma Rosé. Vienna to Auschwitz*, Amadeus Press, Portland (Oregon) 2000; GROSSERT, Werner: *Carla und Sylvia Wagenberg. Zwei Dessauer jüdische Mädchen im "Mädchenorchester" des Vernichtungslagers Auschwitz-Birkenau. Eine Dokumentation*, Funk-Verlag Hein, Dessau 2007; *Approaching an Auschwitz survivor. Holocaust testimony and its transformations*, ed. Jürgen Matthäus, Oxford University Press, Oxford 2009; EISCHEID, Susan: *The Truth about Fania Fénelon and the Women's Orchestra of Auschwitz-Birkenau*, Palgrave Mcmillan, Cham/Switzerland 2016 (hereinafter EISCHEID); FELSTEIN, Jean-Jacques: *The violinist of Auschwitz*, Pen & Sword History, Barnsley 2021 (hereinafter FELSTEIN); *Nur die Geigen sind geblieben. Alma ♂ Arnold Rosé = Only the violins remain. Alma ♂ Arnold Rosé*, ed. Michaela Raggam-Blesh – Monika Sommer – Heidemarie Uhl, hg'd – Haus der Geschichte Österreich, Wien 2019 (hereinafter *Nur die Geigen*); LWOWSKI, Marcin: *Orkiestra z Auschwitz, Świat Książki*, Warszawa 2021; DARIO, Olivieri: *L'orchestra di Auschwitz. Inchiesta su Alma Rosé*, Curci, Milano 2023 (hereinafter DARIO). – A very worthwhile attempt in Czech, although necessarily selective given the format and scope, is the study: BURMAN, Markéta: *Hrály o život. Obraz osvětlimského ženského orchestru v memoárech a vyprávění přeživších*, bachelor's thesis, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, Praha 2016 (hereinafter BURMAN). In particular, I regard as very valuable (although more for illustration than as an evaluation) the chapter in which the author points out the disparate descriptions of Alma Rosé in the memoirs of members of the girls' orchestra (*ibid*, pp. 50–56).

2) Besides the books of memoirs by F. Fénelon (see footnote no. 3 below) and A. Lasker-Wallfisch (see footnotes nos. 7 and 8 below), see (this is not a complete list) the memoirs of other members of the girls' orchestra: the German accordionist E. Bejarano (née Loewy, 1924–2021) = GAERTNER, Birgit – BEJARANO, Esther: *Wir leben trotzdem. Esther Bejarano – vom Mädchenorchester in Auschwitz zur Künstlerin für den Frieden*, Pahl-Rugenstein, Bonn 2004; *Esther Bejarano, Erinnerungen. Vom Mädchenorchester in Auschwitz zur Rap-Band gegen rechts*, ed. Antonella Romeo, Laika-Verlag, Hamburg 2013, in particular pp. 70–74; memoirs of the Polish violinist H. Dunicz Niwińska (1915–2018 [!]) = DUNICZ NIWINSKA, Helena: *Drogi mojego życia. Wspomnienia skrzypaczki z Birkenau*, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Oświęcim 2013 (hereinafter DUNICZ NIWINSKA); the Polish mandolinist R. Zelmanowicz-Olewska (1921–1987) = *Crying is forbidden here! Rachela Olewski (Zelmanowicz). Testimony. A Jewish Girl in pre-WWII Poland, The Women's Orchestra in Auschwitz and Liberation in Bergen-Belsen*, ed. Arie Olewski, Arie Olewski (self-published), Tel Aviv 2009; *Rachela Zelmanowicz-Olewska, Weinen hier verboten. Ein jüdisches Mädchen im polnischen Bendzin, im Ghetto von Bendzin und im Versteck, im Frauenorchester von Auschwitz, in Bergen-Belsen und Israel, 1921–1987. Ein Zeugnis in Yad Vashem*, ed. Erhard Roy Wiehn – Klara Stropf, Hartung-Gorre Verlag, Konstanz 2018; the Dutch accordionist Flora Jacobs (later married Schrijver, 1923–2013) = VERHEIJEN, Mirjan: *Het meisje met de acordeon. De overleving van Flora Schrijver in Auschwitz-Birkenau en Bergen-Belsen*, Scheffers, Utrecht 1994; the Czech guitarist and copyist Margot Anzenbacherová, married Větrovcová (1915–2007) = VĚTROVCOVÁ, Margot: *Čtyři roky*, in: *Bojovali jsme a zvítězili (léta 1938–1945 ve vzpomínkách pamětníků)*, ed. Věra Holá, Svoboda, Praha 1979, pp. 129–137, especially pp. 132–135 (hereinafter VĚTROVCOVÁ); the Greek violinist J. Stroumsa (Ya'aqov Štrúmzā, born in 1913) from a family of Sephardic Jews, elder brother of Julie Stroumsa, a member of the girls' orchestra who did not survive (1915–1945) = *Jacques Stroumsa, Geiger in Auschwitz, Ein jüdisches Überlebensschicksal 1941–1967*, ed. Erhard Roy Wiehn, Hartung-Gorre, Konstanz 1993. – FELSTEIN (see op. cit. in footnote no. 1) takes as a departure point, among other things, the recollections of the girls' orchestra violinist Elsa Felstein (1923–1964). For information about Alma Rosé, see *ibid*, pp. 79–92. – The very first

the attention of artists, especially in the fields of music, theatre and literature.

In the 1970s, a rather critical and largely subjective view of Alma Rosé's activity as conductor of the girls' orchestra at the camp took hold and long persisted. The source of this view of Alma was the memoirs of an eyewitness, a member of the orchestra, the French singer of Jewish descent Fania Fénelon (1908–1983, née Fania Goldstein), first published in 1976.³ That was the first more extensive work of memoirs concerning the girls' orchestra at Auschwitz. F. Fénelon's memoirs and the girls' orchestra were secured worldwide fame by the made-for-television film *Playing for Time* (CBS, 1980), which is now highly acclaimed, but was surrounded by major disputes and a heated media controversy at the time of its premiere.⁴ The author of the film's script was the world-famous American dramatist Arthur Miller (1915–2005). The 150-minute film was made by the director Daniel Mann in collaboration with Joseph Sargent. The main role of F. Fénelon was played by the American actress Vanessa Redgrave. Alma Rosé was played by Jane Alexander,⁵ who won an Emmy Award for the role as the best female acting performance in a supporting role.⁶

The strongest reaction to the critical portrayal of A. Rosé in F. Fénelon's memoirs arrived 20 years later with the memoirs of Anita Lasker-Wallfisch (* 1925), a cellist in the girls' orchestra and a native of the Silesian city Breslau (Wrocław). Her memoirs first appeared in English in 1996⁷ and were translated into German a year later.⁸ Lasker-Wallfisch moved to

text with memoirs mentioning Alma and her death in Auschwitz appeared shortly after the war in a book of memoirs by the Polish writer S. Szmaglewska (1916–1992) and K. Żywulska (1914–1992): SZMAGLEWSKA, Seweryna: *Dymy nad Birkenau*, Czytelnik, Warszawa 1945 (quoted from the first edition of the Czech translation: SZMAGLEWSKA, Seweryna: *Dýmy nad Birkenau*, Miroslav Stejskal, Praha 1947, pp. 268 and 276); ŻYWULSKA, Krystyna: *Przeżyłam Oświęcim*, Spółdzienia Wydawnicza Wiedza, Warszawa 1946 (quoted from the Czech translation: ŻYWULSKA, Krystyna: *Přežila jsem Osvětim*, Naše vojsko, Praha 1957, pp. 65, 78, and 142). – The first memoirs to report in detail on the activities of Alma Rosé in Auschwitz and to provide a detailed account of the circumstances of Alma's death in early April 1944 appeared in a book by the Slovak physician Margita Schwalbová (1915–2002): SCHWALBOVÁ, Manca: *Vyhasnuté oči*, Pravda, Bratislava 1948; 2nd ed., Marenčin PT, Bratislava 2011, pp. 40–50. For more memoirs by M. Schwalbová, see *Žila som životy druhých (zo spomienok lekárky na Osvienčim)*, ed. Katarína Hradská, Nadácia Milana Šimečku and Židovská náboženská obec Bratislava, Bratislava 2001. Schwalbová's postwar memoirs were the basis for passages about Alma Rosé in LANGBEIN, Hermann: *Menschen in Auschwitz*, Europa-Verlag, Wien 1972, pp. 152–153 and 444 (hereinafter LANGBEIN).

3) FÉNELON, Fania: *Sursis pour l'orchestre. Témoignage recueilli par Marcelle Routier*, Stock, Paris 1976. Czech translation: FÉNELONOVÁ, Fania: *Divící orchestr. Svědectví sebrané Marcelou Routierovou*, epilogue by Viktor Lederer, Naše vojsko, Praha 1984 (hereinafter FÉNELONOVÁ).

4) UHL, Heidemarie – RAGGAM-BLESCH, Michaela: *Die Wiederentdeckung von Alma Rosé – The Rediscovery of Alma Rosé*, in: *Nur die Geigen* (see op. cit. in footnote no. 1), pp. 30–38, cit. pp. 30–31 and 37–38.

5) [https://en.wikipedia.org/wiki/Playing_for_Time_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Playing_for_Time_(film)) [retrieved on 19 May 2023]. – Fénelon's depiction of Alma was again borrowed in the early 1990s by the well-known French-Bulgarian philosopher and sociologist Tzvetan Todorov in his book *Face à l'extrême* (1991). For a Czech translation, see TODOROV, Tzvetan: *V mezní situaci*, Mladá fronta, Praha 2000, here p. 76. Todorov characterises Alma as a person willing “[...] to sacrifice the good of the orchestra's members in the interest of a better musical performance [...]”.

6) https://en.wikipedia.org/wiki/Jane_Alexander [retrieved on 19 May 2023].

7) LASKER-WALLFISCH, Anita: *Inherit the truth: 1939–1945. The documented experiences of a survivor of Auschwitz and Belsen*, dlm, London 1996 (hereinafter LASKER-WALLFISCH 1996).

8) LASKER-WALLFISCH, Anita: *Ihr sollt die Wahrheit erben. Breslau – Auschwitz – Bergen-Belsen*, Weidle, Bonn 1997 (hereinafter LASKER-WALLFISCH 1997).

the United Kingdom in 1946 and worked all her life as a cellist. She did not visit Germany again until 1994.⁹

Lasker-Wallfisch later wrote about how not only she, but also other female survivors such as the violinist and singer Violette Jacquet Silberstein (1925–2014) were appalled by the gross slander contained in F. Fénelon's memoirs that was aimed at nearly all of the orchestra's members, and especially at Alma Rosé.¹⁰ Lasker-Wallfisch admitted that while it is not possible to write about the events and people in a concentration camp with total objectivity, Fénelon in her memoirs had not only indulged in an "ego trip", but had in fact exchanged her role with that of Alma Rosé.¹¹ Other survivors of the orchestra also reacted negatively to F. Fénelon's book, including the Polish violinist Helena Dunicz Niwińska. Her memoirs long remained in manuscript form, kept at the Memorial and Museum Auschwitz-Birkenau (Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau), and they were first published in the last decade.¹² Lasker-Wallfisch reacted publicly for the first time to Fénelon's memoirs after the broadcast of the film *Playing for Time* with a critical article in the Sunday Times.¹³ At that time, she also made contact with the Canadian musicologist and journalist Richard Newman, who was a friend of Alma's brother, the pianist and composer Alfred Rosé (1902–1975),¹⁴ and since the mid-1970s he has been the administrator of the collection of writings of the Mahler and Rosé families kept in the library at the Western Ontario University.¹⁵

Anita Lasker-Wallfisch's memoirs,¹⁶ Richard Newman's 2000 monograph,¹⁷ and the Dutch-Belgian-French documentary film by the French director and documentary filmmaker Michel Daeron *La chaconne d'Auschwitz*, honoured at the 1999 European Film Awards,¹⁸ brought a major change to how Alma Rosé activities as the conductor and leader of the girls' orchestra at Auschwitz were seen. Alma had ceased to be viewed as a person who may

9) https://de.wikipedia.org/wiki/Anita_Lasker-Wallfisch [retrieved on 19 May 2023].

10) The scholarly literature has reflected the development of the tradition of the story based on the memoirs of F. Fénelon and reinforced by the film *Playing for Time*; see EISCHEID, op. cit. in footnote no. 1. Eischeid writes that in the middle of the last decade, thanks to the regular broadcasts of Mann's and Sargent's film, the memoirs of F. Fénelon continued to be the most commercially successful, and the book was being cited plentifully by scholars as memoirs on the theme of the Holocaust (ibid, p. 3). For the depiction of Alma, Eischeid drew mainly from the personal recollections and memoirs of A. Lasker-Wallfisch, H. Dunicz Niwińska and of another member of the camp orchestra, the Polish violinist Zofia Cykowiak (1923–2009).

11) LASKER-WALLFISCH, Anita: *Ohne sie hätte niemand von uns überlebt – Erinnerung an Alma Rosé*, in: NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 9–13, cit. pp. 9–10.

12) See DUNICZ NIWIŃSKA, op. cit. in footnote no. 2.

13) *Nur die Geigen*, op. cit. in footnote no. 1, pp. 30–31 and 37–38. Already when the film was being made in 1979, Lasker-Wallfisch wrote to the author of the script, A. Miller. – The showing of the film in Germany in 1981 further solidified Alma's image as a ruthless person who even beat her musicians just to please her SS commanders and who largely transformed the camp orchestra into the extended arm of murderers (ibid, pp. 31 and 38).

14) See *Nur die Geigen*, op. cit. in footnote no. 1, pp. 30–31 and 38.

15) See below.

16) See LASKER-WALLFISCH 1996, op. cit. in footnote no. 7, and LASKER-WALLFISCH 1997, op. cit. in footnote no. 8.

17) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1.

18) https://europeanfilmawards.eu/en_EN/film/bach-in-auschwitz.5539 [retrieved on 20 May 2023].

have been an excellent musician and a capable leader of the girls' orchestra, but also a *kapo* in a prison camp, a heartless woman, whose ruthlessness in personal confrontations was often incomprehensible, and the motives for her behaviour were not infrequently viewed as insufficient, dubious, or even self-interested. Thanks to the latter works mentioned, at the very end of the 20th century a more objective and historically appropriate picture of the last year of Alma Rosé's life as a person whose activity as the conductor of the girls' orchestra rescued dozens of young women from all over Nazi-occupied Europe, and not only Jewish women, from almost certain death in Auschwitz's gas chambers just by accepting them as members of her musical ensemble. Thanks to that and to her tragic end, Alma Rosé has gradually begun to assume a heroic image as a historical figure. To a greater or lesser degree, this point of view has been strengthened further by publications issued in the new millennium,¹⁹ including memoirs.²⁰

The first major artistic treatment of the story of Alma Rosé in Czechoslovakia was a radio play by the dramatist Otto Schmidt (1912–1994) *Rekviem za Almu* (A Requiem for Alma).²¹ The play was recorded by Czechoslovak Radio in 1988 under the direction of Petr Adler at the Brno studio with the superb actress Drahomíra Hofmanová in the title role.²² The play's premiere broadcast was on 4 May 1989.²³ The author based the play not only on the memoirs of F. Fénelon, but also on the recollections of M. Schwalbová published in 1948.²⁴ The director and the performer of the title role conceived Alma as a “fragile figure”, actually tending towards the image of her in the account by Schwalbová.²⁵ Afterwards, the play was broadcast several more times.

The effort to redress the negative image of Alma Rosé caused by her portrayal in F. Fénelon's memoirs and to give Alma credit for her undoubted heroism was unquestionably subjectively and objectively justifiable and was important for the sake of our knowledge of history. The problem, however, arose at the moment when certain authors began to extrapolate the last heroic year of Alma's life backwards into her earlier life's journey, which cannot be given such an unambiguous evaluation. Such an extrapolation unavoidably creates a myth that becomes more remote from historical reality as time passes.

A black-and-white evaluation has its principled, value-based justification when describing Alma's confrontation with absolute evil in the form of a Nazi extermination camp. For

19) See footnotes nos. 1 and 2 above.

20) See BURMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 52–54. The author formulated the interesting and apt observation that the positive image of A. Rosé arose in the memoirs of orchestra members only retrospectively, when they realised that they owed their survival to Alma and what she had done. The diversity of views on Alma among orchestra members ranging from fear to respect for a professional music and feelings of solidarity are also documented in KNAPP, op. cit. in footnote no. 1, pp. 306–308.

21) <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/12334-rekviem-za-almu-1988.html> [retrieved on 1 June 2023].

22) <http://www.scena.cz/index.php?d=1&o=1&c=29713&r=11> [retrieved on 30 May 2023].

23) TOMÁŠ, Jiří: *Souboj s mašinérií smrti*, Rudé právo 10 May 1989 (no. 108), p. 5 (hereinafter TOMÁŠ). – I wish to thank the dramaturge, scriptwriter, and radio director Hynek Pekárek for detailed information about the play and its author.

24) See footnote no. 2 above.

25) See TOMÁŠ, op. cit. in footnote no. 23.

a number of good reasons, however, such an approach is not appropriate when observing her life and actions during the interwar period. In the eyes of women imprisoned in Auschwitz who had the rare good fortune to be accepted into the girls' orchestra, and among whom there were only a few professional musicians, Alma undoubtedly must have seemed like an important musical figure. The name of her uncle, the composer Gustav Mahler (1860–1911), was certainly known to everyone. Many of the prisoners in Auschwitz surely would have heard the name of her former husband, the violinist Váša Příhoda (* 22 Aug. 1900 in Vodňany – † 26 July 1960 in Vienna), including the Hungarian Jewish teacher from southern Slovakia Magda Hellinger (1916–2006), who served as a camp elder in Auschwitz.²⁶ Most of the women in the orchestra could imagine how important a musician Alma's father Arnold Rosé (1863–1946) was as the former concertmaster of the Vienna Court Opera for many years. Beyond that, however, the orchestra members did not know much about Alma Rosé's "former" life. Many things were the object of speculation.²⁷ The surviving members of the orchestra mostly did not learn the details of Alma's life and family until after their liberation.²⁸ Alma Rosé's artistic activities in interwar musical life cannot, however, be viewed through the narrow perspective of the last year of her life. Alma must be placed in the broader and more appropriate general context of the period.

One certainly cannot blame the authors of memoirs that appeared in books or other texts for having extrapolated Alma Rosé's merits. Memoirs are always subjective texts to one degree or another, and they require appropriate critical historical evaluation and verification of factual accuracy. Human memory is always selective, and that is doubly true of recollections of the Auschwitz extermination camp, so historians are always forced to verify memoirs even if they are the recollections of victims of the Holocaust or of the injustices of totalitarianism, and also even if such verification makes laypeople uncomfortable or gives the impression that the victims are being checked for "political correctness".

Even Richard Newman, the author of what is, so far, the only biographical monograph about Alma Rosé, cannot be excused for the occasional absence of a historically critical approach or for insufficient verification of the information he obtained. There is no question that Newman's research is solid both in the passages about Alma Rosé's childhood and family²⁹ and in most of the chapters depicting the last five years of Alma's life after emigrating

26) See NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 281–282. Also cf. VĚTROVCOVÁ, op. cit. in footnote no. 2, p. 132. – For the memoirs of M. Hellinger, see HELLINGER, Magda – LEE, Maya – BREWSTER, David: *The Nazis Knew My Name. A Remarkable Story of Survival and Courage in Auschwitz*, Atria Books, New York – London – Toronto – Sidney – New Delhi 2021. Czech translation: HELLINGEROVÁ, Magda – LEEOVÁ, Maya – BREWSTER, David: *Učitelka z Osvětimi*, CPress, Brno 2022. Concerning Alma Rosé, see *ibid.*, pp. 121–123.

27) See e.g. FÉNELON, op. cit. in footnote no. 3, p. 38, who believed that Alma's father was the concertmaster of the opera in Berlin and that Alma was a German (*ibid.*, p. 129). Fénelon does not mention V. Příhoda at all by name, and she writes that he was an outstanding violinist who was a pupil of Arnold Rosé (*ibid.*, p. 121). – The incorrect claim that Příhoda was a pupil of A. Rosé also appears in the memoirs of M. Větrovcová (see VĚTROVCOVÁ, op. cit. in footnote no. 2, p. 133).

28) This is partially admitted and indirectly documented by Anita Lasker-Wallfisch; see NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 10–12.

29) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 15–57 and 451–455.

from Austria.³⁰ In the former case, he was able to take as his departure point the extensive collection of written materials from the Mahler and Rosé families (*The Gustav Mahler – Alfred Rosé Collection*) kept at the library of Western Ontario University in the Canadian city London.³¹ For his account of Alma's last years, he was able to use not only the collection mentioned above, but also the extensive literature devoted to the Holocaust and the already published or oral recollections of those Auschwitz prisoners who came into contact with Alma or with the girls' orchestra.³²

By far, the weakest part of Newman's biography consists of the chapters dealing with her marriage to Váša Příhoda, more precisely during the period from 1927 to 1938.³³ Newman's account contains a large number of inaccuracies and obvious nonsense. Often, the Canadian musicologist relied on individual second- or even third-hand accounts, which he was often unable to verify or to place in an exact timeframe. He even seems to have been indifferent to whether he was describing the situation in 1931 or in 1935, but that differentiation is of major importance in the life's journeys of both Alma Rosé and especially of Váša Příhoda and in the development of their relationship and marriage. To be extremely generous, one might excuse such shortcomings in part because Newman had already begun preparing his biography by the first half of the 1980s. Back then, the Iron Curtain stood in his way, and even having overcome that obstacle, there were further administrative complications hindering access to Czech and Slovak archives. At the time, Newman was therefore largely limited to sources of information that were in print and to information provided to him by eyewitnesses through correspondence or during telephone interviews. That can hardly have been beneficial to the quality of his research. That obstacle ended *de facto* at the end of 1989 and *de iure* in 1992.³⁴ While it is possible to complain about the relatively poor organisation and amount of access to written materials on the history of the 20th century in Czech archives in the 1990s, there was yet another barrier that Newman did not overcome: language. And he clearly did not even attempt to do so. That is a shocking deficiency for a study about a person who spent more than half of her adult life³⁵ as a citizen of Czechoslovakia and who was registered as a Prague resident³⁶ at a time by which there were few places in the metropolis on the Vltava ("Greater Prague" from 1922 with the incorporation of many new neighbourhoods) where it was possible to communicate with anyone in a language other than Czech. Moreover,

30) Ibid, pp. 135–389 and 460–471.

31) <https://www.lib.uwo.ca/music/gmar.html> [retrieved on 21 May 2023].

32) I am unable to devote space here to the many reviews of the English and German editions of Newman's biography. It is enough to say, in summation, that the reviews are either positive, or they are merely reports mostly consisting of the retelling of the story of Alma's life.

33) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 66–93 and 456–458.

34) Act No. 343/1992 Coll., amending Act No. 97/1974 Coll. on the Keeping of Archives, abolished, among other things, § 2 of Directive No. 7/1975 of Ministry of Interior of the Czech Socialist Republic. The paragraph in question put severe limitations on the use of archival materials for "foreigners" (including foreign individuals, persons without citizenship, foreign government bodies, or foreign organisations). Act No. 343/1992 Coll. took effect on 1 Sept. 1992.

35) Under Austrian and Czechoslovak law in the 1920s, the age of adulthood was 21.

36) See below for more details.

many of Newman's assertions show his ignorance (or very superficial knowledge) of the history of Czechoslovakia or of Central Europe more generally or of the realities of life in the 20th century. Unfortunately, this further worsens the quality of the chapters in question. Despite their worldwide historical importance, both Alma Rosé and Váša Příhoda were people with a firm grounding in Central Europe, and more than once they were caught up in the historical developments there in the middle third of the 20th century, with painful and even fatal consequences for their lives and their musical careers.

In the following commentary, I would like to set the record straight, mostly on the basis of my own research of the sources, concerning some of the more serious instances of Newman's inaccurate, erroneous, nonsensical, or entirely fabricated assertions about the relationship between Váša Příhoda and Alma Rosé and their life together from 1927 to 1935/1936 and about Alma's life in Czechoslovakia and in Prague in the 1930s. In further parts of the study, I shall present an overview (necessarily still incomplete and with gaps) of Alma Rosé's public appearances in Czechoslovakia in the 1920s and '30s. At the conclusion, I shall give a brief historical commentary on the two theatrical plays devoted to A. Rosé, which were given their Czech premieres in 2022.

The villa in Záryby

Richard Newman incorrectly states that Příhoda had a villa built in Záryby, a village on the right bank of the Elbe (Labe) about 7 km northwest of Brandýs nad Labem.³⁷ In reality, when Příhoda bought the villa in June 1929, it had already been standing for many decades. Příhoda did not even make any substantial alterations or additions to it. The outward appearance of the villa in Záryby (house no. 52) was impressive. The building in the Art Nouveau style from the latter half of the 19th century also had a relatively large garden. The purchase price of the villa itself was 450,000 Czechoslovak crowns. Purchasing the property in Záryby including taxes and fees and the price of the land cost Příhoda approximately 725,000 Czechoslovak crowns.³⁸

According to the entry in the land register,³⁹ the villa in Záryby was built (or finished) in the spring of 1884, and it was official entered in the land register on 2 April 1885. It appears that Dr. Jan Hněvkovský and Emiliana Hněvkovská, who owned the land from 1882 to 1896, had the villa built. The physician Jan Hněvkovský (1842–1896) was a native of Jaroměř who moved to Prague in 1869 and lived in New Town. In 1872 he married the 15-year-old daughter of the master carpenter Michal Zeyer named Emilie (Emiliana) (1857–1899).⁴⁰

Marie Pulkrábková became the owner of the villa in Záryby in August 1925. Váša Příhoda's right of ownership of the property was entered into the land register on 24 June 1929 on

37) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 74–75.

38) Land Register of the City of Prague, Prague Cadastral Office, Land Register of the Municipality Záryby, file no. 176; *ibid*, collection of documents in file no. 176 Land Register of the Municipality Záryby.

39) See footnote no. 38.

40) Prague City Archives, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, konskripční karta Jan Hněvkovský (1842) (also see: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=1F407B4223A911E08F90005056C00008&scan=1#scan1>).

the basis of a contract signed on 7 June of that year in Brandýs nad Labem.⁴¹

The sources from which Newman drew his ample description of the villa in Zárýby seems dubious to the point of being suspect, apart from the account of Alma's relative Marie Rosé.⁴² Even Newman's description of the villa having five or six bedrooms and many other rooms seems exaggerated.⁴³ Newman supposedly based this on interviews conducted in 1983 with a certain "Mrs Sklenářová", said to have been the housekeeper at the villa in Zárýby, with Příhoda's unnamed tailor, and with a certain Mr Přemysl "Tom" Doležal, claimed by Newman to be one of the relatives of

Příhoda's second wife Jindřiška "Jetty" Příhodová, née Kreuz (1905–1982).⁴⁴ I have not come across any "Mrs Sklenářová" (or Sklenářová) in connection with Zárýby, Příhoda, or Jetty. Paradoxically, Newman himself says that in the 1930s, Příhoda's mother,⁴⁵ i.e. Marie Příhodová, née Ruzhová (1873–1947; Newman does not give her name), took care of the household in Zárýby. It can hardly be determined who Příhoda's tailor was in the 1930s (he certainly had more than one). What can instead be documented is that Příhoda acquired clothing abroad.⁴⁶ It can be said with absolute certainty that there was no one among Jetty's relatives with the surname Doležal, whether with the given name Přemysl, Tom, "Přemysl", or any other.

The Canadian musicologist apparently had no idea who he was talking about when he stated that besides Příhoda's parents, his brother [!] was also living at the villa in Zárýby.⁴⁷ And no wonder: Příhoda's brother is purely Newman's invention... Příhoda only had one

Váša Příhoda's villa in Zárýby in the early 1930s / Vila Váši Příhody v Zárýbech na počátku 30. let
Photograph, unknown author / Fotografie, autor neznámý
Váša Příhoda Institute, Vodňany / Institut Váši Příhody, Vodňany

41) See footnote no. 38 above.

42) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 457, footnote no. 32.

43) Ibid, p. 74.

44) For more detailed information about Jindřiška Příhodová and her marriage with Váša Příhoda, see *Korespondence Váši Příhody, Jindřišky Kreuzové/Příhodové a Otto A. Graefa s manželi Josefem a Marianne Erberovými z let 1936–1939. Příspěvek ke kulturním vztahům Prahy a Mnichova ve druhé polovině 30. let 20. století*, edition with commentary and an introductory study by Petr Kreuz, in: *Pražský sborník historický* (forthcoming, hereinafter *Korespondence*).

45) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 75.

46) See e.g. the letters from Váša Příhoda to Jetty from Leipzig dated 9 April 1937 (*terminus ad quem*) and from Bad Gastein dated 25 August 1938. – These documents belong to the author of this study, and they will be published in a forthcoming edition of the correspondence between Váša Příhoda and Jetty. The same applies to further quoted epistolographic documentation from this correspondence.

47) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 74.

sibling, a younger sister, the pianist and music teacher Růžena Bäumlová, née Příhodová, named Klánová after her divorce (1902–1981).⁴⁸

How long (if ever) Alma Rosé lived permanently in the villa in Záryby is questionable. Příhoda did not have a residence in Prague until the early 1940s, and during his stays of shorter or longer durations between concert tours, he lived with his parents in Nusle, first at the address Otakarova Street 3, house no. 287 (originally Lázně v Nuslích, house no. 287), where his father's music school was based, and later, from November 1936, at the address Táborská Street 4; he was also officially registered at those addresses.⁴⁹ When Alma obtained a Czechoslovak passport and official Prague residency⁵⁰ and afterwards until the middle of 1935, her address was Praha-Nusle, Boleslavova Street 9, house no. 45.⁵¹ I have so far been unable to determine whether Alma ever actually lived at that address and whether she was living with Příhoda there, or whether she was just using the address to acquire and maintain official residency in Prague. In any case, however, Příhoda's father Alois (1873–1937) was living at that address in 1936.⁵²

The idea that the married couple Váša and Alma Příhoda had a “busy social life” in Záryby⁵³ has nothing to do with reality and belongs under the category of clichés and wishful thinking unsupported by any scholarly research. Assuming that Alma ever really spent any longer period of time without interruption in Záryby (about which there is no truly convincing documentation available), it is possible that initially her acquaintances and female friends, especially from Austria, may have been travelling to see her in Záryby for shorter or longer visits. At the same time, in the ethnically and socially very different environment of a village in central Bohemia, Alma must at the least have felt uncomfortable and isolated to a considerable degree. That isolation was certainly worsened by the fact that she had practically no mastery of the Czech language whatsoever (apart from what she might have been able to acquire occasionally in the city of her birth).⁵⁴

48) *Korespondence*, op. cit. in footnote no. 44.

49) National Archive (hereinafter NA), collection Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatel (1914–1953), card with records of residents from 1921 – entry for Václav Příhoda, date of birth 22 Aug. 1900.

50) NA, collection Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatel (1914–1953), card with records of residents – entry for Alma Rosé, date of birth 3 Nov. 1906.

51) For more details, see below.

52) *ADRESÁŘ Republiky československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství = Adressbuch der Czechoslovakischen Republik für Industrie, Gewerbe, Handel und Landwirtschaft*, Praha 1937, vol. 1937, XII/1, p. 1229; *ADRESÁŘ hlavního města Prahy 1936*, Rudolf Mosse, Praha 1936, p. 103 (chapter “Hudební školy”).

53) That claim was made in December 2018 by the Jihlava politician, journalist, and musicologist Zdeněk Geist in a programme about A. Rosé on the radio station Český rozhlas 2 – also see CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana: *Hrála na světových pódiích i spoluvězeňkyním v Osvětimi. Osudové ženy: Alma Rosé* (<https://dvojka.rozhlas.cz/hrala-na-svetovych-podiich-i-spoluvezenkynim-v-osvetimi-osudove-zeny-alma-rose-7704756> [retrieved on 21 May 2023]).

54) As is shown by Příhoda's letter to Jetty sent from Cluj, Romania on 19 January 1935 (*terminus ad quem*), which was written on some of Příhoda's official letterhead, Příhoda was using three official contact addresses before the middle of the 1930s: the address of O. Graef in (Munich-)Pasing (Richard Wagnerstraße 40), the Prague address of his parent, which was the same as the address of their former music school (Praha-Nusle, Otakarova Street 3), and the address of Alma's parents in district XIX of Vienna (Pyrkergasse 23).

Although there were some recreational buildings owned by Prague residents in the vicinity during the interwar period, Zárýby was not a place where large numbers of members of Prague's elite or upper-middle classes had recreational or summer residences built, as would have been the case in those days in such places as Černošice, Dobříchovice, Měchenice, Senohraby, Klánovice, or Jevany.⁵⁵ In light of these facts, Newman's claim that the villa was located in a recreational area is at least misleading.⁵⁶ In those days, driving a car from Zárýby to the centre of Prague must have taken at least half an hour. Alma apparently did not get along very well with Příhoda's parents, especially in the case of Příhoda's mother Marie. After the music school in Nusle closed, the amount of time his parents were spending in Zárýby was constantly on the increase, and they were the ones who were in fact taking care of the villa. Newman admits that the main reason for the disaffection between

Váša Příhoda with his daughter Libuše / Váša Příhoda s dcerou Libuší

Photograph, unknown author, Zárýby, 1940 /
Fotografie, autor neznámý, Zárýby, 1940
Archive of the author / Archiv autora

Alma and Marie Příhodová (Newman apparently did not even know her name and refers to her only as Alma's mother-in-law) was the language barrier, as well as Alma's inability and unwillingness to take care of her husband's household.⁵⁷

Moreover, it soon turned out that while the villa in Zárýby looked impressive from the outside, it was in fact in quite poor condition. For this reason, Příhoda had already begun trying to sell it by the mid-1930s, but he did not succeed for a long time. At the time, the use of the villa and maintenance and necessary repairs were costing Příhoda considerable sums of money on the order of as much as tens of thousands of crowns per year.⁵⁸ Příhoda did not succeed at selling the villa until July 1940, with the decisive involvement of Jetty and at a sizeable loss. It was bought by a certain engineer named Václav Skála, a Czech living in Mexico.⁵⁹

55) For information about recreational areas in the environs of Prague during the interwar period in general, see e.g. MATOUŠEK, Václav: *Nenápadný půvab (české) buržoazie. Počátky masové a individuální rekreace v Čechách v době industrializace pohledem historika*, in: *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.–21. století*, ed. Tereza Blažková – Dana Fialová – Václav Matoušek, Togga, Praha 2014, pp. 11–28.

56) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 74.

57) *Ibid.*, p. 75.

58) See Příhoda's letter to Jetty dated 11 April 1937 (*terminus ad quem*).

59) See footnote no. 38 above.

The poor condition and unattractiveness of the villa in Zárby over the next two decades is shown indirectly by the fact that it was not expropriated after 1948, nor was any effort made to acquire it as state property. The owner V. Skála died in 1956 in Mexico City, and according to his will, the villa was inherited by his Mexican wife Emilia Vagner Vda De Skala. In 1961 she authorised a Czechoslovak attorney to sell it on her behalf to a state-owned wholesale company, Pražský velkoobchod, thereby making the Czechoslovak state the owner of the property in Zárby. The villa in Zárby was demolished sometime in the early 1970s.⁶⁰ Today, there is no building on the land where the villa once stood.⁶¹

Alma Rosé's Czechoslovak citizenship

Alma was issued a Czechoslovak passport on 7 October 1930, shortly after her marriage to Příhoda, by the Czechoslovak Consulate-General in Vienna. The name shown on the passport was Alma Příhodová, and it was valid until 6 October 1932, i.e. for two years.⁶² On 3 December 1930, an official of the Prague Municipal Government sent the Prague Police Directorate notice dated 21 November of that year that Alma Příhodová was not officially registered as a resident of the City of Prague. The Police Directorate forwarded this information to the Consulate-General in Vienna in a memorandum dated 19 December 1930.⁶³

In reaction, on 7 October 1931 the Consulate-General sent the Police Directorate the marriage certificate “of *Alma Marie Příhodová*, issued on 25 October 1930 under no. 2457 by the Vienna Municipal Government, according to which she is the wife of *Václav František Příhoda*, born on 22 Aug. 1900, the son of *Alois and Marie, née Ruzha-ová*, [and] the daughter of *Josef [sic!] Rosé and Justine Ernestine, née Mahler*.”⁶⁴ On 21 October 1931, the Police Directorate forwarded the notice from the Prague Municipal Government to her. In reaction to this notice, on 16 November 1931 the municipal office in Prague-Nusle sent the Police Directorate notice that Alma had her official residency in Prague, specifically in Prague-Nusle.⁶⁵ In turn, on 24 November the Police Directorate informed the Consulate-General in Vienna.⁶⁶ Alma applied for an extension of her Czechoslovak passport's validity on 31 September 1931. The passport

60) I have been unable to determine the exact date when the villa in Zárby was demolished. There is no documentation of it in the written records of the collection of the Zárby Municipal Archives at the State Regional Archive in Prague (hereinafter SOAP) or at the office of the State District Archive (hereinafter SOKA) Mělník, nor is it found in the collection of the District National Committee for Prague-East (1960–1990) in the SOAP, office of the State District Archive for Prague-Rural Areas. I have also been unable to find the building file for the villa in Zárby. It should be contained in the aforementioned, sizeable, and unprocessed archival collection of the District National Committee for Prague-East, but it has not yet been found there, and it is very likely that it is not there at all. The file also is not in the unprocessed archival collection of the District National Committee for Prague-East (1960–1975), which is kept at an SOAP site not connected with the relevant provenience, the office of the State District Archive for Benešov, and which was intended to constitute the building records.

61) See footnote no. 38 above.

62) NA, collection Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1951, PŘ 19311940, shelf mark P 3433/13, fol. 1r.

63) Ibid, fol. 2r. Also see Ibid, fol. 9r–v.

64) Ibid, fol. 3r and 6r.

65) Ibid, fol. 4r.

66) Ibid, fol. 4r–5v and 7r–v.

was extended through 21 September 1936, i.e. by five years.⁶⁷

Alma was issued a new Czechoslovak passport on 27 December 1934, valid for one year for all of Europe except for the USSR. It is worth mentioning that the column in the passport application for spouse (“Manžel – Der Gatte”) was crossed out. Prague-Nusle was entered in the application as her municipality of residence.⁶⁸ The address originally shown in her passport, Praha (XIV.)-Nusle, Boleslavova Street 9, building no. 45, was changed on 6 June 1935 to simply “Praha.”⁶⁹ The Consulate-General in Vienna extended the validity of that passport on 4 January 1936 until 3 January 1941, i.e. for another five years. In the printed application form, a consular official added Alma’s Vienna address (Wien XIX., Pyrkergrasse 23).⁷⁰

The overview of information above shows that Alma Rosé was continuously a holder of a Czechoslovak passport from 7 October 1930. After obtaining official residency in Prague sometime at the end of 1930 or in the first months of 1931, she also became a full-fledged citizen of the Czechoslovak Republic. Her Czechoslovak passport ceased to be valid *de facto* on 15 May 1940 with the capitulation of the Netherlands and its subsequent Nazi occupation, but it expired *de iure* on the date given above, 3 January 1941.⁷¹ Alma was no longer able to apply to the Czechoslovak consulate in London for the extension of her passport...

In the 1930s, the only time Alma came into conflict with the Czechoslovak police involved a traffic violation. On the evening of 26 May 1933, she was caught driving on Bělehradská Street in the Prague neighbourhood Vinohrady with the right headlight of her car not illuminated. She refused to pay the fine of 30 Czechoslovak crowns. For this reason, the Nusle gendarmerie had to inform the Prague Police Directorate about the infraction.⁷²

Wedding of Váša Příhoda and Alma Rosé in Vienna, 16 Sept. 1930 / Svatba Váši Příhody a Almy Rosé ve Vídni dne 16. 9. 1930

From the left / Zleva: Franz Werfel, Arnold Rosé, Alma Rosé, Váša Příhoda

Clipping from the period press, unidentified source (photographic reproduction) / Výstřižek z dobového tisku, blíže neurčeno (reprofoto)
Váša Příhoda Institute, Vodňany / Institut Váši Příhody, Vodňany

67) Ibid, fol. 10^r.

68) Ibid, fol. 12^{r-v}.

69) Ibid, fol. 13^{r-v}.

70) Ibid, fol. 14^{r-v}.

71) *Nur die Geigen* (see op. cit. in footnote no. 1), p. 35, is incorrect in stating that “[...] mit der Kapitulation der Tschechoslowakei erlosch auch der Schutz durch die Staatsbürgerschaft.” The breakup of Czechoslovakia and the Nazi occupation of Czech territory can moreover hardly be called a “capitulation”. – I wish to express my sincere thanks to my colleague and friend PhDr. Vojtěch Šustek, Ph.D. (Prague City Archives) for valuable consultation on the question of Czechoslovak citizenship.

72) NA, collection Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1951, PŘ 1931–1940, shelf mark P 3433/13, fol. 11^{r-v}.

The report also shows that Alma had been first issued a driver's license by the Brandýs nad Labem district office on 26 July 1932.⁷³ That fact shows Newman's fabrication about Alma's passion for automobilism in a rather different light, his claim again being based only on a single oral source and lacking a more exact timeframe.⁷⁴

Reception of the legends and rumours about Váša Příhoda

A legend that has arisen in the spirit of the saying *fama crescit eundo* (a rumour grows as it spreads) and that Newman repeated quite uncritically is the claim that Příhoda had as many as 30 cars in his collection.⁷⁵ The apparent source of the rumour is the mere fact that Příhoda was a passionate motorist, took quite long journeys by car from the 1920s, and bought expensive cars relatively often. He sometimes owned more than one car, and he also bought cars for all of his wives. It is therefore possible that over his lifetime he actually bought a succession of some 20 to 30 cars. Anything like a collection of 30 cars is out of the question, however.⁷⁶ At the end of his life, Příhoda owned only two cars, a Jaguar Mark VII (made between 1950 and 1954) and an older BMW 328 sportscar.⁷⁷

Another of Newman's fabrications is that Příhoda married for a third time in 1946.⁷⁸ Příhoda did not marry Helena Hrubá (1914–1982) until 11 July 1960, just 15 days before his death.⁷⁹

Newman could have verified reports from the period press at least to the degree that he would have known that Příhoda was not living in Rapallo with two children in 1949,⁸⁰ but rather with his partner Helena Hrubá and a daughter Gabriela. His son from the relationship with H. Hrubá, also *stricto sensu* extramarital, Giovanni ("Janíček") Hruby, from 1960 Giovanni Příhoda (1952–2002), was not born until three years later.⁸¹

Had Newman made himself more familiar with Jan Vratislavský's biography of Příhoda, a text of good quality for its day, he could not have written that V. Příhoda's first postwar

73) Ibid, fol. 11^r – the report is signed by the police officers Jan Drda, district inspect second class, and Josef Grauschel, officer in charge. Most of the report has been transcribed here in its original form because it is an authentic, i.e., direct, unmediated account of Alma's actions: "[...] Violation of the automotive code. – In Nusle on 26 May 1933. – We report that Alma Příhodová, born on 3 Nov. 1906 in Vienna, Austria, same nationality, married, no religious affiliation, residing at Záryby near Kostelec nad Labem, house no. 52, Brandýs nad Labem district, was driving on 26 May 1933 at 10:40 p.m. in a passenger car, license plate no. Č-1895 on Bělehradská Street in the neighbourhood Král. Vinohrady in the direction from Nusle, and she did not have her right headlight illuminated. She refused to pay the imposed fine of 30 Czechoslovak crowns. Příhodová was identified on the basis of driver's license no. 9/113/1932/1324 issued by the Brandýs nad Labem District Office on 26 July 1932."

74) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 86.

75) Ibid, pp. 74 and 404.

76) For a much more professional, even if somewhat positively biased, account, see VRATISLAVSKÝ, Jan: *Váša Příhoda*, Editio Supraphon, Praha – Bratislava 1970, p. 48 (hereinafter VRATISLAVSKÝ).

77) Wiener Stadt und Landesarchiv (hereinafter WStLA), collection of the Bezirksgericht Innere Stadt (I), Nr. A4/8 – 8A, shelf mark 8A 644/60, fol. 23^r and possessions in V. Příhoda's estate listed on unnumbered folios.

78) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 403.

79) WStLA, collection of the Bezirksgericht Innere Stadt (I), Nr. A4/8 – 8A, shelf mark 8A 644/60, fol. 22^v.

80) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 406.

81) WStLA, collection of the Bezirksgericht Innere Stadt (I), Nr. A4/8 – 8A, shelf mark 8A 644/60, fol. 15^r.

concert took place on 1 April 1946 in Slovakia.⁸² The little town Hrotovice (Třebíč district, Vysočina region) is not in Slovakia.⁸³

Also suffering from unnecessary inaccuracies arising in part from ignorance of the realities of postwar Czechoslovakia is Newman's account⁸⁴ of Příhoda's departure from Czechoslovakia and of his obtaining of Turkish citizenship.⁸⁵

Newman's incorrect and tendentiously trivialising assertions about the proceedings conducted against V. Příhoda on the basis of the "Small Retribution Decree" (No. 138/1945 Coll.)⁸⁶ can be explained by the fact that the relevant file on Příhoda was not accessible to scholars until the 1990s.⁸⁷

Paradoxically, however, Newman's story about how Příhoda gave Alma the "patronising gift" of a diamond ring, and how Arnold Rosé had the piece of jewellery sold immediately after he received it from the Netherlands in 1945 probably is not a legend.⁸⁸ Příhoda's second wife Jetty also received a similar "bad luck" diamond ring from him. Near the end of her life, Jetty gave the ring to her daughter Libuše Příhodová (married name Fialová, 1938–1992), telling her never to wear it because it brings bad luck, but advising her to sell it if she ever needs money.⁸⁹

Jetty

Newman calls Váša Příhoda's second wife "*die jüdische Anwältin Jetti Kreuz*"⁹⁰ There are several inaccuracies in just these few words.

Příhoda's second wife Jindřiška Příhodová, née Henriette Kreuz (* 4 Oct. 1905 in Vienna – † 27 Feb. 1982 in Prague), was called Jetty and came from a partially Jewish family. Her grandfather on her mother's side was a Jew, Jindřich Fišer (1840–1913), who owned land in central Bohemia and ran a brewery in Přerov nad Labem.⁹¹ Her father, the Viennese confectioner and café owner Augustin Kreuz (1878–1916), was an ethnic German descended

82) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 403.

83) Čin 27 Mar. 1946 (no. 73), p. 4 (concert to raise money for building a monument to the victims of the Nazi massacre in Hrotovice on 8 May 1945).

84) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 404–405.

85) For details and references to relevant official sources, see *Korespondence*, op. cit. in footnote no. 44.

86) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 404.

87) Prague City Archives, collection Malý dekret (Trestní komise nalézací Ústředního národního výboru hlavního města Prahy) (= Archivní a studijní ústav MNB [Ministerstva národní bezpečnosti], no. 36-606/1), Váša Příhoda.

88) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 401.

89) The similarity between Rosé's and Jetty's stories about an "unlucky ring" is very striking. The author of this study got to see Jetty's ring with a yellow precious stone once or twice during her childhood. Příhoda gave it to Jetty shortly before their breakup, apparently in early 1942.

90) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 98.

91) For information about the life, work and family of J. Fišer, see KREUZ, Vojtěch: *Život a podnikání Jindřicha Fišera a jeho potomků*, thesis, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2023, pp. 10–14 (hereinafter KREUZ 2023).

from generations of craftsmen from the town Fulnek in northern Moravia. He was killed during the First World War.⁹²

Being what was called a “Vierteljudin” in the Nazi’s racist jargon and having the Aryan Příhoda as her husband, Jetty was not persecuted on the grounds of race during the Nazi occupation of Bohemian territory.

However, the Nazis murdered most of the family of Jetty’s aunt Anna, married name Eislerová (1868–1941), whose husband was the Prague Jewish merchant Eduard Eisler († 1930).⁹³ Jetty’s uncle, the Prague innkeeper and café owner Jindřich Fišer, jnr. (1889–1943), was also a victim of Nazi persecution. Although his second wife was a Jew, not only she survived the war, but also both children from her marriage to him. In 1941, the business owned by Jindřich Fišer, jnr. was confiscated, and in July 1942 he was arrested for helping to smuggle food into the Theresienstadt ghetto. In November 1942 he was deported to the concentration camp in Auschwitz. He died there on 4 April 1943,⁹⁴ by coincidence one year to the day before Alma Rosé died. Jindřich’s daughter Emilie, married name Patzinová (1914–1950), was Jetty’s niece, and paradoxically she became an almost paradigmatic (Jewish) victim of post-war Czechoslovak retribution. In 1936 she married a Sudeten German (i.e. a citizen of the Reich from 1938). After her husband was killed on the Eastern Front, she applied for German citizenship in 1943, being afraid that the Germans would take away her two underage children. Despite being the daughter of a victim of the Auschwitz extermination camp, her application for restoration of Czechoslovak citizenship was denied after the war; her permit to remain in the territory of Czechoslovakia was merely extended. She still faced the threat of expulsion, and she was investigated under the terms of the “Small Retribution Decree” (No. 138/1945 Coll.). In 1948 she was sentenced to pay a fine of 50,000 Czechoslovak crowns. She appealed the ruling. Emilie Patzinová died in June 1950 before her case was heard on appeal.⁹⁵

Another uncle of Jetty, Václav “Venda” Fišer (1879–1966), was also a victim of racial persecution under the Nazi occupation. He was the owner or co-owner of the famed Prague café Slavia from 1932.⁹⁶ In July 1941, he was forced to change the café’s name from Slavia to Viktoria. In 1942, V. Fišer was replaced in the company by a German partner because he was unable to produce the required proof of Aryan descent. After the intervention of Walter Bertsch, the Minister of the Economy and Labour under the Nazi Protectorate, the German Georg Knispel, a citizen of the Reich and owner of the Alcron Hotel at the time, became that partner.⁹⁷

92) See *Korespondence*, op. cit. in footnote no. 44.

93) See KREUZ 2023, op. cit. in footnote no. 91, p. 12 and p. 95 (appendix 11).

94) *Ibid*, pp. 67–68.

95) *Ibid*, pp. 69–74.

96) *Ibid*, pp. 37–46. Also cf. KREUZ, Vojtěch: *Kdo byl strůjcem slávy pražské kavárny Slavia? Pohnuté osudy podnikatele Václava Fišera*, *Nová orientace*, 1 Dec. 2021 (<https://www.forum24.cz/kdo-byl-strujcem-slavy-prazske-kavarny-slavia-pohnute-osudy-podnikatele-vaclava-fisera/> [retrieved on 23 May 2023]).

97) KREUZ 2023, op. cit. in footnote no. 91, pp. 41–44.

Příhoda's second wife Jindřiška/Jetty was not an attorney (*Anwältin*), as Newman states.⁹⁸ It is merely true that she had a doctorate in legal studies. From 1925 to 1927, Jetty studied at the Diplomatic Academy of Vienna, established in 1754, which was a very prestigious European school of diplomacy at the time. Jetty was the school's very first female graduate.⁹⁹ Thereafter, she furthered her studies at the Faculty of Law of Charles University in Prague, earning her doctorate in 1932. After graduating, she worked briefly as a law clerk, but she did not become an attorney.¹⁰⁰

Váša Příhoda and Jetty met at the latest in the first half of 1924,¹⁰¹ in all likelihood in Vienna. (I have so far been unable to determine the specific circumstances of how Jetty and Příhoda met or who introduced them.) At the time, Jetty's acquaintance with Příhoda apparently did not yet lead to their becoming more intimate. So far, things were limited to occasional correspondence and Příhoda's visits with Jetty and her family from time to time.

There was probably more to the restraint in their relations than just the fact that Jetty was not yet of age and was living with her mother. In 1924, Příhoda was also having an affair with his former piano accompanist Augusta ("Asta") Doubravská that led to the birth in April 1925 in Vienna of Příhoda's illegitimate son Petr Doubravský (1925–2004), who went on to become a conductor and chief of opera at the F. X. Šalda Theatre in Liberec.¹⁰² While Příhoda can be proven to have admitted his fatherhood from the beginning,¹⁰³ he later succeeded at hiding the existence of his illegitimate son from both Alma and Jetty.

Contacts between Příhoda and Jetty ceased for several years beginning about a year after Příhoda met Alma in the summer of 1927.¹⁰⁴ Příhoda resumed contact with Jetty by correspondence in the spring of 1931.¹⁰⁵ From the autumn of 1932, Příhoda's correspondence with Jetty becomes more frequent, regular, and much more heartfelt, no longer being the mere occasional expression of missing an old acquaintance and her family separated by long concert tours abroad.

98) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 98.

99) AGSTNER, Rudolf: *Die Direktoren, Hörer und Hörerinnen der Orientalische Akademie und der Konsularakademie, in: 250 Jahre. Von der Orientalischen zur Diplomatischen Akademie in Wien*, ed. Oliver Rathkolb, StudienVerlag, Innsbruck – Wien – München – Bozen 2004, pp. 405–565, cit. p. 480.

100) For more details, see *Korespondence*, op. cit. in footnote no. 44.

101) The first written documentation of Jetty's acquaintance with Příhoda is a postcard sent from Schrems, a town in Lower Austria, dated late June 1924 and sent to Vienna to Jindřiška's mother and signed by Příhoda and other persons including Rudolf Richter, his impresario at the time. (The document belongs to the author; see footnote no. 46.)

102) For more about him, see HRDINOVÁ, Radmila: *Zemřel skladatel a dirigent Petr Doubravský*, *Hudební rozhledy*, vol. 57, 2004, no. 5, p. 28.

103) NA, collection Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1951, carton no. 9085, shelf mark P 3582/2 – entry for Příhoda Václav (date of birth 22 Aug. 1900), fol. 73–74: Memorandum of the District Civil Court for Prague-South, file no. P II 146/30-4, dated 18 September 1931 to the Police Directorate in Prague.

104) GEIST, Zdeněk: *Hoffmann, Mahler, Rosé. Doba – vztahy – souvislosti*, Parola, spol. s r. o., Jihlava 2018, p. 80 (hereinafter GEIST). – Concerning Příhoda meeting Alma, see *Národní politika* 8 Mar. 1930 (no. 66), p. 5, article *Virtuos Váša Příhoda se žení*. – Also see *Die Stunde* 7 Mar. 1930 (no. 2095), p. 8, headline *Alma Rosé hat sich mit Vasa Prihoda verlobt*; *Wiener Allgemeine Zeitung* 7 Mar. 1930 (no. 15.530), p. 5, headline *Eine Künstlervelobung*; *Salzburger Volksblatt* 7 Mar. 1930 (no. 55), p. 7.

105) See the letter from V. Příhoda to J. Kreuz from Munich dated 25 April 1931 (*terminus ad quem*).

Přihoda established closer relations with Jetty at the latest at the very beginning of 1933. Přihoda's piano accompanist and secretary at the time, Otto Alfons Graef (1904–1975), was informed about the relationship, and he accepted it as a given fact. It was during 1933 at the latest that Přihoda's marriage with Alma fell apart completely. By the end of 1933, Přihoda's relationship with Jetty had become quite intimate, and their correspondence was sometimes almost ostentatiously amorous and occasionally even rather infantile in character.¹⁰⁶ Various authors' discussion of Přihoda's relations with Alma from 1933/34 to 1935 largely consist of baseless and inappropriate speculations.

For a rather long time, Přihoda was prevented from marrying by his existing marriage to Alma. V. Přihoda filed for divorce in March 1935.¹⁰⁷ The marriage was dissolved by decree of the Regional Civil Court in Prague on 10 October 1936.¹⁰⁸ Přihoda received the divorce papers that November,¹⁰⁹ and he married Jetty almost immediately thereafter on 19 December 1936, at Prague's Old Town Hall.¹¹⁰ It should be mentioned here that the marriage was immediately preceded by Přihoda's rather tough negotiations with his future bride and her family over the amount of the dowry.¹¹¹

Váša Přihoda with Jindřiška “Jetty” Kreuz / Váša Přihoda s Jindřiškou „Jetty“ Kreuzovou

Photograph, unknown author, mid-1930s /
Fotografie, autor neznámý, polovina 30. let
Archive of the author / Archiv autora

106) For example, in a letter dated 4 November 1933 Přihoda addresses Jetty as “Můj zlatej malic, vecic [sic], nasic a pitomaue [sic]” (approximate translation: “My dear, sweet, silly little thing”). Otherwise, Přihoda usually addressed Jetty as “Moje milá Jetyňko” (“My Dear Little Jetty”) in his letters between 1933 and 1936.

107) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 97, states without any reference to sources that Přihoda petitioned for the divorce on 9 March 1935 in Brandýs nad Labem, probably at the local district court. Ibid, p. 403, Newman writes this time that the marriage was dissolved on 9 March 1935 in Prague. (I have not yet been able to get reliable verification of this information.)

108) AHMP, shelf mark MGVIN O 17, fol. 412^{v-r}. (<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=556FE0FAE15F4F439C63CF6FB9CBF5E3&scan=454> [retrieved on 21 May 2023]). – NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 98, incorrectly gives the date of the separation (divorce) as 30 October 1936.

109) Přihoda's letter to Jetty dated 23 November 1936.

110) AHMP, shelf mark MGVIN O 17, fol. 412^{v-r}. (<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=556FE0FAE15F4F439C63CF6FB9CBF5E3&scan=454> [retrieved on 21 May 2023]).

111) Letter from V. Přihoda to Jetty, sent from Nuremberg on 23 Nov. 1936, shortly before their marriage (19 Dec. 1936). This is the only case when in correspondence with Jetty, Přihoda mentions his wedding with Alma indirectly. He even does so twice, first when he writes about the violin Alma received as a wedding gift,

Newman's claim that Příhoda married Jetty two years after his divorce from Alma is nonsense.¹¹² The wedding actually took place just a few weeks after the dissolving of Příhoda's first marriage had been legally finalised. For the sake of his interpretation of Alma as a person, Newman is at the very least obfuscating the somewhat uncomfortable fact that the main reason for the (long delayed and protracted) divorce from Alma was Příhoda's relationship with Jetty, and not some supposed motive for his future career.¹¹³ For his entire account of the development of the relationship and marriage of Alma to Příhoda, the Canadian musicologist has relied entirely uncritically on a single, entirely biased oral source without attempting to verify that source's information, for example, by the study of written sources, even if nothing more than press reports, let alone the sources of official provenience that are available. Newman's oral source was Alma's friend from Vienna Anna Kux, married name Polák (1911–1984). Newman's dating of the description of circumstances in Zárby to the year 1935¹¹⁴ seems nonsensical (as said above) in the context and timeline of events from more reliable sources. In all probability, the year would have been 1931 or at the latest 1932. The description of Alma's stay in Zárby in 1935 is an absolute fabrication that cannot be documented by the sources, or it is the unverified product of a single person's selective memory. Nonetheless, this account is still being accepted today, again without any verification of the source.¹¹⁵

For the same reason, the assertion with no supporting evidence (but Kux's account) that the estrangement between Příhoda and Alma also came about because of Nazi attacks and insults¹¹⁶ is another of Newman's fabrications. This shows us nothing but how little orientation Newman has in the realities of Central Europe in the 1930s. Newman obviously knows almost nothing about how an internationally famous person and a very high-profile artistic celebrity in Czechoslovakia like V. Příhoda would have dealt with those circumstances. He missed entirely not only the attacks by various central European nationalists against Příhoda, whether Hungarian, German, or Czech, but also his personal acquaintance with the Italian Fascist leader Benito Mussolini, which began at the turn of 1919/20, and which he seems to have maintained until the latter half of the 1930s.¹¹⁷ Kux's claim that Příhoda

and for a second time when he mentions the date of his wedding with Alma (16 Sept. 1930). Otherwise, Alma was a strictly taboo topic in Příhoda's letters to Jetty.

112) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 98.

113) Ibid, p. 99.

114) Ibid, p. 96.

115) A typical example is Z. Geist – see footnote no. 53 above.

116) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 96.

117) For information about the disruption of Příhoda's concert in Nagykanizsa, Hungary on 25 October 1933 by nationalist youths, see e.g. *Národ* 28 Oct. 1933, p. 1, report from the press agency ČTK *Koncert Váši Příhody v Pešti zmařen*. For more detailed, factual coverage, see: *Lidové noviny* 30 Oct. 1933, p. 5, report: *Koncert Váši Příhody odřeknut*. For complaints from the right-wing nationalist press against Příhoda for not appearing in the Sudetenland unambiguously as an artist of Czech nationality, see e.g. *Národní listy* 23 Apr. 1932 (no. 113), p. 3. – Příhoda saw the controversy over the insignia at Charles University primarily as a troublesome event that could endanger his plans for concerts in Germany (see his letter to Jetty from early December 1934). Příhoda did not wish to become a symbol for nationalists whether Czech or foreign, and if he became one anyway occasionally, it was always against his will. – The question of how well V. Příhoda knew the Italian Fascist dictator Benito Mussolini remains unanswered. According to Příhoda's own account, he met Mussolini

supposedly wanted a child, but not from Alma¹¹⁸ must also be viewed in light of the fact that neither Alma nor Kux knew about Příhoda's illegitimate son Petr. The unfortunately undated account of the Slovak pianist Michal Karin (originally named Knechtsberger, 1908–1988), also reproduced by Newman, would likewise deserve a more exact determination of dates and a more cautious, critical approach. According to Karin, Příhoda's relatives put the blame for the breakup of the marriage on Alma.¹¹⁹ However, Karin, who was working under his original name from 1939–1945 (i.e. during the period of the Slovak puppet state) as the conductor of the Slovak Radio Orchestra, is not an unbiased witness and therefore not a very objective oral source: until 1938 he was a rehearsal pianist for Alma's girls' orchestra, the Wiener Wälzermädel.¹²⁰

Newman was apparently unaware that much of his incorrect information or the lesser or greater inventions, speculations, or fabrications with which he filled in details for a period of Alma's life that is insufficiently documented by sources (or perhaps was merely trying to make his text livelier from a literary perspective) could be verified or refuted by more thorough research of the sources. With all due respect to Newman for the huge task performed over many years in preparing the biography of Alma Rosé, the passages about the villa in Záruby and about Příhoda's marriage with Alma bear witness in places to the author's quite limited knowledge of the realities of Czechoslovakia and Central Europe at the time¹²¹ about which he is writing. Unfortunately, that casts doubt (possibly unnecessarily) on the quality of information and scholarly value of his entire biography.

Concerts and appearances of Alma Rosé and the Wiener Wälzermädel in Czechoslovakia in the 1920s and '30s

In the following section, I would like to attempt to use the literature and printed sources without further more detailed source research to give an overview of Alma Rosé's performances in Czechoslovakia in the latter half of the 1920s and during the 1930s. There are gaps in the overview, naturally, which future researchers will surely be able to fill in

in late 1919 in Milan, when the future dictator was the editor-in-chief of the newspaper *Popolo d'Italia* – see GOLDBERG, Jean: *Mit der Geige durch die Welt*, in: *Neues Wiener Journal* 6 Mar. 1937 (no. 15.552), p. 8. After a successful concert in Rome in April 1924, Příhoda and his piano accompanist František Veselský were invited to Mussolini's home to give a private performance – *Český deník* 28 Apr. 1924 (no. 117), p. 4. Concerning Příhoda's contacts with Mussolini, also see the memoirs of the painter Rudolf Kundera – JIRKŮ, Irena: *Rendez-vous s Rudolfem Kunderou*, Listen, Jihlava 1999, p. 31.

118) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 98.

119) *Ibid.*, p. 97.

120) *Karin, Michal* [entry], in: *Biografický lexikón Slovenska*, vol. IV CH-KI, ed. Pavol Parenička et col., Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, Martin 2010, p. 420.

121) Also rather annoying to Czech readers is Newman's insensitivity as a foreigner to the difference made by freely switching between the correct adjective "Czechoslovak" and the incorrect "Czech" – see e.g. NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 114, 124, 133, 134, 137, 151, 161, 404, and 405. – The tragic date of 15 March 1939 was not "the capitulation of Czechoslovakia", as Newman states (*ibid.*, p. 137). – Newman also apparently confused President Tomáš G. Masaryk with his son Jan, who was the foreign minister of the government in exile in London from 1940. To a Canadian, perhaps this is a minor difference (*ibid.*, pp. 151 and 477).

with greater accuracy. Nonetheless, I believe that given the present state of knowledge of Alma Rosé's artistic activities in the 1920s and '30s, this information will be of some value.

1	1926, 7 Dec.	Alma Maria Rosé, “ <i>Tochter Arnold Rosés</i> ” (with the Prague German Philharmonic) – Praha, Lucerna Palace ¹²²
2	1931, March	Alma Rosé – Jihlava, Municipal Theatre (Stadttheater) (solo concert to commemorate the 20 th anniversary of Gustav Mahler's death) ¹²³
3	1931, May	Alma Rosé – Jihlava, hall of the hotel Jihlavský dvůr ¹²⁴
4	1931, 12 Oct.	Alma Příhodová-Rosé (with pianist Hilda Loewe) – Praha, new concert hall of the French Institute (Inst. Français) ¹²⁵
5	1931, 18 Nov.	Alma Rosé-Příhodová – Olomouc, Reduta ¹²⁶
6	1932, 12 Mar.	Váša Příhoda and Alma Rosé-Příhodová – Brno, hall of the DOPZ (a cooperative of business and industrial employees) (now SCALA) ¹²⁷
7	1932, Sept.	Alma Rosé & Váša Příhoda – Jihlava, hall of the hotel Jihlavský dvůr ¹²⁸
8	1932, 5 Sept.	Alma Rosé (and the Radiojournal Orchestra) – Praha, Czechoslovak Radio, 9:30 p.m. ¹²⁹
9	1933, 4 Mar.	Alma Rosé-Příhodová and Váša Příhoda (with pianist Otto A. Graef) – Olomouc, Reduta. ¹³⁰ This announced joint concert did not take place. Only V. Příhoda appeared, accompanied by O. A. Graef. A. Rosé supposedly did not appear because of a sudden illness. ¹³¹
10	Undated, between 1933–1937	Alma Rosé and Wiener Wälzermädel – Brno, “Landhaus” (i.e. probably Starý zemský dům = New Town Hall) ¹³²

122 Prager Presse 25 Nov. 1926 (no. 323), p. 7; 9 Dec. 1926 (no. 337), p. 5 (concert review); Prager Tagblatt 9 Dec. 1926 (no. 289), p. 5, article *Konzert des Theaterorchesters*.

123 See GEIST, op. cit. in footnote no. 104, pp. 70–71, with a reference to Mährischer Grenzbote 26 Mar. 1931 (no. 37), p. 5; Jihlavské listy 28 Mar. 1931 (no. 13), p. 5.

124 See GEIST, op. cit. in footnote no. 104, p. 72, with a reference to Mährischer Grenzbote 10 May 1931 (no. 55), p. 6; Jihlavské listy 23 May 1931 (no. 21), p. 5.

125 Prager Presse 22 Sept. 1931 (no. 257), p. 8; 23 Sept. 1931 (no. 258), p. 7; 24 Sept. 1931 (no. 259), p. 8; 26 Sept. 1931 (no. 261), p. 7; 1 Oct. 1931 (no. 265), p. 8; 7 Oct. 1931 (no. 271), p. 8; 9 Oct. 1931 (no. 273), p. 8; 10 Oct. 1931 (no. 274), p. 7; Národní osvobození 20 Oct. 1936 (no. 287), p. 4; Venkov 20 Sept. 1931 (no. 220), p. 9; Lidové noviny 15 Oct. 1931 (no. 516), p. 9 (concert review – initials F. B.); Neues Wiener Journal 3 Nov. 1931 (no. 13.632), p. 11. – Report on the presence of Alma Příhoda-Rosé in Prague at the Hotel Ambassador on 13 Oct. 1931 – Prager Presse 14 Oct. 1931 (no. 278), p. 8.

126 Moravský večerník 5 Nov. 1931 (no. 254), p. 4; 13 Nov. 1931 (no. 261), p. 5; Hlas lidu 5 Nov. 1931 (no. 125), p. 3; Našinec 18 Nov. 1931 (no. 264), p. 4.

127 Lidové noviny 11 Mar. 1932 (no. 130), p. 1.

128 See GEIST, op. cit. in footnote no. 104, p. 73, without a reference [!].

129 Venkov 4 Sept. 1932 (no. 209), p. 8; Večer 5 Sept. 1932 (no. 207), p. 4; Český deník 4 Sept. 1932 (no. 244), p. 5; 5 Sept. 1932 (no. 245), p. 4.

130 Moravský večerník 20 Feb. 1933 (no. 43), p. 4 (here, also see the programme, including Bach's *Concerto for Two Violins in D minor*); 27 Feb. 1933 (no. 49), p. 4; 2 Mar. 1933 (no. 52), p. 4; 7 Mar. 1933 (no. 56), p. 5 (review *Váša Příhoda*); Hlas lidu 28 Feb. 1933 (no. 24), p. 2; 2 Mar. 1933 (no. 25), p. 3; Moravský deník 1 Feb. 1933 (no. 27), p. 4; 2 Mar. 1933 (no. 52), p. 3; 8 Mar. 1933 (no. 57), p. 3; Našinec 2 Mar. 1933 (no. 51), p. 4.

131 Moravský večerník 7 Mar. 1933 (no. 56), p. 5; Moravský deník 8 Mar. 1933 (no. 57), p. 3.

132 Western Libraries. Western archives. Finding aid for The Gustav Mahler-Arnold Rosé Collection, AFC 382 – <https://www.lib.uwo.ca/files/archives/AFC%20382%20-%20GGMAR%20Rev20.pdf> [retrieved

11	1934, 1–15 July	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Karlovy Vary, varieté Orpheum (hotel Volkshaus/Národní dům ¹³³) ¹³⁴
12	1934, 31 Dec.	Alma Rosé – Praha, Štěřba's café (Carioca dancing), Wenceslas Square, building no. 773 ¹³⁵
13	1935, March	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Slovakia (unspecified) ¹³⁶
14	1936, 19–21 May	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Zlín, café of the hotel Společenský dům ¹³⁷
15	1936, 4–7 Sept.	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Jablonec nad Nisou, Rathaus Kaffee ¹³⁸
16	1936, 8–9 Sept.	Alma Rosé – Liberec, café Goldener Löwe ¹³⁹
17	1936, 16–30 Sept.	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Praha, Varieté Karlín ¹⁴⁰
18	1936, 28 Sept.	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Praha, Czechoslovak Radio, 3:15 p.m. ¹⁴¹
19	1936, 2 Dec.	Alma Rosé – Moravská Ostrava, Café Savoy ¹⁴²
20	1937, 17 Apr.	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Jablonec nad Nisou, Municipal Theatre ¹⁴³
21	1937, 18 Apr.	Alma Rosé & Wiener Wälzermädel – Liberec, varieté Volksgarten ¹⁴⁴

on 21 May 2023] (hereinafter Inventory GMARC), p. 99. Information from this collection is cited not based on numbering of storage location, but instead based on the page number in the inventory.

133) <https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/karlovy-vary-narodni-dum/> [retrieved on 2 June 2023].

134) Deutsche Tageszeitung-Karlsbader Tagblatt 1 Jul. 1934 (no. 150), p. 1; 3 Jul. 1934 (no. 151), p. 1; 4 Jul. 1934 (no. 152), p. 1; 5 Jul. 1934 (no. 153), p. 1; 8 Jul. 1934 (no. 154), p. 1; 10 Jul. 1934 (no. 155), p. 1; 11 Jul. 1934 (no. 156), p. 1; 12 Jul. 1934 (no. 157), p. 1; 13 Jul. 1934 (no. 158), p. 1; 14 Jul. 1934 (no. 159), p. 1; 15 Jul. 1934 (no. 160), p. 1; Karlsbader Tagblatt 1 Jul. 1934 (no. 149), p. 2; 3 Jul. 1934 (no. 150), p. 2; 4 Jul. 1934 (no. 151), p. 2; 5 Jul. 1934 (no. 152), p. 2; 13 Jul. 1934 (no. 157), p. 2; 15 Jul. 1934 (no. 159), p. 2. – Cf. also Inventory GMARC, p. 99.

135) KREUZ, Vojtěch: *Pražský kavárník Jaroslav Štěřba*, bachelor's thesis, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2021, p. 30.

136) Inventory GMARC, p. 100.

137) Zlín 18 May 1936 (no. 20), p. 2.

138) Inventory GMARC, p. 100.

139) Reichenberger Zeitung 6 Sept. 1936 (no. 209), p. 5.

140) Polední list 15 Sept. 1936 (no. 258), p. 3 (on the beginning of the guest appearance 16 Sept. 1936); Národní osvobození 22 Sept. 1936 (no. 221), p. 6; Venkov 26 Sept. 1936 (no. 225), p. 7; 30 Sept. 1936 (no. 227), p. 10; 1 Oct. 1936 (no. 228), p. 7. – Advertising: Polední list 16 Sept. 1936 (no. 259), p. 2; 17 Sept. 1936 (no. 260), p. 2; 18 Sept. 1936 (no. 261), p. 2; 19 Sept. 1936 (no. 262), p. 2; 21 Sept. 1936 (no. 264), p. 2; 22 Sept. 1936 (no. 266), p. 2; 24 Sept. 1936 (no. 265 [sic!]), p. 2; 25 Sept. 1936 (no. 268), p. 2; 26 Sept. 1936 (no. 269), p. 2; 27 Sept. 1936 (no. 270 = Nedělní list), p. 2; 29 Sept. 1936 (no. 272), p. 2.

141) Národní osvobození 27 Sept. 1936 (no. 226), p. 6; Prager Presse 27 Sept. 1936 (no. 265), p. 9; Venkov 27 Sept. 1936 (no. 226), p. 10.

142) Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 2 Dec. 1936 (no. 280), p. 6. – In July 1934, the same periodical carried the report: “Váša Přihoda und Alma Rosé werden in dem Film ‘Für Dich spiel ich die Geige’, den ein französisch-österreichische Filmgesellschaft herstellt, spielen” – Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 8 Jul. 1934 (no. 114), p. 9. Concerning this, also see Filmová tisková korespondence 30 June 1934 (no. 46), p. 1 (that report also offers the information that the film's director would be Alfred Deutsch-German and that “Přihoda not only plays in the film, but also has composed music for it”). For the same report about the film being prepared by A. Deutsch-German with Přihoda and Alma, also see Lidové noviny 14 Jul. 1934 (no. 349), p. 8; Venkov 1 Jul. 1934 (no. 152), p. 7; Český deník 1 Jul. 1934 (no. 179), p. 7.

143) Reichenberger Zeitung 17 Apr. 1937 (no. 91), p. 12.

144) Reichenberger Zeitung 13 Apr. 1937 (no. 87), p. 3.

It is characteristic of Newman's book that he largely tries to downplay the cold reaction of the Viennese critics to Alma's first major public performance in Vienna on 16 December 1926,¹⁴⁵ and he makes no mention at all of Alma's Prague appearance on 9 December 1926 before an audience of at least equal size. In fact, the tone of the reviews was quite similar for the Prague and Vienna performances. In their evaluations of Alma's

appearance, the critics were very lenient with consideration for her father and uncle, the musical tradition of her family, and her relative youth, and they made an apparent effort not to write too much about the shortcomings. They were, however, unable to conceal some of her errors from their readers completely.¹⁴⁶

While the list shown above is incomplete, I cannot help the impression that Příhoda's first and, so far, only biographer, the violinist and music teacher Jan Vratislavský (1909–1988) put things quite accurately. According to him, after her divorce from Příhoda Alma Rosé “[...] until the occupation of Austria, that is, for a full three years, was living [...] with her parents quietly in Vienna, or was travelling around Europe with her girls' orchestra and playing Strauss waltzes.”¹⁴⁷ At the same time, however, I fear that these days, when Alma has basically become more of a literary figure surrounded by legends than a real historical person, some people would find Vratislavský's words to be excessively frank, while many others would regard them as tactless, crude, or even outrageous. The assertion that for her activities at Auschwitz, Alma made far better use of her many years of experience at leading a girls' entertainment orchestra than of having been a solo violinist and a family member of European and worldwide musical high nobility would probably also strike them as tactless and inappropriate.

„Viedeňská děvčátka“
 za řízení známé houslistky
ALMA ROSÉ
 okouzluji svým krásným zjevem, naší skvělým, temperamentním přednesem, tvoří radostnou a veselou náladu,
denně o 20. h. v divadle VARIÉTĚ
dále 8 nových skvělých varietních atrakcí.
DNES a ZÍTRA 2 představení.
Dnes odpoledne poloviční ceny.
Zajistěte si včas vstupenky!

Advertisement for an appearance by Alma Rosé and the Wiener Wälzermädel at the Variété Karlín in Prague (September 1936) / Reklamní inzerát na vystoupení Almy Rosé a Wiener Wälzermädel ve Variété Karlín v Praze (září 1936)
 Polední list, 19 Sept. 1936 (no. 262), p. 2 / 19. 9. 1936 (č. 262), s. 2

145) NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, pp. 59–60.

146) See the concert review in Prager Presse 9 Dec. 1926 (no. 337), p. 5 (initials O. B.); and the article *Konzert des Theaterorchesters* in Prager Tagblatt 9 Dec. 1926 (no. 289), p. 5 (initials E. R.).

147) VRATISLAVSKÝ, op. cit. in footnote no. 76, p. 36.

Legends out of control. The cult of Alma Rosé?

Apparently the Austrian historian and former communist resistance fighter H. Langbein already refuted the first myth about Alma Rosé at the beginning of the 1970s. It was a story presented in a book about Austrian scientists and artists under Nazism (1966) by the Austrian journalist Christine Klusacek. She wrote that Alma, as the conductor of the girls' orchestra at the camp, jumped voluntarily onto a freight train taking Jews to the gas chamber after their selection. This was after she had been asked to play for the people being sent to their deaths. Once in the moving freight car, Alma supposedly played "*the great song of freedom, the Marseillaise*".¹⁴⁸

Richard Newman's biography has supplied most of the building material for the current legends about Alma Rosé. That biography is not a work of scholarly historiography. Newman's intention and goal was to capture Alma's remarkable life and musical career in a positive light. As a rule, Newman interpreted the events in Alma's life in a way that was favourable towards her without any significant critical detachment, although that would have been appropriate very often. Moreover, he apparently did not verify his sources in many cases (especially his oral sources), even when, more than once, information about dates, persons, or geography would have been found to be incorrect with some elementary verification. In many cases where he had no sources (or no reliable ones), he made things up quite shamelessly. In his preoccupation with Alma, Newman seems not to have realised that by making Alma bigger than life and by extrapolating her tragic end backwards into her previous life, he would be denying other persons the place in history that was rightfully theirs. That is unacceptable, of course. As an unintended consequence of this, while Newman's biography made an unquestionably praiseworthy effort to give a more objective view of Alma Rosé's activities as the conductor and leader of the girls' orchestra at Auschwitz, enriched by later discoveries and postwar experience, it has become the main foundation and departure point for the current legends and fabrications, as newly created legends are building upon the existing ones.

The memoirs of the surviving members of the Auschwitz camp orchestra have become a second source of the current legends about Alma Rosé. In most cases, these were not professional musicians, and not all of those who were professionals were performers of classical music. In general, these memoirs show that far from all of the orchestra members had any clear idea about who Alma was or what her standing had been as a musician in the 1920s and '30s, let alone the broader context of that activity. Moreover, much of what they wrote about Alma also arose from having been confronted with what they learned about her after the war and what they had realised as they got older and time went by. All memoirs, and not just those of Auschwitz musicians, are influenced and contaminated by the later experiences and discoveries of their authors.¹⁴⁹ From this perspective, the depiction of A. Rosé in the memoirs of the surviving members of the orchestra and of other Auschwitz prisoners would be deserving of separate treatment in a scholarly monograph, placing it in

148) LANGBEIN, op. cit. in footnote no. 2, p. 24. About this, Langbein added laconically: "Rosé ist in Auschwitz gestorben, aber nicht so melodramatisch."

149) Cf. footnote no. 20 above.

a broader historical context,¹⁵⁰ whether that involves the history of European music of the interwar period or the history of the Auschwitz extermination camp.

In certain cases, Margot Větrovcová being a typical example, the memoirs and the interpretations of events and persons contained in them are also influenced by the strong, even extremist ideological attitudes of their authors or by the period when they were written.¹⁵¹ One must critically examine not only what an author of memoirs has written, but also when the memoirs were written and under what circumstances. Researchers also must not simply pick and choose from the memoirs whatever pleases them or fits in with their a priori assumptions. A typical example is the narrative about the envy and jealousy between Alma and Příhoda.¹⁵² This narrative already appears in an interview with Alma before her wedding in March 1930.¹⁵³ In her own lengthy article in the newspaper Neues Wiener Journal dated 23 August 1936, still presenting herself as Příhoda's partner, Alma was no longer repeating this narrative.¹⁵⁴ In this text on the seemingly general topic of marriage and being married to a famous artist, Alma was also apparently trying to come to terms with her breakup with Příhoda. It cannot be denied that she did so gracefully.

I am nonetheless convinced that Příhoda had no reason to be jealous. The number of violin virtuosos of Příhoda's quality between the 1920s and the 1950s/60s could be counted in the small single digits. Although in his correspondence with Jetty and in light of many sources of official provenience, Příhoda appears to have been a person guilty of a number of moral failings during his lifetime, especially in his personal life (strictly speaking, three of his four children were born out of wedlock¹⁵⁵), in his correspondence with Jetty (1924–1928 and 1931–1948) there is no trace of any jealousy or personal aversion towards musical colleagues of whatever origin. Among musicians and scholars, I would say that is more of an exception than the rule.

A model example of turning Alma Rosé into a literary legend is the play (script) by the Polish author, journalist, lawyer, and publicist Mariusz Urbanek (* 1960) titled *Alma* (translated into Czech by Olga Strusková in 2021 as *Alma Rosé*).¹⁵⁶ The Czech premiere of the play (monodrama) took place in January 2022 under the direction of Olga Strusková with

150) One should not overlook the thought-provoking first step taken in this direction by BURMAN, op. cit. in footnote no. 1, but the topic is of such importance and scope that it merits treatment at least to the level of a doctoral dissertation, and not just a single chapter of a bachelor's thesis.

151) See footnote no. 27 above.

152) Among literary works, one already finds a spicy version of the narrative of Příhoda's supposed jealousy towards Alma in the radio play by O. Schmidt (see footnote no. 21 above). Schmidt was also one of the authors who spread the widespread and still repeated legend that Příhoda had been a pupil of Arnold Rosé (also cf. footnote no. 27 above).

153) See footnote no. 104 above.

154) ROSÉ-PRIHODA, Alma: *Soll man berühmte Männer heiraten? Frauen im Schatten des Genies*, in: Neues Wiener Journal 23 Aug. 1934 (no. 15.359), p. 15.

155) See footnote no. 79 above.

156) I wish to thank the translator and director Olga Strusková for kindly providing the Polish original and the Czech translation of the play.

the outstanding actress Sarah Haváčová giving an impressive performance in the title role.¹⁵⁷ The character of Alma Rosé in Urbanek's play has rather little to do with the historical person on whom she is based, but it brings to completion and serves as exemplary documentation of Alma's legendary, heroically idealised image.

Already the account of Alma's marriage to Příhoda is a legend, and the extent of her and her husband's joint concert activity is fictional. As the overview above indicates, Alma made a minimal number of joint appearances with Příhoda in Czechoslovakia; there were apparently only two.¹⁵⁸ Their other supposed joint concerts, and especially the putative concert before their marriage, will require future verification. At the moment, I am afraid that the mentions of concerts given jointly by Alma and Příhoda in Berlin and Paris and on the French Riviera are largely of Urbanek's invention. This applies without any doubt to the supposed joint concerts before their marriage.¹⁵⁹ Urbanek's imaginings about Příhoda's wealth at the time when he met Alma also lack necessary context. In Příhoda's case, wealth was a rather relative matter.¹⁶⁰ One can hardly imagine that Alma, given her family origins, would have regarded Příhoda as a very rich man, as he is described by the words Urbanek puts in the mouth of his character. The Polish author's erroneous idea that Váša viewed Alma as competition has already been discussed. When Urbanek has Alma's character say that "*Váša był tak zapatrzony w siebie, że nie widział nikogo innego*" ("Váša was so focused on himself that he could not see anyone else"), it makes an unintentionally comic impression when seen against the background of his redeveloping relationship with Jetty. On the other hand, one could be a bit uncharitable and regard it as the tactlessness of an ignoramus.

Even an elementary familiarisation with Příhoda's concert activities in the 1930s would also have shown the lack of any factual basis for Urbanek's assertion that after the concert in Lwów in the spring of 1932, Příhoda found a different female violin accompanist who would not be competition for him ("*znalazł sobie akompaniatorkę, która z nim nie rywalizowała*"). Such a violinist is pure fabrication. At concerts during the interim period from 1932 to 1938, Příhoda was usually accompanied only by his pianist and personal secretary O. Graef. Against the background of the concert in Jihlava in September 1932,¹⁶¹ the concert in Lwów in October 1932,¹⁶² and the announced joint concert in Olomouc in March 1933,¹⁶³ we see Urbanek's text in a different light when he writes that after the supposed spring concert in Lwów, Alma departed to be with her parents in Vienna and no longer made appearances with Příhoda.

It is therefore appropriate to verify what was contained in the reviews, if any such reviews even existed, following Příhoda's and Alma's joint concert in Lwów, a Polish city at the time,

157) <https://www.jewishmuseum.cz/program-a-vzdelavani/akce-pro-navstevniky/1797/> [retrieved on 28 May 2023].

158) Cf. footnotes nos. 127 and 128 above.

159) See footnote no. 104 above.

160) Cf. footnote no. 111 above.

161) See footnote no. 128 above.

162) See footnote no. 175 below.

163) See footnotes nos. 130 and 131 above.

in which the authors would have written something to the effect that Alma was better than Příhoda in the performance of Bach's *Concerto for Two Violins in D minor*. This is important in part because it is a crucial plot event in Urbanek's play.

Despite rather thorough research of available Czechoslovak, Austrian, German, and Polish periodicals, I have found no record of a joint concert of Příhoda and Alma in the spring of 1932 in Lwów. Besides the concert in Brno on 12 March 1932,¹⁶⁴ I found records of four more joint concerts given by Alma and Příhoda in the first half of 1932, which took place on 1 February 1932 at the Konzerthaus in Vienna,¹⁶⁵ on 2 February at the Kaufmannisches Vereinhaus in Linz,¹⁶⁶ on 3 February at the Urania (Stephaniensaal) in Graz,¹⁶⁷ and on 14 April 1932 in Munich at the hall of the hotel Bayerischer Hof.¹⁶⁸ The concert on 1 February was actually the first joint appearance by Alma and Váša in Vienna.¹⁶⁹ Bach's *Concerto for Two Violins in D minor*, around which negative attention centred, was on the programmes of all four joint concerts.¹⁷⁰ Two of the press reviews of the concert in Vienna on 1 February were negative towards Příhoda, but only in the sense that he did not have a feel for the interpretation of Bach's music in comparison with Alma. From some of the Austrian critics at the concerts in early February, one senses a certain aversion to Příhoda, whether this was personal,¹⁷¹ an objection to him as an (in)appropriate interpreter of Bach,¹⁷² or clear antipathy caused by the conviction that he was too "Slavic" and not ethereal enough.¹⁷³ However,

164) See footnote no. 127 above.

165) Selections: Neue Freie Presse 17 Jan. 1932 (no. 24.189), p. 18; 28 Jan. 1932 (no. 24200), p. 9; Neues Wiener Journal 10 Jan. 1932 (no. 13.968), p. 27; 26 Jan. 1932 (no. 13.714), pp. 5–6, article *Gespräch mit Vasa Prihoda und Alma Rosé*, initials O. K.; Pravda. Orgán katolických Čechoslováků v Rakousku 28 Jan. 1932 (no. 5), p. 4. – Inaccurately: Polední list 5 Feb. 1932 (no. 36), p. 2.

166) Tages-Post 25 Jan. 1932 (no. 19), p. 3; Linzer Volksblatt 26 Jan. 1932 (no. 20), p. 8.

167) Grazer Tagblatt 24 Jan. 1932 (no. 37), p. 8; 30 Jan. 1932 (no. 47), p. 9; Grazer Volksblatt 31 Jan. 1932 (no. 32), p. 8.

168) Münchner Neueste Nachrichten 2 Apr. 1932 (no. 89), p. 13.

169) See in particular Neues Wiener Journal 26 Jan. 1932 (no. 13714), p. 5: "Am 1. Februar konzertieren Vasa Prihoda und seine junge Gattin Alma Rosé-Prihoda zum erstenmal gemeinsam im großen Konzerthausaal".

170) Münchner Neueste Nachrichten 17 Apr. 1932 (no. 104), p. 8; Neue Freie Presse 17 Jan. 1932 (no. 24.189), p. 18; Grazer Tagblatt 24 Jan. 1932 (no. 3), p. 8; Linzer Volksblatt 26 Jan. 1932 (no. 20), p. 8.

171) Neues Wiener Journal 2 Feb. 1932 (no. 13721), p. 11, initials –ron, article *Vasa Prihoda – Alma Rosé. Ein Sensationskonzert*.

172) Wiener Zeitung 9 Feb. 1932 (no. 32), p. 6, initials -rb-: "[...] Der musikantische, im Grunde seines Wesens sorglose, salonmäßige Virtuose Prihoda bemüht sich seit einiger Zeit, in die Höhen von Bach, Beethoven zu steigen. Dabei geht es natürlich ohne leichte Abstürze, Schwindelanfälle u. dgl. nicht ab. Am Schlusse rettet er sich in die bekannten kleinen Effektstücke, die seine künstlerische Heimat sind. Alma Prihoda ist viel reifer geworden. Im Doppelkonzert von Bach, das Vasa Prihoda in einem kühnen Endspurt gewinnen will, zeigt sie nicht nur weit sichere Technik als bisher, [...] die ich der jungen Künstlerin nach dem Bisherigen nicht zugetraut hätte und die fast immer das Entscheidende für den Erfolg eines Solisten ist." – For positive reviews of the Vienna concert and of Příhoda's performance, see Neue Freie Presse 4 Feb. 1932 (no. 24.207), p. 7; Tagblatt 5 Feb. 1932 (no. 29), p. 8. For a positive review of the joint concert in Linz, see Linzer Volksblatt 5 Feb. 1932 (no. 29), p. 29.

173) See the middle part of the essay on the concert in Graz – Grazer Tagblatt 5 Feb. 1932 (no. 57), p. 7, article *Theater und Kunst. Violinkonzert Vasa Prihoda*, initials Dr. N. L.

the fixed point of comparison for the critical evaluation of Příhoda's interpretation of Bach was not Alma, but rather the Swiss violinist Adolf Busch (1891–1952).¹⁷⁴

I have also been unable to find anything about the concert that Příhoda and Alma gave together in Lwów in the spring of 1932 in Polish periodicals, and that is simply because the concert in Lwów actually took place not in the spring, but rather (with O. Graef playing the piano accompaniment) at the beginning of October 1932. This circumstance also incriminates Urbanek of having engaged in pure fabrication, not to mention that among the reviews of the October concert, the local newspaper *Gazeta Lwowska* wrote mostly about Příhoda, and the joint playing of Bach's *Concerto for Two Violins* was merely emphasised as a musical highlight of the evening.¹⁷⁵ (Alma appeared separately in Lwów in late February 1930¹⁷⁶ and on 25 February 1932.¹⁷⁷) Therefore, the departure point for one of the key passages in Urbanek's play is not some review (unknown to me)¹⁷⁸ or a joint spring concert in Lwów that is unknown to me;¹⁷⁹ but instead his own invention of the spring concert in Lwów and of the reviews. It is actually the case, it would amount not to a mere misunderstanding

174) See footnotes nos. 171 and 173 above.

175) ŁOBACZEWSKA, Stefanja: *Z Sali koncertowej i Opery. Vasa Prihoda i Alma Rose-Prihoda*, in: *Gazeta Lwowska* 7 Oct. 1932 (no. 230), p. 7.

176) *Dziennik Ludowy. Organ Polskiej Partji Socjalistycznej* 23 Feb. 1930 (no. 44), p. 11; *Gazeta Lwowska* 23 Feb. 1930 (no. 45), p. 5. – For a detailed, indulgently critical report about that concert, see ŁOBACZEWSKA, Stefanja: *Z Sali koncertowej. Alma Rosé*, in: *Gazeta Lwowska* 28 Feb. 1930 (no. 49), p. 4. – Also cf. *Gazeta Poranna* 11 Mar. 1930 (no. 9155), p. 6, a report about Alma's betrothal to Příhoda; in the report, Příhoda is called the darling of Lwów. – Already on 9 December 1928, Alma played as the soloist at a symphonic concert of the Warsaw Philharmonic broadcast by Polish radio – see *Kurjer Zachodni "Iskra"* 8 Dec. 1928 (no. 338), p. 7.

177) *Gazeta Lwowska* 22 Feb. 1932 (no. 44), p. 5.

178) If one were to be truly uncharitable, that is how one might interpret one paragraph from Dr. S. Barbag's mostly critical review of the concert in October 1932 – BARBAG, Seweryn: *Ruch muzyczny w kraju. Lwów. Koncert Vasy Prihody z udziałem Almy Rosé*, in: *Szopen. Popularny miesięcznik muzyczny* 1932, no. 4 (1 Dec. 1932), p. 34 (in extenso): "Vasa Prihoda is more of a violinist than a musician; the impressive acrobatics of his fingers and bow contrast with the musical substance. That contrast was especially noticeable in Bach's *Concerto in D minor for two violins*, in which Mrs Alma Rose Prihoda 'covered' for her husband with playing of greater efficiency, depth, and musicality. – Similarly, the cantilena of the second movement of Mendelssohn's *Violin Concerto* was relatively pale in comparison with the perfection of interpretation of the outer movements. (Are there no other violin concertos apart from Mendelssohn's undoubted masterpiece?) – [...] The evening ended with Paganini, naturally; Prihoda played his own arrangement of Paganini's 'Variations' in a fascinating manner, being unleashed in his virtuosic element. The accompanist Mr Greef [sic!] played the Bach vividly and the other pieces eloquently and discreetly. The public was very satisfied, as usual."

179) The Italian musicologist and professor of modern music history at the university in Palermo Olivieri Dario (*1963) mentions the joint concert in Lwów, but he merely asserts that the husband and wife enjoyed "il solito, prevedibile successo" ("the usual, predictable success"). He does not mention any supposed reviews exalting Alma at Příhoda's expense (see DARIO, op. cit. in footnote no. 1, p. 147). Unfortunately, the passage that follows, which deals with the development of the relationship between Alma and Příhoda, is in the character of storytelling, to which authors sometimes resort when they cannot write anything that is documentable, let alone more reliable facts that can be precisely dated. Thus, Dario writes how things might be, according to him, and not how things were in reality (ibid, pp. 147–148). Nonetheless, there is a noteworthy passage where Dario makes reference to the account given by A. Kux, and he writes that the marriage partner who was jealous of the other was Alma (ibid, p. 148). – For their great help with quickly obtaining O. Dario's newly published book and arranging its delivery, I wish to express my sincere thanks to my colleague and friend, PhDr. Jiří Kuděla, Ph.D., former Consul-General of the Czech Republic in Milan and now the Ambassador of the Czech Republic to Slovenia, and to his wife Milena.

or deliberate overlooking of historical facts and period context, but rather a manifestation of great bias, ill will, scarcely excusable ignorance, and the falsification arising from it. That would also very much call into question the credibility and historical mission of his entire moving work. Incidentally, if we use the correspondence between Příhoda and Jetty as the point of departure, early October 1932 appears to be much more likely as the time when the relationship between Příhoda and Alma began to break up, rather than the spring of that year, as Urbanek says.

It is not yet known whether Příhoda ever saw an appearance by Alma with the Wiener Wälzermädel, but I regard as out of the question that if he ever attended such a performance, he “*felt a twinge of envy*”, as Urbanek writes. A narrative of mutual jealousy between the artistic couple appears only in Alma’s interview given before her wedding in March 1930.¹⁸⁰ In Příhoda’s case, at least, it cannot be reliably documented that after 1920 he expressed anything resembling envy of anyone. It is far more likely that it was in fact Příhoda who arranged for Alma to appear at the New Year’s Eve celebration in 1934 at Prague’s Carioca dancing club.¹⁸¹ The owner was Váša’s friend and Jetty’s cousin, the café owner Jaroslav “Jaroušek”¹⁸² Štěřba (1895–1954).

November 2022 saw the Prague premiere of another play inspired by the fate of Alma Rosé: *Because of Alma*. The play was performed by the theatrical ensemble BodyVoiceBand under the direction of Jaroslava Šiktancová. The author of the play is Martina Kinská (* 1978), a Czech dramatist and dramaturge of Prague’s Švanda Theatre.¹⁸³ Her play does not contain the kind of shocking fabrications that appear in Urbanek’s drama. Despite this, two retrospective scenes in the play *Because of Alma* are ahistorical.

Concerning the scene set in December 1926, it is difficult to imagine that Alma felt nervous in the way that is described before appearing in front of an audience of 2,000 listeners at Vienna’s Musikverein. Her character is not speaking the truth when she says she has never before appeared “*in front of so many people*”. Just nine days earlier, Alma had played with the symphony orchestra of the Prague German Philharmonic Society at the Lucerna Palace, a hall that seated far more than 2,000 audience members.¹⁸⁴ One possible reason for Alma hypothetically being nervous before the Viennese public¹⁸⁵ may have been her conspicuously

180) See footnote no. 104 above.

181) See footnote no. 135 above.

182) “Jaroušek” was the familiar form of the first name of the café owner Štěřba, which Příhoda used to refer to him in a letter to Jetty from Munich dated 25 April 1931 (*terminus ad quem*).

183) I wish to express my sincere thanks to Martina Kinská for providing the working and final versions of the text of the play.

184) https://cs.wikipedia.org/wiki/Pal%C3%A1c_Lucerna [retrieved on 28 May 2023].

185) As far as the concert in Vienna on 16 Dec. 1926 is concerned, even Newman concedes that the debut was of average quality and undistinguished, referring to period reviews; see NEWMAN, op. cit. in footnote no. 1, p. 60. Only GEIST, op. cit. in footnote no. 104, p. 80, writes enthusiastically about this concert. – For a positive review although it puts more emphasis on Arnold Rosé, see Die Stunde 18 Dec. 1926 (no. 1133), p. 8; for a benevolently positive evaluation of Alma’s debut, also see Der Morgen. Wiener Montagblatt 20 Dec. 1926 (no. 51), p. 8.

imperfect performance at her Prague concert.¹⁸⁶ Urbanek also states incorrect information about Alma's "first public concert" on 16 December 1926 in Vienna.

Martina Kinská is completely indulging in artistic license when she portrays a fictional conversation between Alma and Příhoda in Záryby dated March 1935, during which Příhoda announces to Alma, who is still in love with him, that he intends to divorce her. This carelessly overlooks that Příhoda and Graef were spending the first half of March 1935 on tour in Italy¹⁸⁷ and the last third of March and early April 1935 on tour in Latvia, Finland, and Poland.¹⁸⁸ Above all, however, by March 1935, for nearly a year and a half, Příhoda had been communicating intimately with Jetty, engaging in correspondence with her as a lover.¹⁸⁹ Inserting Alma's presence into the period when Příhoda's relationship with her was a thing of the past and when Jetty was clearly part of Příhoda's life seems to me to be rather insensitive based on knowledge of the relevant facts (and of the quite detailed and relatively unambiguous chronology). To be objective, this is merely the consequence of insufficient knowledge about Alma's life at the end of the 1920s and in the '30s and of the oversized legend about her during that period that R. Newman had begun creating more than 20 years ago.

The latest manifestation so far of what is without exaggeration the worldwide interest in Alma Rosé is a novel by Ellie Midwood,¹⁹⁰ an American "bestselling author" of Russian descent, titled *The Violinist of Auschwitz* (2020).¹⁹¹ In recent years, the book has been translated into several languages including Polish, Slovak, and in 2022 into Czech as well.¹⁹² In her historical novel, the American author concentrates mainly on Alma's imprisonment and death in Auschwitz. At the same time, however, the publication has contributed to the creation of a heroic myth. I am afraid that a peculiar, worldwide cult of Alma Rosé is beginning to emerge.

A few years ago in Germany, Dr Karin Germerdonk, a grand-niece of the architect Walter Gropius (1883–1969) and Alma Mahler (1879–1964), founded an association called *Forum Alma Rosé*. Gropius was Alma Rosé's step-uncle, and Alma Mahler was her actual aunt. The association's praiseworthy goal is not only "*von den Nationalsozialisten verfolgten und ermordeten Menschen und ihrem Schicksal zu gedenken, ihre Werke zu spielen*", but also "*dazu*

186) See footnote no. 146 above.

187) See Graef's letter to Jetty from Milan dated 28 Feb. 1935 with an overview of concerts planned for the first half of March.

188) See Graef's letter to Jetty sent from Riga on 22 Mar. 1935 (*terminus ad quem*) with contact addresses in Helsinki in late March and in Vilnius (Poland at the time) in early April.

189) See footnote no. 106 above.

190) <http://elliemidwood.com/about.html> [retrieved on 28 May 2023].

191) MIDWOOD, Ellie: *The Violinist of Auschwitz*, Bookouture, London 2020.

192) MIDWOODOVÁ, Ellie: *Houslistka z Osvětimi*, Jota, Brno 2022. – There is not space here for dealing with the inaccurate information and assertions in E. Midwood's book in detail. It is enough for now for me to say that the book is neither fully true to the facts nor in accordance with the author's proclamation that it is a novel, the bulk of which is based on a true story. One can only laugh bitterly at the claim by the Moscow native Midwood that she was trying to adhere as much as possible to the true historical facts about Alma Rosé (*ibid*, p. 354). Like M. Urbanek, Midwood also expresses herself with the tactlessness of an overconfident ignoramus.

beitragen, dass gleiches nie mehr geschieht.¹⁹³ For an association with a mission like the *Forum Alma Rosé*, Alma is an entirely legitimate symbol of opposition to Nazism, neo-Nazism, antisemitism, and today's various forms of right-wing extremism, especially in Germany, but even this symbolic role helps strengthen the transformation of the Alma myth into a peculiar cult. There are now many people, artists included, who have publicly declared their devotion to this idol rather than to the real historical figure. Of course, they are not always doing so entirely for altruistic reasons.

Alma Rosé and her tragic fate are certainly fascinating topics, but writing about Alma during today's "post-factual" period (when the truth is increasingly judged by emotional effect instead of by verified facts) is sometimes beginning to resemble hagiography more than scholarship or serious, factually reliable journalism. The evaluation of Alma's whole life is influenced and sometimes completely overshadowed by her tragic, heroic death as a martyr. It is foolish to let the radiance of her martyr's halo largely blind us from her earlier life. However, what is even more foolish is that this idolised figure, drained of real life and fitted with a mythical halo, is increasingly overshadowing other historical figures. Alma is showing up ever more often where she does not historically belong, often at the expense of people whose lives and deaths certainly were not as fascinating, but whose achievements were so outstanding that they should not be overshadowed, let alone forgotten.

In the biography of Alma Rosé, the end of the 1920s and the 1930s were a stage about which relatively little is known. Unfortunately, these gaps in our knowledge have been and still are being filled in with all kinds of fabrications, deliberate distortions, and downplaying of verifiable facts. This creates an artificial, mythical, quasihistorical construction that sooner or later collapses. And when these kinds of structures collapse, they tend to make noise directly in proportion to the size to which they have grown.

Anyone who deconstructs or demolishes legends will face the increasing displeasure of those who have spent years building up and cultivating the illusions being dispelled, and also, of course, the aversion of those who are profiting, whether materially, by media exposure, professionally, or institutionally, from the constructed legends. To conclude this study, I want to reassure the broad and diverse community of those who admire Alma Maria Rosé that my intention has been, above all, to spread knowledge about a little-known stage of the life of woman who later became the conductor of the girls' orchestra at Auschwitz. I am convinced that every effort at the most accurate possible knowledge of the past is always better than myths and legends, however lovely and compelling they may be.

Address: Petr Kreuz, Archiv hl. města Prahy, Archivní 6, 149 00 Praha 4, Czech Republic

E-mail: Petr.Kreuz@praha.eu

193) <https://forum-alma-rose.de/biographisches> [retrieved on 28 May 2023].

když se jedná o tebe a když
 ročním a prate se ti přání —
 sledování že tato jest správně
 jedním se mnou? Vždyť traje
 já matka se mnou nikdy jedná
 jako když ta byla nejde
 "moralizace" že si mně chceš vrátit
 ještě navíc že mám prvoe lekce pro
 být brády jako ty a když jí
 matka a to musí rozhodit
 když jsem když mám takhle být
 v lůžku jakého. Každá para
 správním tak přitá splíhat a
 porodu "Ono j' má rád a když jest
 tomu "taha" mně si nedat všechno
 být a být si vím strachem?
 Mám to všechno ať přitá ať rád
 jsem být musí jenom jít
 měli jenom. ale jakožto vedor
 a když se vrátím a ty nejsou

vřava dlužím přánímu ta
 nemám přání. Pro mně jest ta
 krásná že tu musím táta vše post
 ale rozumíš mně lidky ne
 pána publiky mně v' jak
 které připomíná ta jsem to má
 musel jít jsem by mně to křídla
 dál a dál. Bohužel musel jsem
 vyloženě se tebe povraždě
 že si křídla čítatku aprati
mně ^{připomíná} jsem si připomenout
 že dostal jsem v' mně
 jsem a neprošněných křídla má
 a křídla čítá 500 kč. Společně
 ať jenom takhle. ale prate přece
 jsem musel přánímu přání
 se přánímu se tebe, ale to jest
 křídla ta připomíná vždyť
 ty sama v' že to mám přání
 jen pro tebe když musel ty
 ambice se vrátit teple vrátit.
 jít byš byl přání dáno

tak učim a jít mně neadept
 ta možnost
 Já už sám budu rád ať bude
 lidé táta vše přání učiva
 mně nemý a ja nejsou pare
 co se tebe když v' m' jako
 pravidelně konice. Věru jsem
 se musel oprávně a nejvíce
 energii soustředil na konci to
 to jest vím jen já ty křídla
 ne žít byš byla máš papala
 ať bude křídla lidé. Alch
 nezapomněl mně první přání
 byl že 16 křídla chceš tomu
 tak prání prate a neť já
 ta nevěděla V' to jsem přánímu
 přánímu a přání to ta prání.
 Přání
 Můj malý přání přání to a lidé
 tak v' duchu jako tomu bude
 se 12 dní ve společnosti
 jen když Váša

Váša Příhoda to Jetty Kreuz / Váša Příhoda Jetty Kreuzové

Letter, Nuremberg, late November 1936;
 Příhoda mention's Alma Rosé's dowry and its
 value / Dopis, Norimberk, konec listopadu
 1936; Příhoda se zmiňuje o věnu Almy Rosé
 a jeho ceně
 Archive of the author / Archiv autora

Alma Rosé a Váša Příhoda v letech 1927–1936. Kritické poznámky k Newmanově biografii Almy Rosé

Petr Kreuz

Rakouská houslistka židovského původu Alma (vl. jm. Maria) Rosé (* 3. 11. 1906 ve Vídni – † 4. 4. 1944 v Osvětimi), neteř skladatele Gustava Mahlera a na sklonku života dirigentka dívčího orchestru v nacistickém vyhlazovacím táboře v Osvětimi, se stala v posledních desetiletích objektem vzrůstajícího zájmu nejen vědců, historiků a muzikologů¹,

1) Vznik a činnost dívčího táboremého orchestru v Osvětimi zpracovala ve standardní monografii KNAPP, Gabriele: *Das Frauenorchester in Auschwitz. Musikalische Zwangsarbeit und ihre Bewältigung*, von Bockel, Hamburg 1996 (původně disertační práce obhájená na Technické univerzitě v Berlíně v roce 1996 pod titulem *Musikalische Zwangsarbeit in Auschwitz*, dále KNAPP), k Almě Rosé viz tamtéž, zvl. s. 71–86 a 305–309. – K dívčímu orchestru dále, bez nároku na úplnost: TÁŽ: *Musizieren als Überlebenshilfe. Das Frauenorchester in Auschwitz*, *Feministische Studien*, roč. 14, 1996, s. 25–35; TÁŽ: „Befohlene Musik“. *Musik und Musikmißbrauch im Frauenlager von Auschwitz-Birkenau*, *Acta musicologica*, roč. 68, 1996, s. 149–166; KUNA, Milan: *Hudba na hranici života*, Naše vojsko, Praha 1990, s. 103–108; NEWMAN, Richard – KIRTLEY, Karen: *Alma Rosé. Wien 1906 – Auschwitz 1944*, mit einem Vorwort von Anita Lasker-Wallfisch, 2. vyd., Berliner Taschenbuch-Verlag, Berlin 2005, s. 171–389, 439–440 a 464–468 (dále bude odkazováno na toto německé vydání) (1. vyd., Weidle, Bonn 2003); původní americké vydání: NEWMAN, Richard: *Alma Rosé. Vienna to Auschwitz*, Amadeus Press, Portland (Oregon) 2000; GROSSERT, Werner: *Carla und Sylvia Wagenberg. Zwei Dessauer jüdische Mädchen im „Mädchenorchester“ des Vernichtungslagers Auschwitz-Birkenau. Eine Dokumentation*, Funk-Verlag Hein, Dessau 2007; *Approaching an Auschwitz survivor. Holocaust testimony and its transformations*, ed. Jürgen Matthäus, Oxford University Press, Oxford 2009; EISCHEID, Susan: *The Truth about Fania Fénelon and the Women's Orchestra of Auschwitz-Birkenau*, Palgrave Mcmillan, Cham/Switzerland 2016 (dále EISCHEID); FELSTEIN, Jean-Jacques: *The violinist of Auschwitz*, Pen & Sword History, Barnsley 2021 (dále FELSTEIN); *Nur die Geigen sind geblieben. Alma et Arnold Rosé = Only the violins remain. Alma et Arnold Rosé*, ed. Michaela Raggam-Blesh – Monika Sommer – Heidemarie Uhl, hg. d. Haus der Geschichte Österreich, Wien 2019 (dále *Nur die Geigen*); LWOWSKI, Marcin: *Orkiestra z Auschwitz*, Świat Książki, Warszawa 2021; DARIO, Olivieri: *L'orchestra di Auschwitz. Inchiesta su Alma Rosé*, Curci, Milano 2023 (dále DARIO). – Velmi přínosný český pokus, i když, s ohledem na formát a rozsah, nutně jen selektivní, představuje kvalifikační práce: BURMAN, Markéta: *Hrály o život. Obraz osvětimského ženského orchestru v memoárech a vyprávění přeživších*, bakalářská práce, Fakulta humanitních studií, Univerzita Karlova, Praha 2016 (dále BURMAN). Za velmi cennou (byť více ilustrativní než hodnotící) zde považuji zvláště kapitolu, ve které autorka poukazuje na disparátní obraz Almy Rosé ve vzpomínkách členek dívčího orchestru (tamtéž, s. 50–56).

autorů či autorek memoárů,² ale také pozornosti umělců, zejména hudebníků, divadelníků a literátů.

V sedmdesátých letech se poměrně nadlouho prosadil spíše kritický a do značné míry subjektivní pohled na působení Almy Rosé na postu dirigentky dívčího táborového orchestru. Tento pohled na Almu přinesly paměti očitě svědkyně, členky orchestru a francouzské šansoniérky židovského původu Fanii Fénelon(ové) (1908–1983, roz. Fania Goldstein), uveřejněné poprvé v roce 1976.³ Šlo o první rozsáhlejší memoárové dílo o osvětimském dívčím orchestru. Světovou proslulost zajistil pamětem F. Fénelonové a dívčímu orchestru americký televizní film společnosti CBS *Playing for Time* (Hraní o čas) z roku 1980, nyní vysoce ceněný, v době své premiéry však doprovázený velkými spory a vyhocenou mediální kontroverzí.⁴

2) Kromě memoárových knih F. Fénelonové (viz níže pozn. 3) a A. Lasker-Wallfischové (viz níže pozn. 7 a 8) viz (bez nároku na úplnost) paměti dalších členek dívčího orchestru: německé akordeonistky E. Bejaranové (roz. Loewyové, 1924–2021) = GAERTNER, Birgit – BEJARANO, Esther: *Wir leben trotzdem. Esther Bejarano – vom Mädchenorchester in Auschwitz zur Künstlerin für den Frieden*, Pahl-Rugenstein, Bonn 2004; *Esther Bejarano, Erinnerungen. Vom Mädchenorchester in Auschwitz zur Rap-Band gegen rechts*, ed. Antonella Romeo, Laika-Verlag, Hamburg 2013, zde zvl. s. 70–74; polské houslistky H. Duniczové Niwińskie (1915–2018 [!]) = DUNICZ NIWIŃSKA, Helena: *Drogi mojego życia. Wspomnienia skrzypaczki z Birkenau*, Państwowe Muzeum Auschwitz-Birkenau, Oświęcim 2013 (dále DUNICZ NIWIŃSKA); polské mandolinistky R. Zelmanowicz-Olewské (1921–1987) = *Crying is forbidden here! Rachela Olewski (Zelmanowicz). Testimony. A Jewish Girl in pre-WWII Poland, The Women's Orchestra in Auschwitz and Liberation in Bergen-Belsen*, ed. Arie Olewski, Arie Olewski (vlastním nákladem), Tel Aviv 2009; *Rachela Zelmanowicz-Olewski, Weinen hier verboten. Ein jüdisches Mädchen im polnischen Bendzin, im Ghetto von Bendzin und im Versteck, im Frauenorchester von Auschwitz, in Bergen-Belsen und Israel, 1921–1987. Ein Zeugnis in Yad Vashem*, ed. Erhard Roy Wiehn – Klara Strompf, Hartung-Gorre Verlag, Konstanz 2018; holandské akordeonistky Flory Jacobsové (později provdané Schrijverové, 1923–2013) = VERHEIJEN, Mirjan: *Het meisje met de accordeon. De overleving van Flora Schrijver in Auschwitz-Birkenau en Bergen-Belsen*, Scheffers, Utrecht 1994; české kytaristky a kopistky Margot Anzenbacherové, provdané Větrovcové (1915–2007) = VĚTROVCOVÁ, Margot: *Čtyři roky*, in: *Bojovali jsme a zvítězili (léta 1938–1945 ve vzpomínkách pamětníků)*, ed. Věra Holá, Svoboda, Praha 1979, s. 129–137, zvl. s. 132–135 (dále VĚTROVCOVÁ); řeckého houslisty J. Stroumsy (Ya'aqov Strúmmzā, nar. 1913) z rodiny sefardských Židů, staršího bratra nepřeživší členky dívčího orchestru Julie Stroumsa(ové) (1915–1945) = *Jacques Stroumsa, Geiger in Auschwitz, Ein jüdisches Überlebenschicksal 1941–1967*, ed. Erhard Roy Wiehn, Hartung-Gorre, Konstanz 1993. – FELSTEIN (viz op. cit. v pozn. 1) vychází mj. ze vzpomínek houslistky dívčího orchestru Elsy Felstein (1923–1964). Speciálně k Almě Rosé viz tamtéž, s. 79–92. – Úplně prvními memoárovými texty zmiňujícími Almu a její skon v Osvětimi byly krátce po válce vzpomínkové knihy polských spisovatelek S. Szmaglewske (1916–1992) a K. Żywulske (1914–1992): SZMAGLEWSKA, Seweryna: *Dymy nad Birkenau*, Cytelnik, Warszawa 1945 (citováno podle prvního vydání českého překladu: TÁŽ: *Dýmy nad Birkenau*, Miroslav Stejskal, Praha 1947, s. 268 a 276); ŻYWULSKA, Krystyna: *Przeżyłam Oświęcim*, Spółdzienia Wydawnicza Wiedza, Warszawa 1946 (citováno podle českého překladu: TÁŽ: *Přežila jsem Osvětim*, Naše vojsko, Praha 1957, s. 65, 78 a 142). – Prvními memoáry, které podrobněji přibližily činnost Almy Rosé v Osvětimi a přinesly i detailní vylíčení okolností Almina úmrtí na počátku dubna 1944, byla kniha slovenské lékařky Margity Schwalbové (1915–2002): SCHWALBOVÁ, Manca: *Vyhasnuté oči*, Pravda, Bratislava 1948; 2. vyd., Marenčin PT, Bratislava 2011, s. 40–50. Další memoáry M. Schwalbové viz *Žila som životy druhých (zo spomienok lekárky na Osvienčim)*, ed. Katarína Hradská, Nadácia Milana Šimečku a Židovská náboženská obec Bratislava, Bratislava 2001. Z poválečných memoárů Schwalbové vycházel v pasážích o Almě Rosé LANGBEIN, Hermann: *Menschen in Auschwitz*, Europa-Verlag, Wien 1972, s. 152–153 a 444 (dále LANGBEIN).

3) FÉNELON, Fania: *Sursis pour l'orchestre. Témoignage recueilli par Marcelle Routier*, Stock, Paris 1976. Český překlad: FÉNELONOVÁ, Fania: *Dívčí orchestr. Svědectví sebrané Marcelou Routierovou*, doslov Viktor Lederer, Naše vojsko, Praha 1984 (dále FÉNELONOVÁ).

4) UHL, Heidemarie – RAGGAM-BLESH, Michaela: *Die Wiederentdeckung von Alma Rosé – The Rediscovery of Alma Rosé*, in: *Nur die Geigen* (viz op. cit. v pozn. 1), s. 30–38, cit. s. 30–31 a 37–38.

Scénář k filmu napsal světoznámý americký dramatik Arthur Miller (1915–2005). Film se stopáží 150 minut natočil režisér Daniel Mann ve spolupráci s Josephem Sargentem. Hlavní roli F. Fénelonové ztvárnila americká herečka Vanessa Redgraveová. Almu Rosé hrála Jane Alexanderová,⁵ která za tuto roli získala Cenu Emmy (Emmy Award) za nejlepší ženský herecký výkon ve vedlejší roli.⁶

Nejvýraznější reakcí na kritické zachycení A. Rosé v pamětech F. Fénelonové se staly o dvacet let později paměti cellistky dívčího orchestru a rodačky ze slezské Vratislavi Anity Lasker-Wallfischové (* 1925), které vyšly poprvé anglicky v roce 1996⁷ a o rok později v německém překladu.⁸ Lasker-Wallfischová v roce 1946 přesídlila do Velké Británie a po celý život se živila jako cellistka. Německo poté znovu navštívila až v roce 1994.⁹

Lasker-Wallfischová později psala o tom, jak se nejen ona, ale i další přeživší ženy, např. houslistka a zpěvačka Violette Jacquet Silbersteinová (1925–2014), zhrozily nad hrubými pomluvkami na adresu skoro všech členek orchestru, zvláště pak Almy Rosé, obsažených v pamětech F. Fénelonové.¹⁰ Lasker-Wallfischová připustila, že sice není možné psát o věcech a lidech v koncentračním táboře se stoprocentní objektivitou, že však Fénelonová ve svých pamětech podnikla nejen „egotrip“, nýbrž že zaměnila svou vlastní roli s rolí Almy Rosé.¹¹ Odmítavě reagovaly na knihu F. Fénelonové i další přeživší členky orchestru, mj. polská houslistka Helena Duniczová Niwińska. Její paměti zůstávaly dlouho v rukopise uloženém v Památníku a muzeu Osvětim-Březinka (Miejsce Pamięci i Muzeum Auschwitz-Birkenau), vyšly teprve v minulém desetiletí.¹² Lasker-Wallfischová poprvé veřejně reagovala na zmíněné paměti po odvysílání filmu *Playing for Time* kritickým článkem v nedělníku Sunday Times.¹³ Tehdy také navázala kontakt s kanadským muzikologem a novinářem Richardem Newmanem, jenž byl přítelem Almina bratra, klavíristy a skladatele Alfreda Rosého

5) [https://en.wikipedia.org/wiki/Playing_for_Time_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Playing_for_Time_(film)) [cit. 19. 5. 2023]. – Fénelonové obraz Almy převzal ještě počátkem 90. let známý francouzsko-bulharský filozof a sociolog Tzvetan Todorov ve své knize *Face à l'extrême* (1991). Český překlad viz TODOROV, Tzvetan: *V mezní situaci*, Mladá fronta, Praha 2000, zde s. 76. Todorov charakterizuje Almu jako osobu ochotnou „[...] v zájmu lepšího hudebního výkonu obětovat prospěch členek orchestru [...]“.

6) https://en.wikipedia.org/wiki/Jane_Alexander [cit. 19. 5. 2023].

7) LASKER-WALLFISCH, Anita: *Inherit the truth: 1939–1945. The documented experiences of a survivor of Auschwitz and Belsen*, dlm, London 1996 (dále LASKER-WALLFISCH 1996).

8) TÁŽ: *Ihr sollt die Wahrheit erben. Breslau - Auschwitz - Bergen-Belsen*, Weidle, Bonn 1997 (dále LASKER-WALLFISCH 1997).

9) <https://de.wikipedia.org/wiki/Anita.Lasker-Wallfisch> [cit. 19. 5. 2023].

10) V odborné literatuře zachytila vývoj tradice, která vycházela z pamětí F. Fénelonové a kterou dotvořil film *Playing for Time*, viz EISCHEID, op. cit. v pozn. 1. Eischeidová píše, že ještě v polovině minulého desetiletí byly díky pravidelnému uvádění Mannova a Sargentova filmu paměti F. Fénelonové komerčně nejspěšnějším a vědci hojně citovaným memoárovým dílem na téma holocaustu (tamtéž, s. 3). Co se týče Almina obrazu, čerpala Eischeidová především z osobních vzpomínek a z pamětí A. Lasker-Wallfischové, H. Duniczové Niwińskiej a další členky táboraového orchestru, polské houslistky Zofie Cykowiakové (1923–2009).

11) LASKER-WALLFISCH, Anita: *Ohne sie hätte niemand von uns überlebt – Erinnerung an Alma Rosé*, in: NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 9–13, cit. s. 9–10.

12) Viz DUNICZ NIWIŃSKA, op. cit. v pozn. 2.

13) *Nur die Geigen*, op. cit. v pozn. 1, s. 30–31 a 37–38. Již při přípravě filmu, roku 1979, se Lasker-Wallfischová písemně obrátila také na autora scénáře A. Millera. – Uvedení filmu v Německu v roce 1981 ještě posílilo obraz

(1902–1975)¹⁴ a od poloviny sedmdesátých let byl správcem sbírky písemností rodin Mahlerových a Rosé uložené v knihovně Western Ontario University.¹⁵

Memoárové knihy A. Lasker-Wallfischové,¹⁶ životopisná monografie Richarda Newmana z roku 2000¹⁷ a rok předtím natočený nizozemsko-belgicko-francouzský dokumentární film francouzského režiséra a dokumentaristy Michela Daerona *La chaconne d'Auschwitz*, oceněný v roce 1999 Evropskou filmovou cenou (European Film Awards),¹⁸ přinesly zásadní změnu pohledu na působení Almy Rosé jako dirigentky a vedoucí dívčího orchestru v Osvětimi. Alma přestala být vnímána jako osoba, která byla sice vynikající hudebnicí a schopnou vedoucí dívčího orchestru, nicméně také vězeňským kápem, bezcitnou ženou, jejíž bezohledné jednání bylo při osobní konfrontaci mnohdy nepochopitelné, přičemž motivy tohoto jednání byly nezřídka vnímány jako nepřiměřené, pochybné či osobně zistné. Díky uvedeným dílům vznikl na samém sklonku 20. století objektivnější a historicky adekvátnější obraz posledního roku života Almy Rosé jako osobnosti, která svou činností na postu dirigentky dívčího orchestru zachránila desítky mladých žen z celé nacisty okupované Evropy, nejen Židovek, před téměř jistou smrtí v osvětimských plynových komorách už jen tím, že je přijala za členky svého hudebního tělesa. Díky tomu a díky svému tragickému konci tak začala Alma Rosé jako historická postava postupně nabývat heroických rysů. Tento pohled ve větší či menší míře dále posílily publikace vydané v novém tisíciletí,¹⁹ memoárová díla nevyjímaje.²⁰

První výraznou uměleckou recepcí osobnosti Almy Rosé v Československu byla rozhlasová hra dramatika Otto Schmidta (1912–1994) *Rekviem za Almu*.²¹ Tuto hru natočil Československý rozhlas v roce 1988 v režii Petra Adlera v brněnském studiu s vynikající Drahomírou Hofmanovou v titulní roli.²² V premiéře byla hra odvysílána 4. května 1989.²³ Autor hry vycházel nejen z paměti F. Fénelonové, ale také ze vzpomínek M. Schwalbové, publikovaných v roce 1948.²⁴ Režisér a interpretka titulní role pojali Almu jako „křehkou

Almy jako bezohledné osoby, která hudebnice i bila, jen aby se zavděčila esesáckým velitelům, a která táborový orchestr do značné míry proměnila v prodlouženou ruku vrahů (tamtéž, s. 31 a 38).

14) Viz *Nur die Geigen*, op. cit. v pozn. 1, s. 30–31 a 38.

15) Viz níže.

16) Viz LASKER-WALLFISCH 1996, op. cit. v pozn. 7, a LASKER-WALLFISCH 1997, op. cit. v pozn. 8.

17) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1.

18) <https://europeanfilmawards.eu/en-EN/film/bach-in-auschwitz.5539> [cit. 20. 5. 2023].

19) Viz výše pozn. 1 a 2.

20) Viz BURMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 52–54. Autorka zformulovala zajímavý a výstižný postřeh, že pozitivní obraz A. Rosé vznikl ve vzpomínkách členek orchestru teprve retrospektivně, když si uvědomily, že Almě a jejímu jednání vděčí za to, že přežily. Rozmanité vnímání Almy členkami orchestru, v rozpětí od strachu přes respekt k profesionální hudebnici až po pocit solidarity, dokládá také KNAPP, op. cit. v pozn. 1, s. 306–308.

21) <http://mluveny.panacek.com/rozhlasove-hry/12334-rekviem-za-almu-1988.html> [cit. 1. 6. 2023].

22) <http://www.scena.cz/index.php?d=1&o=1&c=29713&r=11> [cit. 30. 5. 2023].

23) TOMÁŠ, Jiří: *Souboj s mašinérií smrti*, Rudé právo 10. 5. 1989 (č. 108), s. 5 (dále TOMÁŠ). – Za bližší informace o této hře a jejím autorovi vyjadřuji tímto srdečný dík dramaturgovi, scénáristovi a rozhlasovému režisérovi panu Hynku Pekárkovi.

24) Viz výše pozn. 2.

osobnost“, čímž se fakticky přiklonili na stranu obrazu, který vylíčila Schwalbová.²⁵ Hra byla později vícekrát reprízována.

Snaha o napravení negativního obrazu Almy Rosé, který vykreslila ve svých pamětech F. Fénelonová, a spolu s tím i o postižení Alminých nesporných až heroických zásluh byla bezesporu subjektivně i objektivně opodstatněná a z hlediska historického poznání důležitá. Problém ovšem nastal v okamžiku, kdy někteří autoři začali poslední, heroický rok Almina života extrapolovat také na její předchozí životní pouť. Tu totiž nelze hodnotit podobně jednoznačně. Taková extrapolace nevyhnutelně vytváří mýtus, který se postupem času stále více vzdaluje od historické reality.

Černobílé hodnocení má jistě své principiální hodnotové opodstatnění při líčení Alminy konfrontace s absolutním zlem v podobě nacistického vyhlazovacího tábora. Z řady dobrých důvodů však není namístě při sledování jejího života a působení v meziválečném období. Optikou osvětimských vězeňkyň, které měly to vzácné štěstí, že byly přijaty do dívčího orchestru a mezi nimiž bylo jen málo profesionálních hudebnic, se nepochybně Alma musela jevit jako významná hudební osobnost. Jméno jejího strýce, hudebního skladatele Gustava Mahlera (1860–1911), znaly všechny. Jméno jejího bývalého manžela, houslového virtuosa Váši Příhody (* 22. 8. 1900 ve Vodňanech – † 26. 7. 1960 ve Vídni), určitě někdy slyšeli mnozí z osvětimských vězňů, včetně maďarské židovské učitelky z jižního Slovenska Magdy Hellingerové (1916–2006), která vykonávala v Osvětimi funkci táborové starší.²⁶ Většina členek orchestru si dokázala představit, jak významným hudebníkem je Almin otec, bývalý dlouholetý koncertní mistr orchestru Vídeňské dvorní opery Arnold Rosé (1863–1946). Nad rámec těchto údajů však členky orchestru nevěděly o předchozím, „minulém“ životě Almy Rosé mnoho. Leccos bylo předmětem dohadů.²⁷ Bližší detaily o Almině životě a rodině se přežijí členky orchestru dozvěděly většinou až po osvobození.²⁸ Umělecké působení Almy Rosé v meziválečném hudebním životě ale není možné vnímat jen specifickou optikou posledního roku jejího života. Almu je třeba zařadit do širších a adekvátnějších obecných dobových souvislostí.

Extrapolaci zásluh Almy Rosé nelze jistě vyčítat samotným autorkám vzpomínkových knih a textů. Memoáry jsou pokaždé v té či oné míře subjektivními texty, které si vyžadují náležitou historickou kritiku a faktografickou verifikaci. Lidská paměť je vždy selektivní

25) Viz TOMÁŠ, op. cit. v pozn. 23.

26) Viz NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 281–282. Srov. též VĚTROVCOVÁ, op. cit. v pozn. 2, s. 132. – Memoáry M. Hellingerové viz HELLINGER, Magda – LEE, Maya – BREWSTER, David: *The Nazis Knew My Name. A Remarkable Story of Survival and Courage in Auschwitz*, Atria Books, New York – London – Toronto – Sidney – New Delhi 2021. Český překlad: HELLINGEROVÁ, Magda – LEEOVÁ, Maya – BREWSTER, David: *Učitelka z Osvětimi*, CPRESS, Brno 2022. K Almě Rosé viz tamtéž, s. 121–123.

27) Viz např. FÉNELONOVÁ, op. cit. v pozn. 3, s. 38, se domnívala, že Almin otec byl koncertním mistrem berlínské opery a že Alma byla Němka (tamtéž, s. 129). Jméno V. Příhody Fénelonová vůbec neuvádí a píše o něm jako o vynikajícím houslistovi, který byl žákem Arnolda Rosého (tamtéž, s. 121). – Chybné tvrzení, že Příhoda byl žákem A. Rosého, se objevuje také v memoárech M. Větrovcové (viz VĚTROVCOVÁ, op. cit. v pozn. 2, s. 133).

28) To částečně připouští a zároveň i nepřímo dokládá Anita Lasker-Wallfischová viz NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 10–12.

a pro vzpomínky na osvětimský vyhlazovací tábor to zřejmě platí dvojnásob. Historik je tedy pokaždé nucen a povinen verifikovat i vzpomínky, byť by to byly vzpomínky obětí holocaustu či totalitního bezpráví a byť by to i vzbuzovalo u laiků spontánní nevoli a dojem, že se tyto oběti „kádrují“.

Právě občasnou absencí historické kritiky a nedostatečnou verifikací získaných údajů nelze tedy prominout ani autorovi dosud jediné životopisné monografie o Almě Rosé Richardu Newmanovi. Je nepochybné, že Newman podal solidní badatelský výkon jak v pasážích o dětství a rodině Almy Rosé,²⁹ tak i ve většině kapitol, v nichž zachytil posledních pět let Almina života po emigraci z Rakouska.³⁰ V prvním případě mohl vycházet z rozsáhlé sbírky písemností rodin Mahlerových a Rosé (*The Gustav Mahler – Alfred Rosé Collection*), která je uložena v knihovně Western Ontario University v kanadském městě London.³¹ Při líčení Alminých posledních let mohl využít, vedle uvedené sbírky, také rozsáhlou literaturu věnovanou holocaustu a již vydané nebo orální vzpomínky těch osvětimských vězeňkyň, které přišly s Almou nebo s dívčím orchestrem do kontaktu.³²

Daleko nejslabší částí Newmanovy biografie jsou kapitoly věnované jejímu manželství s Vášou Příhodou, přesněji řečeno období let 1927–1938.³³ Newmanův výklad obsahuje velký počet nepřesností i zjevných nesmyslů. Kanadský muzikolog se často opíral o jednotlivá vyprávění pocházející z druhé až třetí ruky, která často nedokázal ani verifikovat, ani přesněji časově zařadit. Zdá se dokonce, jako by mu bylo v zásadě lhostejné, zda popisuje situaci roku 1931 nebo 1935. To byl však v běhu života jak Almy Rosé, tak především Vášy Příhody a ve vývoji jejich vztahu a manželství zásadní rozdíl. S krajní dávkou shovívavosti by bylo možné podobné nedostatky částečně omluvit tím, že Newman připravoval svou biografii už od první poloviny osmdesátých let. Tehdy mu stála v cestě železná opona a po jejím případném překonání pak ještě další administrativní komplikace při přístupu do českých a slovenských archivů. Newman byl tudíž v té době odkázán ve značné míře na tištěné informační zdroje a na sdělení v korespondenci a během telefonických rozhovorů s pamětníky. To sotva mohlo prospívat kvalitě jeho výzkumu. Tato překážka *de facto* padla na konci roku 1989, *de iure* v roce 1992.³⁴ Třebaže je možné poukázat na poměrně nízkou uspořádanost a míru zpřístupnění písemností k dějinám 20. století v českých archivech v devadesátých letech, nepřekonal Newman jinou bariéru: jazykovou. A patrně se o to ani nepokusil. U osoby, která byla více než polovinu svého dospělého života³⁵ občankou Československé republiky a měla pražskou

29) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 15–57 a 451–455.

30) Tamtéž, s. 135–389 a 460–471.

31) <https://www.lib.uwo.ca/music/gmar.html> [cit. 21. 5. 2023].

32) Na tomto místě nemohu probírat četné recenzní ohlasy na anglické a německé vydání Newmanovy biografie. Postačí shrnout, že recenze jsou buď pochvalné, nebo jde o referáty, jejichž podstatná část je pouze převyprávěním Alminých životních osudů.

33) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 66–93 a 456–458.

34) Zákonem č. 343/1992 Sb., kterým se měnil zákon č. 97/1974 Sb., o archivnictví, byl zrušen mj. též § 2 Směrnice Ministerstva vnitra České socialistické republiky č. 7/1975 Ú. v. Uvedený paragraf stanovoval podstatná omezení ve využívání archiválií pro tzv. „cizince“ (cizinci, osoby bez státní příslušnosti, cizí orgány a cizí organizace). Zákon č. 343/1992 Sb. nabyl platnosti 1. 9. 1992.

35) Právní hranice zletilosti byla ve 20. letech 20. století v Rakousku i v Československu 21 let.

domovskou příslušnost³⁶ v době, kdy se v metropoli na Vltavě, kterou představovala od roku 1922 tzv. Velká Praha, dalo už málokde domluvit jinak než česky, je to přece jen zarážející. Mnohá Newmanova tvrzení navíc svědčí o jeho neznalosti (či velice povrchní znalosti) československých i širě středoevropských dějin a realii 20. století. To, žel, ještě více sráží úroveň zmíněných kapitol: Jak Alma Rosé, tak Váša Příhoda byli přes svůj světový přesah a historický formát osobnostmi hluboce ukotvenými ve střední Evropě, jejíž historický vývoj je ve druhé třetině 20. století vícekrát dostihl a bolestně či fatálně zasáhl do jejich života a umělecké kariéry.

V následujícím výkladu bych rád uvedl na pravou míru, převážně na základě vlastního pramenného výzkumu, alespoň některá závažnější Newmanova nepřesná, mylná, nesmyslná či zcela vyfabulovaná tvrzení o vztahu a soužití Váši Příhody a Almy Rosé v letech 1927–1935/1936 a o Almině životě v Československu a v Praze ve třicátých letech. V další části studie práce předložím (nutně prozatím jen neúplný a mezerovitý) přehled veřejných vystoupení Almy Rosé v Československu ve dvacátých a třicátých letech. Na závěr podám stručný historický komentář ke dvěma divadelním hrám věnovaným A. Rosé, které měly českou premiéru v roce 2022.

Vila v Zárybech

Richard Newman zcela nesprávně uvádí, že si Příhoda nechal vilu v Zárybech, vesnici ležící na pravém břehu Labe asi 7 km sevozápadně od Brandýsa nad Labem, postavit.³⁷ Ve skutečnosti v době, kdy Příhoda vilu zakoupil, tj. v červnu 1929, stála už po mnoho desetiletí. Příhoda neprovedl ani její podstatnější přestavbu či adaptaci. Vila v Zárybech (čp. 52) byla navenek exkluzivně vyhlížející secesní stavbou z druhé poloviny 19. století s poměrně rozlehlou zahradou. Kupní cena samotné vily obnášela 450 tisíc Kč. Spolu s příslušenstvím a pozemky Příhodu stála koupě nemovitostí v Zárybech přibližně 725 tisíc Kč.³⁸

Podle zápisu v pozemkové knize³⁹ byla vila v Zárybech postavena (resp. dostavěna) na jaře 1884 a dne 2. dubna 1885 zanesena do pozemkové knihy. Vilu dali zřejmě postavit Dr. Jan Hněvkovský a Emiliana Hněvkovská, kteří byli v letech 1882–1896 vlastníky pozemku. Doktor medicíny Jan Hněvkovský (1842–1896) byl jaroměřský rodák, který se přistěhoval do Prahy roku 1869 a bydlel na Novém Městě. V roce 1872 se oženil s patnáctiletou dcerou tesařského mistra Michala Zeyera Emilii (Emilianou) (1857–1899).⁴⁰

Marie Pulkrábková se stala vlastnící zárybské vily v srpnu 1925. Vlastnické právo Vášovi Příhodovi bylo do pozemkové knihy vloženo dne 24. června 1929, a to na základě trhové

36) Viz podrobněji níže.

37) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 74–75.

38) Katastrální úřad pro hlavní město Prahu, katastrální pracoviště Praha, Pozemková kniha obce Záryby, číslo vložky 176; tamtéž, sbírka listin k vložce č. 176 Pozemkové knihy obce Záryby.

39) Viz pozn. 38.

40) Archiv hlavního města Prahy, Magistrát hlavního města Prahy I., Soupis pražského obyvatelstva 1830–1910 (1920), Pražští příslušníci, konskripční karta Jan Hněvkovský (1842) (viz též: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=1F407B4223A911E08F90005056C00008&scan=1#scan1>).

smlouvy uzavřené 7. června téhož roku v Brandýse nad Labem.⁴¹

Prameny, z nichž Newman čerpal svůj obsírný popis vily v Zárybech, působí, s výjimkou vyprávění Alminy příbuzné Marie Rosé, značně pochybně až suspektně.⁴² Koneckonců i samotný Newmanův popis vily s pěti či šesti ložnicemi a mnoha dalšími místnostmi se jeví přehnaně.⁴³ Newman údajně vycházel z rozhovorů vedených v roce 1983 s jistou „Paní Sklenářovou“, která měla být hospodyní ve

Váša Příhoda's villa in Záryby in the mid-1930s / Vila Váši Příhody v Zárybech v polovině 30. let

Period postcard (reproduction) / Dobová pohlednice (reprofoto)
Archive of the author / Archiv autora

vile v Zárybech, s Příhodovým jmenovitě neuvedeným krejčím a s jistým panem Premyslem „Tomem“ Doležalem, který měl podle Newmana patřit k příbuzným Příhodovy druhé manželky Jindřišky „Jetty“ Příhodové, rozené Kreuzové (1905–1982).⁴⁴ Na žádnou „paní Sklenářovou“ (či Sklenářovou) jsem v souvislosti se Zárybami, s Příhodou ani s Jetty nenarazil. Paradoxně i sám Newman uvádí, že se ve třicátých letech o domácnost v Zárybech starala Příhodova matka,⁴⁵ tj. Marie Příhodová, roz. Ruzhová (1873–1947). (Sám Newman její jméno neuvádí.) Kdo byl Příhodovým krejčím ve třicátých letech (určitě jich bylo více), lze sotva zjistit. Spíše lze doložit to, že si tehdy Příhoda pořizoval šaty v cizině.⁴⁶ S naprostou jistotou je možné konstatovat, že mezi Jettynými příbuznými se nevyskytovala osoba s příjmením Doležal, ať už by se dotýčný jmenoval Přemysl, Tom, „Přemysl“ či jakkoli jinak.

Koho měl kanadský muzikolog na mysli, když uváděl, že zárybskou vilu obýval vedle rodičů také Příhodův bratr [!], neví zřejmě ani on sám.⁴⁷ Není divu: onen Příhodův bratr

41) Viz výše pozn. 38.

42) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 457, pozn. 32.

43) Tamtéž, s. 74.

44) K Jindřišce Příhodové a jejímu manželství s Vášou Příhodou viz podrobněji *Korespondence Váši Příhody, Jindřišky Kreuzové/Příhodové a Otto A. Graefa s manželi Josefem a Marianne Erberovými z let 1936–1939. Příspěvek ke kulturním vztahům Prahy a Mnichova ve druhé polovině 30. let 20. století*, komentovaná edice a úvodní studie Petr Kreuz, in: *Pražský sborník historický* (v tisku, dále *Korespondence*).

45) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 75.

46) Viz např. dopisy Váši Příhody Jetty z Lipska z 9. dubna 1937 (*terminus ad quem*) a z Bad Gasteinu z 25. srpna 1938. – Citované dokumenty jsou ve vlastnictví autora této studie a budou vydány v připravované edici korespondence mezi Vášou Příhodou a Jetty. Totéž platí i pro další citované epistolografické dokumenty z této korespondence.

47) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 74.

jeho pouhou Newmanovou fikcí... Příhoda měl pouze jediného sourozence, a to mladší sestru, klavíristku a hudební pedagožku Růženu Baumlovou, roz. Příhodovou, rozvedenou Klánovou (1902–1981).⁴⁸

Je otázkou, jak dlouho a zda vůbec někdy trvale bydlela ve vile v Zárybech Alma Rosé. Bytem v Praze totiž Příhoda až do počátku čtyřicátých let nedisponoval a při svých kratších či delších pobytech mezi koncertními turné bydlel u rodičů v Nuslích, nejprve Otakarově ulici 3, číslo popisné 287 (pův. Lázně v Nuslích, čp. 287), kde sídlila hudební škola jeho otce, později, od listopadu 1936 v Táborské ulici č. 4; na těchto adresách byl i úředně přihlášen.⁴⁹ Alma uváděla v době získání československého pasu a pražské domovské příslušnosti⁵⁰ i později, až do poloviny roku 1935, adresu Praha-Nusle, Boleslavova ulice 9, čp. 45.⁵¹ Zda Alma na této adrese někdy reálně bydlela a zda na ní bydlela s Příhodou, nebo ji používala jen za účelem nabytí a udržení pražské domovské příslušnosti, se mi zatím nepodařilo zjistit. V každém případě však na této adrese bydlel v roce 1936 Příhodův otec Alois (1873–1937).⁵²

Představa, že by manželé Váša a Alma Příhodovi vedli v Zárybech „rušný společenský život“,⁵³ se pohybuje zcela mimo realitu a je třeba ji odkázat do sféry nepodložených klíšé a odborně nekompetentních líbivých konstrukcí. Za předpokladu, že Alma skutečně někdy nepřetržitě po delší dobu pobývala v Zárybech (o čemž není k dispozici žádný skutečně přesvědčivý doklad), je možné, že k ní do Záryb snad zpočátku jezdili na kratší i delší návštěvy její známí a přítelkyně, zejména z Rakouska. Zároveň se musela Alma v etnicky a sociálně zcela odlišném prostředí středočeské vesnice cítit přinejmenším nekomfortně a do značné míry izolovaně. Tuto izolaci jistě prohlubovala i okolnost, že prakticky vůbec neovládala český jazyk (nad rámec toho, co si mohla příležitostně osvojit ve svém rodném městě).⁵⁴

Přestože se v okolí v meziválečném období nacházely rekreační objekty obyvatel Prahy, přece jen nebyly Záryby místem, kde se v hojnějším počtu stavěla rekreační či letní sídla příslušníků pražských horních a vyšších středních vrstev, jako tomu bylo např. v případě

48) Korespondence, op. cit. v pozn. 44.

49) Národní archiv (dále NA), fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatel (1914–1953), karta evidence obyvatel z roku 1921 – Václav Příhoda, nar. 22. 8. 1900.

50) NA, fond Policejní ředitelství Praha II – evidence obyvatel (1914–1953), karta evidence obyvatel – Alma Rosé, nar. 3. 11. 1906.

51) Viz podrobněji níže.

52) ADRESÁŘ Republiky československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství = Adressbuch der Czecho-slovakischen Republik für Industrie, Gewerbe, Handel und Landwirtschaft, Praha 1937, roč. 1937, sv. XII/1, s. 1229; ADRESÁŘ hlavního města Prahy 1936, Rudolf Mosse, Praha 1936, s. 103 (oddíl „Hudební školy“).

53) Tak to učinil v prosinci 2018 jihlavský politik, publicista a muzikolog Zdeněk Geist v pořadu o A. Rosé na Českém rozhlasu 2 – viz též CHMEL DENČEVOVÁ, Ivana: *Hrála na světových pódiích i spoluvězeňkyním v Osvětímí. Osudové ženy: Alma Rosé* (<https://dvojka.rozhlas.cz/hrala-na-svetovych-podiich-i-spoluvezenkynim-v-osvetimi-osudove-zeny-alma-rose-7704756> [cit. 21. 5. 2023]).

54) Jak dosvědčuje Příhodův dopis Jetty odeslaný z rumunské Kluže 19. ledna 1935 (*terminus ad quem*), k jehož napsání bylo využito části Příhodova oficiálního hlavičkového papíru, užíval Příhoda před polovinou 30. let tři oficiální kontaktní adresy, a to adresu O. Graefa v (Mnichově-)Pasingu (Richard Wagnerstraße 40), pražskou adresu svých rodičů totožnou s někdejší adresou jejich hudební školy (Praha-Nusle, Otakarova 3) a také adresu Alminých rodičů v XIX. vídeňském okrese (Pyrkergasse 23).

tehdejších Černošic, Dobřichovic, Měchenic, Senohrab, Klánovic či Jevan.⁵⁵ Newmanovo tvrzení, že se vila nacházela v rekreační oblasti, je viděno optikou těchto faktů přinejmenším zavádějící.⁵⁶ Cesta autem ze Záryb do centra Prahy musela v té době zabrat přinejmenším půlhodinu. Alma si zřejmě příliš nepadla do oka s Příhodovými rodiči, kteří po ukončení činnosti nuselské hudební školy trávili stále více času v Zárybech a fakticky pečovali o chod vily, zejména pak s Příhodovou matkou Marií. Newman připouští, že hlavním důvodem odcizení mezi Almou a Marií Příhodovou (její jméno Newman zřejmě vůbec nezná, píše o ní pouze jako o tchýni) byla jazyková bariéra a také Almina neschopnost a neochota postarat se o manželovu domácnost.⁵⁷

Navíc se záhy ukázalo, že stav navenek výstavně vyhlížející vily v Zárybech je dosti špatný. Z toho důvodu se ji Příhoda snažil už od poloviny třicátých let prodat, dlouho však neúspěšně. Provoz, udržování a nezbytné opravy vily v té době stály Příhodu značné sumy, řádově až několik desítek tisíc korun ročně.⁵⁸ Vilu se Příhodovi podařilo prodat, s rozhodujícím přičiněním Jetty a se značnou ztrátou, až v červenci 1940. Zakoupil ji jistý inženýr Václav Skála, Čech žijící v Mexiku.⁵⁹

O zřejmě nedobrému stavu a neatraktivnosti zárybské vily v následujících dvou desetiletích svědčí nepřímo i okolnost, že po roce 1948 vila nebyla vyvlastněna ani nebyl učiněn nějaký pokus o její získání do majetku státu. Majitel V. Skála zemřel roku 1956 v Mexico City a vilu po něm podle závěti zdědila jeho mexická manželka Emilia Vagner Vda De Skála. Ta ji v roce 1961 prostřednictvím zplnomocněného československého advokáta prodala národním podniku Pražský velkoobchod. Tím přešlo vlastnictví nemovitosti v Zárybech na

Alma Rosé in the garden of the villa in Záryby / Alma Rosé na zahradě vily v Zárybech

Clipping from the period press, unidentified (reproduction) / Výstrižek z dobového tisku, blíže neurčeno (reprofoto)

Váša Příhoda Institute, Vodňany / Institut Váši Příhody, Vodňany

55) K rekreačním oblastem v okolí Prahy v meziválečné době obecně např. MATOUŠEK, Václav: *Nenápadný půvab (české) buržoazie. Počátky masové a individuální rekreace v Čechách v době industrializace pohledem historika*, in: *Individuální a masová rekreace v okolí velkých industriálních měst v 19.–21. století*, ed. Tereza Blažková – Dana Fialová – Václav Matoušek, Toggga, Praha 2014, s. 11–28.

56) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 74.

57) Tamtéž, s. 75.

58) Viz Příhodův dopis Jetty z 11. dubna 1937 (*terminus ad quem*).

59) Viz výše pozn. 38.

československý stát. Vila v Zárybech byla zbourána někdy na počátku sedmdesátých let.⁶⁰ V současné době je pozemek, kde vila stála, nezastavěný.⁶¹

Československé občanství Almy Rosé

Československý pas vydal Almě dne 7. října 1930, tedy krátce po jejím sňatku s Příhodou, československý generální konzulát ve Vídni. Pas zněl na jméno Alma Příhodová a platil do 6. října 1932, tj. na dva roky.⁶² Dne 3. prosince 1930 sdělil popisní referát Magistrátu hlavního města Prahy Policejnímu ředitelství v Praze na jeho přípis z 21. listopadu téhož roku, že Alma Příhodová není zanesena mezi domovskými příslušníky hlavního města Prahy. Tuto informaci zprostředkovalo Policejní ředitelství přípisem ze dne 19. prosince 1930 generálnímu konzulátu ve Vídni.⁶³

Wedding of Váša Příhoda and Alma Rosé in Vienna, 16 Sept. 1930 / Svatba Váši Příhody a Almy Rosé ve Vídni dne 16. 9. 1930

From the left / Zleva: Alma Rosé, Váša Příhoda, Franz Werfel, Arnold Rosé

Die Stunde, 18 Sept. 1930 (no. 2256), p. 3 / 18. 9. 1930 (č. 2256), s. 3

V reakci na to odeslal generální konzulát dne 7. října 1931 pražskému policejnímu ředitelství oddací list „*Almy Marie Příhodové, vydaný dne 25. října 1930 pod č. 2457 magistrátem města Vídně, dle kterého jest manželkou Václava Františka Příhody, dne 22. 8. 1900 narozeného syna Aloise a Marie, roz Ruzha-ové, [a] dcerou Josefa [sic!] Rosé a Justiny Ernestiny, rozené Mahlerové*“.⁶⁴ Policejní ředitelství jej dne 21. října 1931 přeposlalo popisnímu referátu pražského magistrátu. V reakci na tento přípis potvrdila dne 16. listopadu 1931 magistrátní

60) Přesné datum zbourání vily v Zárybech se mi nepodařilo zjistit. Dokumenty o něm se nenacházejí ani v písemnostech fondu Archiv obce Záryby ve Státním oblastním archivu v Praze (dále SOAP), pracoviště Státní okresní archiv (dále SOKA) Mělník, ani ve fondu Okresního národního výboru Praha-východ (1960–1990) v SOAP, pracoviště SOKA Praha-venkov. Stejně tak se mi dosud nepodařilo nalézt stavební spis vily v Zárybech. Ten by se měl nacházet ve zmíněném, rozsáhlém a nezpracovaném archivním fondu Okresního národního výboru Praha-východ, ale dosud se jej tam nepodařilo nalézt a se značnou pravděpodobností tam vůbec není. Spis se nenachází ani v nezpracovaném archivním fondu Okresní národní výbor Praha-východ (1960–1975), který je uložen v provenienčně nepřislušném SOAP, pracoviště SOKA Benešov, a který by měly tvořit stavební spisy.

61) Viz výše pozn. 38.

62) NA, fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1951, PŘ 1931–1940, sign. P 3433/13, fol. 1r.

63) Tamtéž, fol. 2r. Viz i Tamtéž, fol. 9r–v.

64) Tamtéž, fol. 3r a 6r.

úřadovna v Praze-Nuslích policejnímu ředitelství, že Alma má domovskou příslušnost v Praze, konkrétně v Praze-Nuslích.⁶⁵ Policejní ředitelství o tom obratem dne 24. listopadu informovalo generální konzulát ve Vídni.⁶⁶ O prodloužení platnosti československého pasu požádala Alma 31. září 1931. Pas jí byl prodloužen do 21. září 1936, tj. o pět let.⁶⁷

Nový československý pas byl Almě vydán 27. prosince 1934, s platností na jeden rok a pro celou Evropu kromě SSSR. Stojí za zmínku, že kolonka „Manžel – Der Gatte“ byla v žádosti o vydání pasu proškrtuta. Jako domovská obec byla v žádosti uvedena Praha-Nusle.⁶⁸ Původně v pase vyznačené bydliště „Praha (XIV.)-Nusle, Boleslavova 9, čp. 45“ bylo dne 6. června 1935 změněno na pouhé „Praha“.⁶⁹ Tento pas generální konzulát ve Vídni prodloužil dne 4. ledna 1936 s platností do 3. ledna 1941, tj. na dalších pět let. V tiskopisu žádosti konzulární úředník doplnil Almino vídeňské bydliště (Wien XIX., Pyrker gasse 23).⁷⁰

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že Alma Rosé byla nepřetržitě od 7. října 1930 držitelkou československého pasu. Po získání pražské domovské příslušnosti v Praze někdy koncem roku 1930 či v prvních měsících roku 1931 se stala také plnoprávnou občankou Československé republiky. Její československý pas pozbyl platnosti *de facto* 15. května 1940 kapitulací Nizozemí a jeho následnou okupací nacisty, *de iure* teprve zmíněného 3. ledna 1941.⁷¹ O prodloužení platnosti pasu už Alma nemohla na československém konzulátě v Londýně požádat...

Jediný konflikt, který měla Alma ve třicátých letech s československou policií, se týkal dopravního přestupku. Dnes 26. května 1933 večer byla přistižena v Bělehradské ulici na Vinohradech s nerozsvíceným pravým předním světlem svého vozu. Uloženou pokutu ve výši 30 Kč odmítla zaplatit. Z toho důvodu museli nuselští strážníci o přestupku informovat pražské policejní ředitelství.⁷² Ze zprávy dále vyplývá, že řidičský průkaz (*vůdčí list*) byl Almě vystaven okresním úřadem v Brandýse nad Labem (teprve) 26. července 1932.⁷³

65) Tamtéž, fol. 4^v.

66) Tamtéž, fol. 4^r–5^v a 7^{r-v}.

67) Tamtéž, fol. 10^r.

68) Tamtéž, fol. 12^{r-v}.

69) Tamtéž, fol. 13^{r-v}.

70) Tamtéž, fol. 14^{r-v}.

71) Chybně tedy *Nur die Geigen* (viz op. cit. v pozn. 1), s. 35, uvádějí-li, že „...mit der Kapitulation der Tschechoslowakei erlosch auch der Schutz durch die Staatsbürgerschaft.“ Rozbití Československa a nacistickou okupací českých zemí lze navíc sotva označit jako „kapitulaci“. – Vyjadřuji tímto srdečný dík kolegovi a příteli PhDr. Vojtěchu Šustkovi, Ph.D. (Archiv hlavního města Prahy) za cennou konzultaci k otázce československého občanství.

72) NA, fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1951, PŘ 1931–1940, sign. P 3433/13, fol. 11^{r-v}.

73) Tamtéž, fol. 11^r – zpráva podepsaná policisty Janem Drdou, obvodním inspektorem II. třídy, a Josefem Grauschelem, nadstrážníkem. Příslušnou část zprávy zde přepisují v původní podobě, neboť jde o autentické, tj. přímé a nezprostředkované dobové svědectví o Almině jednání: „[...] Přestupek proti automobilovému řádu. – V Nuslích dne 26. V. 1933. – Oznamujeme, že Alma Příhodová, naroz. 3. XI. 1906 ve Vídni, Rakousko, tamtéž přísluš., vdaná, bez vyznání, bytem Zárby u Kostelce nad Labem, čp. 52, okres Brandýs nad Labem, jela dne 26. V. 1933 ve 22.40 hod. osobním automobilem značky Č-1895 Bělehradskou třídou na Král. Vinohradech, směrem od Nuslí, a neměla rozžaté přední pravé světlo. Uloženou pokutu 30,- Kč odepřela zaplatiti. Příhodová

Tento fakt také staví do trochu jiného světla Newmanovy fabulace o Almině automobilistické vášni, které opět vycházejí jen z jediného orálního pramene a postrádají přesnější časové ukotvení.⁷⁴

Recepce legend a fám o Vášovi Příhodovi

Legendou vzniklou v duchu úsloví *fama crescit eundo*, kterou Newman zcela nekriticky převzal, je tvrzení, že Příhodova sbírka aut zahrnovala až 30 vozů.⁷⁵ Fáma vznikla zřejmě pouze z faktu, že Příhoda byl vášnivý motorista, od dvacátých let podnikal autem i dosti vzdálené cesty a kupoval si drahá auta relativně velmi často. Občas vlastnil více než jeden vůz a kupoval auta i všem svým manželkám. Je tedy možné, že za svůj život skutečně nakoupil postupně nějakých 20–30 aut. O nějaké sbírce třiceti aut však rozhodně nemůže být ani řeči.⁷⁶ Na konci života vlastnil Příhoda pouze dvě auta, a to Jaguar, Mark VII (vyráběn v letech 1950–1954), a starší sportovní BMW, typ 328.⁷⁷

Newmanovým výmyslem je údaj, že Příhoda uzavřel svůj třetí sňatek v roce 1946.⁷⁸ Sňatek s Helenou Hrubou (1914–1982) uzavřel Příhoda teprve 11. července 1960, tedy pouhých 15 dní před svou smrtí.⁷⁹

Přebírané zprávy z dobového tisku mohl Newman ověřovat alespoň do té míry, aby věděl, že Příhoda v roce 1949 v Rapallu nežil se dvěma dětmi,⁸⁰ nýbrž s družkou Helenou Hrubou a s dcerou Gabrielou. Syn ze vztahu s H. Hrubou, *stricto sensu* rovněž nemanželský, Giovanni („Janiček“) Hruby, od roku 1960 Giovanni Příhoda (1952–2002), se narodil až o tři roky později.⁸¹

Kdyby se Newman důkladněji seznámil s – na svou dobu kvalitním – Příhodovým životopisem od Jana Vratislavského, nemohl by napsat, že se první poválečný koncert V. Příhody konal 1. dubna 1946 na Slovensku.⁸² Městečko Hrotovice (okres Třebíč, kraj Vysočina) na Slovensku neleží.⁸³

byla zjištěna podle vůdčího listu č. 9/113/1932/1324 vydaného od Okresního úřadu v Brandýse nad Labem dne 26. VII. 1932.“

74) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 86.

75) Tamtéž, s. 74 a 404.

76) K tomu podstatně kompetentněji, i když nikoli bez jistého obdivu VRATISLAVSKÝ, Jan: *Váša Příhoda*, Editio Supraphon, Praha – Bratislava 1970, s. 48 (dále VRATISLAVSKÝ).

77) Wiener Stadt und Landesarchiv (dále WStLA), fond Bezirksgericht Innere Stadt (I), Nr. A4/8 – 8A, sign. 8A 644/60, fol. 23' a nefoliovaný soupis movité pozůstalosti V. Příhody.

78) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 403.

79) WStLA, fond Bezirksgericht Innere Stadt (I), Nr. A4/8 – 8A, sign. 8A 644/60, fol. 22'.

80) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 406.

81) WStLA, fond Bezirksgericht Innere Stadt (I), Nr. A4/8 – 8A, sign. 8A 644/60, fol. 15'.

82) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 403.

83) Čin 27. 3. 1946 (č. 73), s. 4 (koncert ve prospěch zbudování pomníku obětem nacistického masakru v Hrotovicích dne 8. května 1945).

Zbytečnými nepřesnostmi, vyplývajícími částečně také z neznalosti poválečných československých realii, je zatížen Newmanův výklad⁸⁴ o odchodu Příhody z Československa a o získání tureckého občanství.⁸⁵

Chybná a tendenčně bagatelizující Newmanova tvrzení o řízení vedeném proti V. Příhodovi podle tzv. malého retribučního dekretu (č. 138/1945 Sb.)⁸⁶ lze ospravedlnit skutečností, že příslušný Příhodův spis nebyl až do devadesátých let badatelsky přístupný.⁸⁷

Legendou však paradoxně asi není Newmanovo líčení, jak Příhoda věnoval Almě „povýšenecký dar“ – diamantový prsten a jak tento šperk nechal Arnold Rosé prodat ihned poté, kdy ho v roce 1945 obdržel z Holandska.⁸⁸ Podobný „smolný“ diamantový prsten dostala od Příhody i jeho druhá manželka Jetty. Na sklonku života Jetty předala prsten své dceři Libuši, provdané Fialové (1938–1992) s odkazem, ať jej nikdy nenosí, neboť přináší neštěstí, ale ať ho v případě, že bude potřebovat peníze, prodá.⁸⁹

Jetty

Druhou manželku Váší Příhody označuje Newman jako „die jüdische Anwältin Jetti Kreuz“.⁹⁰ V těchto několika slovech je obsaženo hned několik nepřesností.

Druhá manželka V. Příhody Jindřiška Příhodová, roz. Henriette Kreuz (* 4. 10. 1905 ve Vídni – † 27. 2. 1982 v Praze), zvaná Jetty, pocházela z částečně židovské rodiny. Židem byl její dědeček z matčiny strany, středočeský statkář a provozovatel pivovaru v Přerově nad Labem Jindřich Fišer (1840–1913).⁹¹ Její otec, vídeňský cukrář a kavárník Augustin Kreuz (1878–1916), pocházel z etnicky německé a po generace řemeslnické rodiny z Fulneku na severní Moravě a padl za první světové války.⁹²

Jetty jako – nacistickým rasistickým žargonem vyjádřeno – „Vierteljudin“ a manželka árijce Příhody nebyla za německé okupace českých zemí perzekuována z rasových důvodů.

Z velké části však byla nacisty vyvražděna rodina Jettyny tety Anny, provdané Eislerové (1868–1941), jejímž manželem byl pražský židovský obchodník Eduard Eisler († 1930).⁹³ Obětí nacistické perzekuce se stal také Jettyn vlastní strýc, pražský hostinský a kavárník

84) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 404–405.

85) K tomu podrobně a s odkazy na příslušné prameny úřední provenience *Korespondence*, op. cit. v pozn. 44.

86) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 404.

87) Archiv hlavního města Prahy, fond Malý dekret (Trestní komise nalézací Ústředního národního výboru hlavního města Prahy) (= Archivní a studijní ústav MNB [Ministerstva národní bezpečnosti], č. 36-606/1), Váša Příhoda.

88) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 401.

89) Podobnost roséovského a Jettyna narativu o „smolném prstenu“ je velmi nápadná. Autor těchto řádků měl v dětství jednou či dvakrát příležitost Jettyn prsten se žlutým drahokamem vidět. Příhoda jej Jetty daroval krátce před jejich rozchodem, patrně počátkem roku 1942.

90) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 98.

91) K životu, působení a rodině J. Fišera viz KREUZ, Vojtěch: *Život a podnikání Jindřicha Fišera a jeho potomků*, diplomová práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, Praha 2023, s. 10–14 (dále KREUZ 2023).

92) Viz *Korespondence*, op. cit. v pozn. 44.

93) Viz KREUZ 2023, op. cit. v pozn. 91, s. 12 a s. 95 (příloha 11).

Jindřich Fišer ml. (1889–1943). Ačkoli byla jeho druhá manželka Židovka, válku přežila nakonec nejen ona, ale i obě děti vzešlé z manželského svazku s ním. Samotnému Jindřichovi ml. byla roku 1941 zkonfiskována živnost a v červenci 1942 byl zatčen pro napomáhání při pašování potravin do terezínského ghetta. V listopadu 1942 byl deportován do koncentračního tábora v Osvětimi. Zde 4. dubna 1943 zemřel,⁹⁴ shodou okolností na den přesně rok před Almou Rosé. Jindřichova dcera Emilie, provdaná Patzinová (1914–1950), Jettyna sestřenice, se paradoxně stala téměř ukázkovou (židovskou) obětí poválečné československé retribuční. V roce 1936 se provdala za sudetského (tj. od roku 1938 říšského) Němce. Poté, co její manžel padl na východní frontě, požádala roku 1943 o německou státní příslušnost v obavě, aby jí nacisté neodebrali její dvě nezletilé děti. Ač byla dcerou oběti osvětimského vyhlazovacího tábora, její žádost o navrácení československého občanství byla po válce úřady zamítnuta; bylo jí pouze prodlouženo povolení k pobytu na území Československa. Stále tak nad ní visela hrozba odsunu. Navíc byla vyšetřována podle tzv. malého retribučního dekretu (č. 138/1945 Sb.) a v roce 1948 odsouzena k peněžité pokutě ve výši 50 000 korun. Proti tomuto rozhodnutí se odvolala. Dříve než bylo odvolání projednáno, Emilie Patzinová v červnu 1950 zemřela.⁹⁵

Objektem rasové perzekuce se za nacistické okupace stal i další Jetty strýc, Václav „Venda“ Fišer (1879–1966), který byl od roku 1932 majitelem, resp. spolujajitelem proslulé pražské kavárny Slavia.⁹⁶ V červenci 1941 byl donucen Slavii přejmenovat na kavárnu Viktoria. V roce 1942 jej nahradil ve firmě německý společník, neboť V. Fišer nemohl vykázat požadovaný árijský původ. Tímto společníkem se stal po intervenci protektorátního ministra hospodářství a práce Waltera Bertsche tehdejší ředitel hotelu Alcron, říšský Němec Georg Knispel.⁹⁷

Příhodova druhá manželka Jindřiška/Jetty nebyla advokátka (*Anwältin*), jak uvádí Newman.⁹⁸ Souhlasí pouze to, že byla Dr. (doktorka práv). Jetty vystudovala v letech 1925–1927 vídeňskou Konzulární akademii, založenou roku 1754, která byla v té době velmi prestižní evropskou diplomatickou školou. Jetty byla její vůbec první ženou-absolventkou.⁹⁹ Poté pokračovala studiem práv na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, které zakončila roku 1932 získáním doktorátu. Po absolutoriu pracovala krátce jako advokátní koncipientka, advokátkou se však nestala.¹⁰⁰

94) Tamtéž, s. 67–68.

95) Tamtéž, s. 69–74.

96) Tamtéž, s. 37–46. Srov. i KREUZ, Vojtěch: *Kdo byl strýcem slávy pražské kavárny Slavia? Pohnuté osudy podnikatele Václava Fišera*, Nová orientace, 1. 12. 2021 (<https://www.forum24.cz/kdo-byl-strujcem-slavy-prazske-kavarny-slavia-pohnute-osudy-podnikatele-vaclava-fisera/> [cit. 23. 5. 2023]).

97) KREUZ 2023, op. cit. v pozn. 91, s. 41–44.

98) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 98.

99) AGSTNER, Rudolf: *Die Direktoren, Hörer und Hörerinnen der Orientalische Akademie und der Konsularakademie, in: 250 Jahre. Von der Orientalischen zur Diplomatischen Akademie in Wien*, ed. Oliver Rathkolb, StudienVerlag, Innsbruck – Wien – München – Bozen 2004, s. 405–565, cit. s. 480.

100) Podrobněji viz *Korespondence*, op. cit. v pozn. 44.

S Vášou Příhodou se Jetty seznámila nejpozději v první polovině roku 1924¹⁰¹ s největší pravděpodobností ve Vídni. (Za jakých konkrétních okolností, kde a prostřednictvím koho se Jetty s Příhodou seznámila, se mi zatím nepodařilo zjistit.) Známost s Příhodou tehdy zřejmě ještě nevedla k intimnějším sblížení. Omezovala se zatím pouze na příležitostnou korespondenci a občasná Příhodova setkání s Jetty a s její rodinou.

Zdrženlivost těchto vztahů však nebyla asi dána jen tím, že Jetty tehdy byla ještě nezletilá a bydlela u své matky. Do roku 1924 totiž spadá také Příhodova milostná aféra s jeho někdejší doprovodnou klavíristkou Augustou („Astou“) Doubravskou. Tato aféra vedla v dubnu 1925 ve Vídni k narození Příhodova nemanželského syna, pozdějšího dirigenta a šéfa opery libereckého Divadla F. X. Šaldy Petra Doubravského (1925–2004).¹⁰² Třebáže se Příhoda hlásil ke svému otcovství prokazatelně od počátku,¹⁰³ podařilo se mu později utajit existenci nemanželského dítěte jak před Almou, tak i před Jetty.

Kontakty mezi Příhodou a Jetty na několik let ustaly přibližně rok poté, kdy se Příhoda v létě 1927 seznámil s Almou.¹⁰⁴ Korespondenční kontakt s Jetty navázal V. Příhoda znovu na jaře 1931.¹⁰⁵ Od podzimu 1932 se stává Příhodova korespondence s Jetty častější, pravidelnější a mnohem procitěnější, a není tedy pouhým občasným projevem stesku po někdejší známé a její rodině v odloučení dlouhých zahraničních koncertních zájezdů.

Blíže vztah navázal Příhoda s Jetty nejpozději na samém počátku roku 1933. O tomto vztahu byl zpraven i Příhodův tehdejší doprovodný klavírista a sekretář Otto Alfons Graef (1904–1975) a bral jej jako daný fakt. Nejpozději v průběhu roku 1933 nastal úplný rozvrat Příhodova manželství s Almou. Od konce roku 1933 nabyl již Příhodův vztah s Jetty značně intimní a v korespondenci někdy až ostentativně milenecký a občas i poněkud infantilní charakter.¹⁰⁶ Úvahy různých autorů o Příhodových vztazích s Almou v letech 1933/34–1935 jsou tedy nepodloženými a do značné míry nemístnými spekulacemi.

Uzavření sňatku po poměrně dlouhou dobu bránilo Příhodovo manželství s Almou. Návrh na rozvod podal V. Příhoda v březnu 1935.¹⁰⁷ Sňatek byl rozloučen usnesením

101) Prvním písemným dokladem známosti s Příhodou je Jettyn pohled z dolnorakouského městečka Schremsu z konce června 1924, odeslaný do Vídně matce Jindřišce a podepsaný mj. Příhodou a jeho tehdejším impresáriem Rudolfem Richterem. (Dokument ve vlastnictví autora, viz pozn. 46.)

102) K němu HRDINOVÁ, Radmila: *Zemřel skladatel a dirigent Petr Doubravský*, Hudební rozhledy, roč. 57, 2004, č. 5, s. 28.

103) NA, fond Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna 1941–1951, kart. č. 9085, sign. P 3582/2 – Příhoda Václav (nar. 22. 8. 1900), fol. 73–74: Přípis Okresního soudu civilního pro Prahu-jih, spisová značka P II 146/30-4 ze dne 18. září 1931 Policejnímu ředitelství v Praze.

104) GEIST, Zdeněk: *Hoffmann, Mahler, Rosé. Doba – vztahy – souvislosti*, Parola, spol. s r. o., Jihlava 2018, s. 80 (dále GEIST). – K seznámení Příhody s Almou viz *Národní politika* 8. 3. 1930 (č. 66), s. 5, článek *Virtuos Váša Příhoda se žení*. – Viz též *Die Stunde* 7. 3. 1930 (č. 2095), s. 8, titulěk *Alma Rosé hat sich mit Vasa Příhoda verlobt*; *Wiener Allgemeine Zeitung* 7. 3. 1930 (č. 15.530), s. 5, titulěk *Eine Künstlervelobung*; *Salzburger Volksblatt* 7. 3. 1930 (č. 55), s. 7.

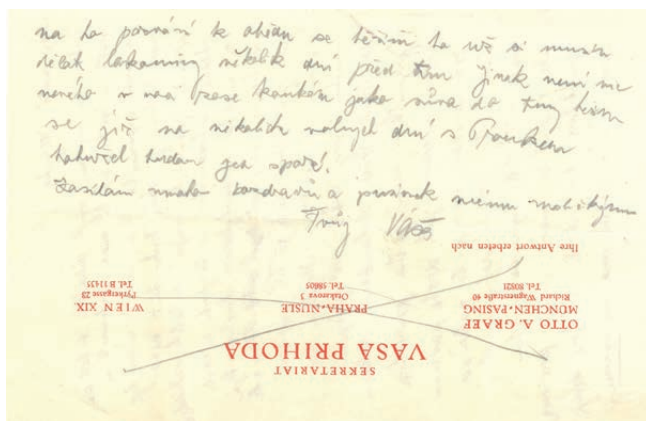
105) Viz dopis V. Příhody J. Kreuzové z Mnichova z 25. dubna 1931 (*terminus ad quem*).

106) Např. v dopisu ze 4. listopadu 1933 oslovuje Příhoda Jetty slovy „Můj zlatej malic, vecic [sic], nasic a pi-tomaue [sic]“. Jinak Příhoda Jetty oslovoval ve svých dopisech z let 1933–1936 většinou „Moje milá Jetyňko“.

107) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 97, uvádí bez odkazu pramen, že žádost o rozvod podal Příhoda dne 9. března 1935 v Brandýse nad Labem, pravděpodobně u tamějšího okresního soudu. Tamtéž, s. 403, Newman pro

Krajského soudu civilního v Praze 10. října 1936.¹⁰⁸ Rozlučovací dokumenty obdržel Příhoda v listopadu téhož roku¹⁰⁹ a téměř vzápětí, 19. prosince 1936, se na pražské Staroměstské radnici oženil s Jetty.¹¹⁰ Na tomto místě je třeba upozornit, že sňatku bezprostředně předcházelo Příhodovo poměrně tvrdé vyjednávání s budoucí nevěstou a s její rodinou o výši věna.¹¹¹

Je tedy nesmysl, uvádě-li Newman, že se Příhoda oženil s Jetty dva roky po rozvodu s Almou.¹¹² Ve skutečnosti se tak stalo jen pár týdnů poté, co rozluka prvního Příhodova manželství nabyla právní platnosti. Newman touto interpretací přinejmenším zastírá pro jeho interpretaci Alminy osobnosti poněkud nepohodlnou skutečnost, že hlavním důvodem (dlouhou odkládaného a vleklého) rozvodu s Almou byl vztah s Jetty, a nikoli nějaký domnělý impuls pro jeho další kariéru.¹¹³ V celém líčení vývoje vztahu a manželství Almy s Příhodou vycházel kanadský muzikolog naprosto nekriticky pouze z jediného, zcela jednostranného orálního pramene, aniž by se pokusil tento pramen verifikovat např. studiem písemných pramenů, byť třeba i jen zpráv v tisku, o pramenech úřední provenience, které jsou k dispozici, ani nemluvě. Oním orálním pramenem byla pro Newmana Almina vídeňská přítelkyně Anny Kuxová, později provdaná Poláková (1911–1984). Newmanovo vročení popisovaných

Váša Příhoda to Jetty Kreuz / Váša Příhoda Jetty Kreuzové

Letter (page two), Cluj, January 1935; from the letterhead of Příhoda's office, also showing the Vienna address of Alma Rosé's parents / Dopis (druhá strana), Kluž, leden 1935; část hlavičkového papíru Příhodova sekretariátu, kde je uvedena i vídeňská adresa rodičů Almy Rosé
Archive of the author / Archiv autora

změnu píše, že manželství bylo onoho 9. března 1935 rozvedeno, a to v Praze. (Tyto údaje se mi zatím nepodařilo bezpečně verifikovat.)

108) AHMP, sign. MGVIN O 17, fol. 412^{v-r}. (<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=556FE0FA-E15F4F439C63CF6B9CBF5E3&scan=454> [cit. 21. 5. 2023]). – NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 98, uvádí chybně jako datum rozluky (rozvodu) 30. říjen 1936.

109) Příhodův dopis Jetty z 23. listopadu 1936.

110) AHMP, sign. MGVIN O 17, fol. 412^{v-r}. (<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=556FE0FA-E15F4F439C63CF6B9CBF5E3&scan=454> [cit. 21. 5. 2023]).

111) Dopis V. Příhody Jetty zasláný z Norimberka 23. 11. 1936, krátce před jejich sňatkem (19. 12. 1936). Jedná se o jediný případ, kdy Příhoda v korespondenci s Jetty nepřímou zmiňuje sňatek s Almou, a to dokonce dvakrát. Poprvé, když píše o houslích, které dostala Alma jako věno, podruhé, když uvádí datum sňatku s Almou (16. 9. 1930). Jinak byla ale Alma v Příhodových dopisech Jetty absolutní tabu.

112) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 98.

113) Tamtéž, s. 99.

poměrů v Zárybech do roku 1935¹¹⁴ působí (jak již naznačeno) v kontextu a časovém sledu spolehlivějších pramenů zcela nonsensuálně: Mohlo se s největší pravděpodobností jednat o rok 1931, nejpozději 1932. Popisovaný pobyt Almy v Zárybech roku 1935 je naprostou, pramenně nedoložitelnou fabulací, či neověřeným produktem selektivní paměti jedné osoby. Přesto je tento výklad dodnes přebírán, opět bez jakékoli pramenné verifikace.¹¹⁵

Z téhož důvodu je také Newmanovou fabulací nijak (kromě vyprávění Kuxové) nedoložené tvrzení, že k odcizení Příhody s Almou docházelo také v důsledku nacistických útoků a urážek.¹¹⁶ Newman tím dokládá jen to, jak málo se orientuje v evropských reáliích třicátých let. O tom, jak se V. Příhoda v těchto reáliích coby mezinárodně známá osobnost a velmi exponovaná československá umělecká celebrita, pohyboval, neví Newman očividně takřka nic. Zcela mu tak unikly nejen útoky různých středoevropských nacionalistů, ať už maďarských, německých či českých, na Příhodu, ale dokonce i jeho osobní známost s italským fašistickým vůdcem Benitem Mussolinim, kterou navázal již na přelomu let 1919 a 1920 a udržoval ji zřejmě až do druhé poloviny třicátých let.¹¹⁷ Líčení Kuxové o tom, že si Příhoda údajně přál dítě, ale ne od Almy,¹¹⁸ je třeba vnímat též v kontextu skutečnosti, že ani Alma, ani Kuxová nevěděly o Příhodově nemanželském synu Petrovi. Výraznější časové zpřesnění a obezřetnější kritiku by si zasloužilo také Newmanem reprodukováné svědectví, žel rovněž nevročené, slovenského klavíristy Michala Karina (pův. jménem Knechtsbergera, 1908–1988), podle něhož Příhodovi příbuzní podsouvali vinu za rozpad manželství Almě.¹¹⁹ Karin, jenž působil v letech 1939–1945 (tj. v době tzv. Slovenského štátu) pod svým původním jménem jako dirigent orchestru Slovenského rozhlasu, není však nezaujatým svědkem, a tedy ani příliš objektivním orálním pramenem: Do roku 1938 byl korepeditorem Almina dívčího orchestru Wiener Wälzermädel.¹²⁰

114) Tamtéž, s. 96.

115) Typicky Z. Geist – viz výše pozn. 53.

116) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 96.

117) K narušení Příhodova koncertu ve městě Velká Kaniža (Nagykanizsa) v Maďarsku dne 25. října 1933 nacionalistickou mládeží – viz např. *Národ*, 28. 10. 1933, s. 1, zpráva ČTK *Koncert Váší Příhody v Pešti zmařen*. Podrobněji a věcněji: *Lidové noviny*, 30. 10. 1933, s. 5, zpráva *Koncert Váší Příhody odřeknut*. – Výtky českého pravicového nacionalistického tisku vůči Příhodovi, že v Sudetech nevystupuje jednoznačně jako národnostně český umělec – viz např. *Národní listy* 23. 4. 1932 (č. 113), s. 3. – Tzv. insigniádu vnímal Příhoda především jako obtížnou událost, která by mohla ohrozit konání jeho plánovaných koncertů v Německu (viz jeho dopis Jetty z počátku prosince 1934). Symbolem pro nacionalisty, ať už české či zahraniční, se Příhoda stát nechtěl, a pokud se jím přece jen občas stával, tak pokaždé proti své vůli. – Neobjasněna zůstává dosud otázka, nakolik dobře se V. Příhoda znal s italským fašistickým diktátorem Benitem Mussolinim. Podle Příhodova vlastního svědectví se s Mussolinim seznámil koncem roku 1919 v Miláně, kde budoucí diktátor tehdy působil jako šéfredaktor listu *Popolo d'Italia* – viz GOLDBERG, Jean: *Mit der Geige durch die Welt*, in: *Neues Wiener Journal* 6. 3. 1937 (č. 15.552), s. 8. V dubnu 1924 byli Příhoda a jeho doprovodný klavírista František Veselský po úspěšném koncertu v Římě pozváni k Mussolinimu na soukromé vystoupení – *Český deník* 28. 4. 1924 (č. 117), s. 4. Ke kontaktům Příhody s Mussolinim viz též vzpomínky malíře Rudolfa Kundery – JIRKŮ, Irena: *Rendez-vous s Rudolfem Kunderou*, Listen, Jihlava 1999, s. 31.

118) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 98.

119) Tamtéž, s. 97.

120) *Karin, Michal* [heslo], in: *Biografický lexikón Slovenska*. Zvázok IV CH-KI, red. Pavol Parenička a kolektív, Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, Martin 2010, s. 420.

Newman si patrně neuvědomil, že mnohé z jeho chybných údajů, drobných i větších výmyslů, „domyšlení“ či fabulací, jimiž vyplňoval pramenně nedostatečně podložená období Almina života nebo se třeba i jen pokoušel literárně oživit svůj text, lze při důkladnějším pramenném výzkumu verifikovat a případně vyvrátit. Při vši úctě k velké a mnohaleté práci, kterou Newman vynaložil při zpracování biografie Almy Rosé, právě pasáže o vile v Zárybech

Váňa Příhoda and Jindřiška "Jetty" Kreuz, wedding photograph / Váňa Příhoda a Jindřiška „Jetty“ Kreuzová, svatební fotografie Photograph, unknown author, Prague, Old Town Hall, 19 Dec. 1936 / Fotografie, autor neznámý, Praha, Staroměstská radnice, 19. 12. 1936 Archive of the author / Archiv autora

a Příhodově manželství s Almou místy svědčí o autorově značně omezené znalosti československých a středoevropských reálií doby,¹²¹ o které píše. To, žel, zpochybňuje (snad zbytečně) i informační kvalitu a odborný přínos celého jeho biografického díla.

Koncerty a vystoupení Almy Rosé a Wiener Wälzermädel v Československu ve dvacátých a třicátých letech 20. století

V následujícím oddílu bych se rád pokusil na základě literatury a tištěných pramenů, bez dalšího detailnějšího pramenného výzkumu, podat přehled vystoupení Almy Rosé v Československu ve druhé polovině dvacátých a v průběhu třicátých let. Jedná se, přirozeně, o přehled značně mezerovitý, který bude jistě budoucími badateli doplněn a zpřesněn. Přesto se domnívám, že při stávajícím stavu poznání uměleckých aktivit Almy Rosé ve dvacátých a třicátých letech jistou povídací hodnotu má.

1	1926, 7. 12.	Alma Maria Rosé, „ <i>Tochter Arnold Rosés</i> “ (se symfonickým orchestrem Pražské německé filharmonie) – Praha, Lucerna ¹²²
2	1931, březen	Alma Rosé – Jihlava, městské divadlo (Stadttheater) (sólový koncert ke 20. výročí úmrtí Gustava Mahlera) ¹²³

121) Českému čtenáři také poněkud vadí Newmanova zámořská, „kanadská“ optika, kdy volně zaměňuje správné adjektivum „československý“ za nesprávné „český“ – viz např. NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 114, 124, 133, 134, 137 151, 161, 404 a 405. – Neblahý 15. březen 1939 nebyl „kapitulací Československa“, jak uvádí Newman (tamtéž, s. 137). – Newman zřejmě také zaměňuje prezidenta Tomáše G. Masaryka s jeho synem Janem, jenž byl od roku 1940 ministrem zahraničí exilové vlády v Londýně. „Kanadskou“ optikou zřejmě opět jen nepatrný rozdíl (tamtéž, s. 151 a 477).

122) Prager Presse 25. 11. 1926 (č. 323), s. 7; 9. 12. 1926 (č. 337), s. 5 (recenze koncertu); Prager Tagblatt 9. 12. 1926 (č. 289), s. 5, článek *Konzert des Theaterorchesters*.

123) Viz GEIST, op. cit. v pozn. 104, s. 70–71, s odkazem na Mährischer Grenzboten 26. 3. 1931 (č. 37), s. 5; Jihlavské listy 28. 3. 1931 (č. 13), s. 5.

3	1931, květen	Alma Rosé – Jihlava, sál hotelu Jihlavský dvůr ¹²⁴
4	1931, 12. 10.	Alma Příhodová-Rosé (s klavíristkou Hildou Loewe) – Praha, koncertní (nový) sál Francouzského institutu (Inst. Français) ¹²⁵
5	1931, 18. 11.	Alma Rosé-Příhodová – Olomouc, Reduta ¹²⁶
6	1932, 12. 3.	Váša Příhoda a Alma Rosé-Příhodová – Brno, sál paláce DOPZ (Družstva obchodních a průmyslových zaměstnanců) (nyní dům SCALA) ¹²⁷
7	1932, září	Alma Rosé a Váša Příhoda – Jihlava, sál hotelu Jihlavský dvůr ¹²⁸
8	1932, 5. 9.	Alma Rosé (a orchestr Radiojournalu) – Praha, Československý rozhlas, 21:30 hod. ¹²⁹
9	1933, 4. 3.	Alma Rosé-Příhodová a Váša Příhoda (s klavíristou Otto A. Graefem) – Olomouc, Reduta. ¹³⁰ Ohlášený společný, ale neuskutečněný koncert. Vystoupil pouze V. Příhoda v doprovodu O. A. Graefa. A. Rosé údajně nevystoupila z důvodu náhlého onemocnění. ¹³¹
10	Nedatováno, mezi 1933–1937	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Brno, „Landhaus“ (tj. pravděpodobně Starý zemský dům = Nová radnice) ¹³²
11	1934, 1.–15. 7.	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Karlovy Vary, varieté Orpheum (hotel Volkshaus/Národní dům ¹³³) ¹³⁴
12	1934, 31. 12.	Alma Rosé – Praha, Štěřbova kavárna (dancing Carioca), Václavské náměstí, čp. 773 ¹³⁵

124) Viz GEIST, op. cit. v pozn. 104, s. 72, s odkazem na Mährischer Grenzbote 10. 5. 1931 (č. 55), s. 6; Jihlavské listy 23. 5. 1931 (č. 21), s. 5.

125) Prager Presse 22. 9. 1931 (č. 257), s. 8; 23. 9. 1931 (č. 258), s. 7; 24. 9. 1931 (č. 259), s. 8; 26. 9. 1931 (č. 261), s. 7; 1. 10. 1931 (č. 265), s. 8; 7. 10. 1931 (č. 271), s. 8; 9. 10. 1931 (č. 273), s. 8; 10. 10. 1931 (č. 274), s. 7; Národní osvobození 20. 10. 1936 (č. 287), s. 4; Venkov 20. 9. 1931 (č. 220), s. 9; Lidové noviny 15. 10. 1931 (č. 516), s. 9 (recenze koncertu – iniciály F. B.); Neues Wiener Journal 3. 11. 1931 (č. 13.632), s. 11. – Zpráva o přítomnosti Almy Příhoda-Rosé v Praze v hotelu Ambassador ke dni 13. 10. 1931 – Prager Presse 14. 10. 1931 (č. 278), s. 8.

126) Moravský večerník 5. 11. 1931 (č. 254), s. 4; 13. 11. 1931 (č. 261), s. 5; Hlas lidu 5. 11. 1931 (125), s. 3; Našinec 18. 11. 1931 (č. 264), s. 4.

127) Lidové noviny 11. 3. 1932 (č. 130), s. 1.

128) Viz GEIST, op. cit. v pozn. 104, s. 73, bez odkazu [!].

129) Venkov 4. 9. 1932 (č. 209), s. 8; Večer 5. 9. 1932 (č. 207), s. 4; Český deník 4. 9. 1932 (č. 244), s. 5; 5. 9. 1932 (č. 245), s. 4.

130) Moravský večerník 20. 2. 1933 (č. 43), s. 4 (zde viz též program, zahrnující mj. Bachův *Koncert pro dvoje housle d moll*); 27. 2. 1933 (č. 49), s. 4; 2. 3. 1933 (č. 52), s. 4; 7. 3. 1933 (č. 56), s. 5 (recenze Váša Příhoda); Hlas lidu 28. 2. 1933 (č. 24), s. 2; 2. 3. 1933 (č. 25), s. 3; Moravský deník 1. 2. 1933 (č. 27), s. 4; 2. 3. 1933 (č. 52), s. 3; 8. 3. 1933 (č. 57), s. 3; Našinec 2. 3. 1933 (č. 51), s. 4.

131) Moravský večerník 7. 3. 1933 (č. 56), s. 5; Moravský deník 8. 3. 1933 (č. 57), s. 3.

132) Western Libraries. Western archives. Finding aid for The Gustav Mahler-Arnold Rosé Collection, AFC 382 – <https://www.lib.uwo.ca/files/archives/AFC%20382%20-%20GMAR%20Rev20.pdf> [cit. 21. 5. 2023] (dále jen Inventář GMARC), s. 99. Údaje z uvedené sbírky cituji nikoli podle ukládacích jednotek, ale podle stran v inventáři.

133) <https://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/karlovy-vary-narodni-dum/> [cit. 2. 6. 2023].

134) Deutsche Tageszeitung–Karlsbader Tagblatt 1. 7. 1934 (č. 150), s. 1; 3. 7. 1934 (č. 151), s. 1; 4. 7. 1934 (č. 152), s. 1; 5. 7. 1934 (č. 153), s. 1; 8. 7. 1934 (č. 154), s. 1; 10. 7. 1934 (č. 155), s. 1; 11. 7. 1934 (č. 156), s. 1; 12. 7. 1934 (č. 157), s. 1; 13. 7. 1934 (č. 158), s. 1; 14. 7. 1934 (č. 159), s. 1; 15. 7. 1934 (č. 160), s. 1; Karlsbader Tagblatt 1. 7. 1934 (č. 149), s. 2; 3. 7. 1934 (č. 150), s. 2; 4. 7. 1934 (č. 151), s. 2; 5. 7. 1934 (č. 152), s. 2; 13. 7. 1934 (č. 157), s. 2; 15. 7. 1934 (č. 159), s. 2. – Srov. též Inventář GMARC, s. 99.

135) KREUZ, Vojtěch: *Pražský kavárník Jaroslav Štěřba*, bakalářská práce, Katedra dějin a didaktiky dějepisu, Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, Praha 2021, s. 30.

13	1935, březen	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Slovensko (blíže neurčeno) ¹³⁶
14	1936, 19.–21. 5.	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Zlín, kavárna Společenského domu ¹³⁷
15	1936, 4.–7. 9.	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Jablonec nad Nisou, Rathaus Kaffee (kavárna v budově radnice) ¹³⁸
16	1936, 8.–9. 9.	Alma Rosé – Liberec, kavárna Goldener Löwe ¹³⁹
17	1936, 16.–30. 9.	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Praha, Varieté Karlín ¹⁴⁰
18	1936, 28. 9.	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Praha, Československý rozhlas, 15:15 hod. ¹⁴¹
19	1936, 2. 12.	Alma Rosé – Moravská Ostrava, Café Savoy ¹⁴²
20	1937, 17. 4.	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Jablonec nad Nisou, Městské divadlo ¹⁴³
21	1937, 18. 4.	Alma Rosé a Wiener Wälzermädel – Liberec, varieté Volksgarten ¹⁴⁴

Charakteristické pro Newmanovu knihu je, že se snaží do značné míry bagatelizovat chladné ohlasy vídeňské kritiky na první Almino větší veřejné vystoupení ve Vídni 16. prosince 1926,¹⁴⁵ přičemž Almino pražské vystoupení 9. prosince 1926 před přinejmenším stejně početným publikem vůbec neuvádí. Tón kritik byl ovšem v pražském i vídeňském případě dosti podobný. Kritici hodnotili Almino vystoupení s ohledem na jejího otce a strýce, hudební tradici její rodiny i na její relativní mládí značně shovívavě, se zřejmou snahou nepsat příliš o nedostacích. Některá pochybení však před čtenáři úplně utajit nemohli.¹⁴⁶

Třebaže je výše uvedený přehled jistě neúplný, nemohu se ubránit dojmu, že jej dosti přesně postihl první a prozatím jediný Příhodův životopisec, houslista a hudební pedagog Jan Vratislavský (1909–1988). Podle něho Alma Rosé po rozvodu s Příhodou „[...] až do obsazení Rakouska, tedy plné tři roky, žila [...] s rodiči klidně ve Vídni, nebo jezdila se svým dívčím

136) Inventář GMARC, s. 100.

137) Zlín 18. 5. 1936 (č. 20), s. 2.

138) Inventář GMARC, s. 100.

139) Reichenberger Zeitung 6. 9. 1936 (č. 209), s. 5.

140) Polední list 15. 9. 1936 (č. 258), s. 3 (k zahájení hostování 16. 9. 1936); Národní osvobození 22. 9. 1936 (č. 221), s. 6; Venkov 26. 9. 1936 (č. 225), s. 7; 30. 9. 1936 (č. 227), s. 10; 1. 10. 1936 (č. 228), s. 7. – Reklamní inzeráty: Polední list 16. 9. 1936 (č. 259), s. 2; 17. 9. 1936 (č. 260), s. 2; 18. 9. 1936 (č. 261), s. 2; 19. 9. 1936 (č. 262), s. 2; 21. 9. 1936 (č. 264), s. 2; 22. 9. 1936 (č. 266), s. 2; 24. 9. 1936 (č. 265 [sic!]), s. 2; 25. 9. 1936 (č. 268), s. 2; 26. 9. 1936 (č. 269), s. 2; 27. 9. 1936 (č. 270 = Nedělní list), s. 2; 29. 9. 1936 (č. 272), s. 2.

141) Národní osvobození 27. 9. 1936 (č. 226), s. 6; Prager Presse 27. 9. 1936 (č. 265), s. 9; Venkov 27. 9. 1936 (č. 226), s. 10.

142) Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 2. 12. 1936 (č. 280), s. 6. – Totéž periodikum přineslo v červenci 1934 zprávu: „Vaša Příhoda und Alma Rosé werden in dem Film ‚Für Dich spiel ich die Geige‘, den ein französisch-österreichische Filmgesellschaft herstellt, spielen“ – Neues Tagblatt für Schlesien und Nordmähren 8. 7. 1934 (č. 114), s. 9. K témuž viz též Filmová tisková korespondence 30. 6. 1934 (č. 46), s. 1 (tato zpráva přináší navíc údaj, že režisérem filmu bude Alfred Deutsch-German a že „Příhoda nejen ve filmu hraje, nýbrž komponuje také k filmu hudbu“). Tutéž zprávu o připravovaném filmu A. Deutsch-Germana s Příhodou a Almou viz též Lidové noviny 14. 7. 1934 (č. 349), s. 8; Venkov 1. 7. 1934 (č. 152), s. 7; Český deník 1. 7. 1934 (č. 179), s. 7.

143) Reichenberger Zeitung 17. 4. 1937 (č. 91), s. 12.

144) Reichenberger Zeitung 13. 4. 1937 (č. 87), s. 3.

145) NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 59–60.

146) Viz recenze koncertu v Prager Presse 9. 12. 1926 (č. 337), s. 5 (iniciály O. B.); a článek *Konzert des Theaterorchesters* v Prager Tagblatt 9. 12. 1926 (č. 289), s. 5 (iniciály E. R.).

orchestrem po Evropě a hrála Straussovy valčíky.¹⁴⁷ Zároveň se však obávám, že v současné době, kdy se stala Alma v podstatě více literární, legendami opředenou figurou než reálnou historickou postavou, by některým připadala Vratislavského slova jako přespříliš upřímná, mnohým dalším pak dokonce jako netaktní, neomalená či nehorázná. Stejně tak netaktně a nepatřičně by asi působilo tvrzení, že Alma ve svém působení v Osvětimi daleko více využila zkušenost dlouholeté vedoucí dívčího varietního orchestru než sólové houslistky a členky rodiny evropské a světové hudební *Hochadel*.

Legendy utržené ze řetězu. Kult Almy Rosé?

Zřejmě první legendu o Almě Rosé vyvrátil už počátkem sedmdesátých let rakouský historik a bývalý komunistický odbojář H. Langbein. Šlo o příběh, který prezentovala v knížce o rakouských vědcích a umělcích za nacismu (1966) rakouská novinářka Christine Klusaceková. Ta psala o tom, jak Alma coby dirigentka dívčího táborového orchestru dobrovolně naskočila na nákladní vůz, který vezl Židy po selekci do plynové komory, a to poté, kdy od ní požadovali, aby těmto na smrt poslaným lidem zahrála. Na jedoucím autě pak Alma prý hrála „velkou píseň svobody, *Marseillaisu*“.¹⁴⁸

Stavební materiál k současným legendám o Almě Rosé poskytla zejména biografie R. Newmana. Tato biografie není vědeckým historiografickým dílem. Newmanovým záměrem a cílem bylo pozitivní zachycení Alminy pozoruhodné životní a hudební dráhy. Události z Almina života Newman zpravidla interpretoval v její prospěch, bez výraznějšího kritického odstupu, který by byl ovšem velmi často na místě. Navíc si evidentně mnohokrát vůbec neprověřoval prameny (především orální), a to nejednou ani v případech, kdy uváděly časové, osobní či zeměpisné údaje, které by se ukázaly při elementární verifikaci jako chybné. V mnoha případech, kdy neměl k dispozici žádné (nebo žádné spolehlivé) prameny, dosti nestydatě fabuloval. Newman si zřejmě ve svém zaujetí pro Almu vůbec neuvědomoval, že hypertrofováním Alminy osobnosti a extrapolací Almina tragického konce na její předchozí život mimo jiné připravuje o místo v dějinách osoby, kterým toto místo ve skutečnosti náleží. To je samozřejmě nepřijatelné. Nechtěným důsledkem toho je, že Newmanova biografie, jejíž autor byl veden původně bezesporu chvályhodnou snahou podat objektivnější

Advertisement for an appearance by Alma Rosé and the Wiener Wälzermädel at the Varieté Orpheum in Carlsbad (July 1934) / Reklamní inzerát na vystoupení Almy Rosé a Wiener Wälzermädel ve Varieté Orpheum v Karlových Varech (červenec 1934) / Deutsche Tageszeitung–Karlsbader Tagblatt, 1 July 1934 (no. 150), p. 1 / 1. 7. 1934 (č. 150), s. 1

147) VRATISLAVSKÝ, op. cit. v pozn. 76, s. 36.

148) LANGBEIN, op. cit. v pozn. 2, s. 24. Langbein k tomu lakonicky dodal: „Rosé ist in Auschwitz gestorben, aber nicht so melodramatisch.“

a pozdějšími poznatky i poválečnou zkušeností obohacený pohled na působení Almy Rosé jako dirigentky a vedoucí dívčího orchestru v Osvětimi, se stala hlavním základem a východiskem současných legend a fabulací, kdy nově vytvářené legendy rozvíjejí ty stávající.

Druhým zdrojem současných legend o Almě Rosé se staly memoáry přeživších členek osvětimského táborového orchestru. Ty nebyly ve většině případů profesionálními hudebníci, a pokud ano, ne všechny se věnovaly vážné hudbě. Z těchto memoárů obecně vyplývá, že zdaleka ne všechny členky orchestru měly jasnou představu o tom, kým Alma je, a už vůbec ne o tom, jaké bylo její hudební působení ve dvacátých a třicátých letech, o širším kontextu tohoto působení ani nemluvě. Mnohé z toho, co o Almě psaly, navíc vycházelo i z konfrontace s tím, co se o ní dozvěděly po válce a co si uvědomily s ubíhajícím věkem a časem. Všechny memoáry, nejen osvětimských hudebnic, jsou ovlivněny a kontaminovány pozdějšími zkušenostmi a poznatky autorek či autorů.¹⁴⁹ Z tohoto hlediska by si už jen samotný obraz A. Rosé v memoárech přeživších členek orchestru a dalších osvětimských vězeňkyň zasloužil samostatné vědecké monografické zpracování a včlenění do širšího historického kontextu,¹⁵⁰ ať už půjde o dějiny meziválečné evropské hudby, či dějiny vyhlazovacího tábora v Osvětimi.

V některých případech, typicky u Margot Větrovcové, jsou paměti a interpretace událostí a osobností v nich navíc ovlivněny vyhraněnými, resp. krajními ideologickými postoji autorky či dobou, v níž vznikly.¹⁵¹ Je třeba kriticky prověřovat nejen to, co autor/ka memoárů píše, ale např. i to, kdy a za jakých okolností to bylo napsáno. A nevybírat si z memoárů jen to, co se badatelům líbí a odpovídá jejich apriorním představám. Typickým příkladem je narativ o vzájemné závisti a revnivosti mezi Almou a Příhodou.¹⁵² Ten se objevuje již v Almině předsvatebním rozhovoru z března 1930.¹⁵³ Ve vlastním rozsáhlém článku v deníku Neues Wiener Journal z 23. srpna 1936 však Alma, vystupující stále jako Příhodova partnerka, tento narativ již nezopakovala.¹⁵⁴ V tomto textu na zdánlivě obecné téma sňatku a manželství se slavným umělcem se Alma zřejmě zároveň pokusila vyrovnat se se svým rozchodem s Příhodou. Nelze popřít, že tak učinila s noblesou.

Jsem nicméně přesvědčen, že závist neměl Příhoda zapotřebí. Počet houslových virtuosů Příhodových kvalit obnášel ve 20.–50./60. letech 20. století ve světě nevysoké jednociferné číslo. Třebaže se Příhoda ve své korespondenci s Jetty a ve světle mnohých pramenů úřední provenience jeví jako člověk, který se dopustil během svého života řady morálních selhání

149) Srov. výše pozn. 20.

150) Podnětný a nepřehlédnutelný první krok tomto směru učinila BURMAN, op. cit. v pozn. 1. Jde však o natolik závažné a rozsáhlé téma, že by mělo být zpracováno v rozsahu přinejmenším univerzitní disertace, a nikoli pouze jedné kapitoly v bakalářské práci.

151) Srov. výše pozn. 27.

152) V umělecké literatuře lze narativ o údajné Příhodově závisti Almě, dokonce náležitě opepřený, zaznamenat již v rozhlasové hře O. Schmidta (viz výše pozn. 21). Schmidt byl také jedním z autorů širších frekventovanou a stále znovu se objevujících legendu, že Příhoda byl žákem Arnolda Rosého (srov. též výše pozn. 27).

153) Viz výše pozn. 104.

154) ROSÉ-PRIHODA, Alma: *Soll man berühmte Männer heiraten? Frauen im Schatten des Genies*, in: Neues Wiener Journal 23. 8. 1934 (č. 15.359), s. 15.

především v osobním životě (přísně vzato: tři z jeho čtyř dětí byly nemanželské¹⁵⁵), nejsou v jeho korespondenci s Jetty (1924–1928 a 1931–1948) po řevnivosti či osobní averzi vůči kolegům hudebníkům, ať už jakéhokoli původu, ani stopy. To je, řekl bych, u umělců a vědců spíše výjimkou než pravidlem...

Vzorovým příkladem literární legendarizace Almy Rosé je divadelní hra (scénář) polského spisovatele, novináře, právníka a publicisty Mariusze Urbanka (nar. 1960) *Alma* (český překlad *Alma Rosé*, přeložila Olga Strusková 2021).¹⁵⁶ Česká premiéra hry (monodramatu) proběhla v lednu 2022 v režii Olgy Struskové s vynikající a působivou Sarah Haváčovou v titulní roli.¹⁵⁷ Postava Almy Rosé má v Urbanekově hře se svým historickým předobrazem dost málo společného, zato dotváří a ukázkově dokumentuje Almin legendární a heroicky zidealizovaný obraz.

Legendou je už líčení Almina manželství s Příhodou a fikcí je i rozsah jejich společné koncertní činnosti. Jak naznačuje výše uvedený přehled, Alminých společných koncertů s Příhodou se uskutečnilo v Československu minimum, zřejmě jen dva.¹⁵⁸ Také jejich další údajné společné koncerty, zejména domnělé koncerty před jejich sňatkem, bude třeba v budoucnu verifikovat. V této chvíli se obávám, že zmínky o společných koncertech Almy a Příhody v Berlíně, v Paříži a na Francouzské Riviéře jsou z velké části Urbanekovým výmyslem. Pro údajné společné koncerty před uzavřením sňatku to platí beze vší pochybnosti.¹⁵⁹ Také Urbanekovy představy o Příhodově bohatství v době seznámení s Almu postrádají nezbytný kontext. Bohatství bylo totiž v Příhodově případě poněkud relativní.¹⁶⁰ Lze si sotva představit, že by Alma s ohledem na svůj rodinný původ považovala Příhodu za velmi bohatého člověka, jak to vkládá její postavě do úst Urbanek. O mylné představě polského spisovatele o tom, že Váša vnímal Almu jako konkurenci, byla již řeč. Urbanekova slova vložená do úst Alminy postavy, že „*Váša był tak zapatrzony w siebie, że nie widział nikogo innego*“ působí na pozadí jeho znovu se rozvíjejícího vztahu s Jetty nechtěně komicky. Z druhé strany a s trochou zlé vůle to však lze považovat i za netaktnost ignoranta.

Elementární seznámení s Příhodovou koncertní činností ve třicátých letech by ukázalo, že skutečnosti neodpovídá ani Urbanekovo tvrzení, že si Příhoda po koncertu ve Lvově na jaře 1932 našel jinou doprovodnou houslistku, která mu nekonkurovala („*znalazł sobie akompaniatorkę, która z nim nie rywalizowała*“). Taková houslistka je ryze vyfabulovanou osobou. Na koncertech v mezidobí let 1932–1938 Příhodu většinou doprovázel pouze jeho klavírista a osobní sekretář O. Graef. Na pozadí jihlavského koncertu ze září 1932,¹⁶¹

155) Viz výše pozn. 79.

156) Za laskavé poskytnutí polského originálu a českého překladu hry vyjadřuji tímto dík překladatelce a režisérce paní Olze Struskové.

157) <https://www.jewishmuseum.cz/program-a-vzdelavani/akce-pro-navstevniky/1797/> [cit. 28. 5. 2023].

158) Srov. výše pozn. 130 a 131.

159) Viz výše pozn. 104.

160) Srov. výše pozn. 111.

161) Viz výše pozn. 128.

lvovského koncertu z října 1932¹⁶² a anoncovaného olomouckého společného koncertu v březnu 1933¹⁶³ se dostává do jiného světla i Urbanekův text o tom, že Alma po údajném jar-ním koncertu ve Lvově odjela ke svým rodičům do Vídně a už s Příhodou nevystupovala.

Je tedy na místě prověřit, co obsahovaly a zda vůbec existovaly po společném koncertu Příhody a Almy v (tehdy) polském Lvově kritiky, jejich autoři by napsali něco v tom smyslu, že Alma byla při hraní Bachova *Koncertu pro dvoje housle d moll* lepší než Příhoda. Už proto, že jde o krucióální událost v ději Urbanekovy hry.

Navzdory poměrně důkladnému výzkumu přístupného československého, rakouského, německého a polského periodického tisku se mi nepodařilo zachytit žádný společný koncert Příhody s Almou, který by proběhl na jaře 1932 ve Lvově. Vedle koncertu v Brně 12. března 1932¹⁶⁴ jsem zaznamenal v první polovině roku 1932 ještě čtyři společné koncerty Almy a Příhody, které proběhly 1. února 1932 v Konzerthausu ve Vídni,¹⁶⁵ 2. února v Kaufmannisches Vereinhausu v Linzi,¹⁶⁶ 3. února v tamější Uranii (Stephaniensaal) ve Štýrském Hradci¹⁶⁷ a 14. dubna 1932 Mnichově v sále v hotelu Bayerischer Hof.¹⁶⁸ Koncert 1. února byl přitom prvním společným vystoupením Almy s Vášou ve Vídni.¹⁶⁹ Na programu všech těchto čtyř společných koncertů byl inkriminovaný Bachův *Koncert pro dvoje housle d moll*.¹⁷⁰ Dva z tiskových ohlasů na koncert ve Vídni 1. února vyznívaly pro Příhodu negativně, ovšem pouze v tom smyslu, že nemá ve srovnání s Almou takový cit pro interpretaci Bachovy hudby. Z některých rakouských kritik na koncerty z počátku února je cítit jistá averze k Příhodovi, buď osobní,¹⁷¹ nebo přinejmenším jako k ne(v)hodnému interpretovi Bacha,¹⁷² popř. zjevná antipatie vyvolaná přesvědčením, že je příliš „slovanský“ a málo

162) Viz níže pozn. 175.

163) Viz výše pozn. 130 a 131.

164) Viz výše pozn. 127.

165) Výběrově: Neue Freie Presse 17. 1. 1932 (č. 24.189), s. 18; 28. 1. 1932 (č. 24200), s. 9; Neues Wiener Journal 10. 1. 1932 (č. 13.968), s. 27; 26. 1. 1932 (č. 13.714), s. 5–6, článek *Gespräch mit Vasa Prihoda und Alma Rosé*, iniciály O. K.; Pravda. Organ katolických Čechoslováků v Rakousku 28. 1. 1932 (č. 5), s. 4. – Nepřesně: Polední list 5. 2. 1932 (č. 36), s. 2.

166) Tages-Post 25. 1. 1932 (č. 19), s. 3; Linzer Volksblatt 26. 1. 1932 (č. 20), s. 8.

167) Grazer Tagblatt 24. 1. 1932 (č. 37), s. 8; 30. 1. 1932 (č. 47), s. 9; Grazer Volksblatt 31. 1. 1932 (č. 32), s. 8.

168) Münchner Neueste Nachrichten 2. 4. 1932 (č. 89), s. 13.

169) Viz zvl. Neues Wiener Journal 26. 1. 1932 (č. 13714), s. 5: „Am 1. Februar konzertieren Vasa Prihoda und seine junge Gattin Alma Rosé-Prihoda zum erstenmal gemeinsam im großen Konzerthausaal“.

170) Münchner Neueste Nachrichten 17. 4. 1932 (č. 104), s. 8; Neue Freie Presse 17. 1. 1932 (č. 24.189), s. 18; Grazer Tagblatt 24. 1. 1932 (č. 3), s. 8; Linzer Volksblatt 26. 1. 1932 (č. 20), s. 8.

171) Neues Wiener Journal 2. 2. 1932 (č. 13721), s. 11, značka –ron, článek *Vasa Prihoda – Alma Rosé. Ein Sensationskonzert*.

172) Wiener Zeitung 9. 2. 1932 (č. 32), s. 6, značka –rb-: „[...] Der musikantische, im Grunde seines Wesens sorglose, salonmäßige Virtuose Prihoda bemüht sich seit einiger Zeit, in die Höhen von Bach, Beethoven zu steigen. Dabei geht es natürlich ohne leichte Abstürze, Schwindelanfälle u. dgl. nicht ab. Am Schlusse rettet er sich in die bekannten kleinen Effektstücke, die seine künstlerische Heimat sind. Alma Prihoda ist viel reifer geworden. Im Doppelkonzert von Bach, das Vasa Prihoda in einem kühnen Endspurt gewinnen will, zeigt sie nicht nur weit sichere Technik als bisher, [...] die ich der jungen Künstlerin nach dem Bisherigen nicht zuge-traut hätte und die fast immer das Entscheidende für den Erfolg eines Solisten ist.“ – Pozitivní kritiky vídeňského koncertu a Příhodova výkonu viz naopak v Neue Freie Presse 4. 2. 1932 (č. 24.207), s. 7; Tagblatt 5. 2. 1932 (č. 29), s. 8. Pozitivní kritiku společného koncertu v Linci viz Linzer Volksblatt 5. 2. 1932 (č. 29), s. 29.

nadpozemský.¹⁷³ Pevným srovnávacím bodem ke kritickému hodnocení Příhodovy interpretace Bacha nebyla ovšem Alma, nýbrž švýcarský houslista Adolf Busch (1891–1952).¹⁷⁴

Společný koncert Příhody a Almy ve Lvově na jaře 1932 se mi nepodařilo zachytit ani v polském periodickém tisku. Asi jednoduše proto, že společný koncert ve Lvově se ve skutečnosti nekonal na jaře, nýbrž (za klavírního doprovodu O. Graefa) až počátkem října 1932. I tato skutečnost usvědčuje Urbaneka z ryzí fabulace. Nemluvě už o tom, že v ohlasech po říjnovém koncertu se v místním deníku *Gazeta Lwowska* psalo převážně o Příhodovi, pouze byl společně zahráný Bachův *Koncert pro dvoje housle* vyzdvižen jako hudební vrchol večera.¹⁷⁵ (Alma vystupovala ve Lvově samostatně koncem února 1930¹⁷⁶ a 25. února 1932.¹⁷⁷) Urbanek tedy vycházel v jednom z klíčových míst svého opusu nikoli z nějaké (mně neznámé) kritiky¹⁷⁸ mně neznámého jarního společného koncertu ve Lvově,¹⁷⁹ nýbrž si jarní lvovský koncert a ony kritiky prostě vymyslel. Pokud by tomu tak skutečně bylo, šlo by ne o pouhé nepochopení či úmyslné přehlížení historických faktů a dobového kontextu, nýbrž

173) Viz prostřední část stati o koncertu ve Štýrském Hradci – *Grazer Tagblatt* 5. 2. 1932 (č. 57), s. 7, článek *Theater und Kunst. Violinkonzert Vasa Prihoda*, iniciály Dr. N. L.

174) Viz výše pozn. 171 a 173.

175) ŁOBACZEWSKA, Stefanja: *Z Sali koncertowej i Opery. Vasa Prihoda i Alma Rose-Prihoda*, in: *Gazeta Lwowska* 7. 10. 1932 (č. 230), s. 7.

176) *Dziennik Ludowy. Organ Polskiej Partji Socjalistycznej* 23. 2. 1930 (č. 44), s. 11; *Gazeta Lwowska* 23. 2. 1930 (č. 45), s. 5. – Podrobnou, shovívavě kritickou zprávu o tomto koncertu podala ŁOBACZEWSKA, Stefanja: *Z Sali koncertowej. Alma Rosé*, in: *Gazeta Lwowska* 28. 2. 1930 (č. 49), s. 4. – Srov. též *Gazeta Poranna* 11. 3. 1930 (č. 9155), s. 6, zprávu o Almině zasnoubení Příhodou; v této zprávě je Příhoda označen jako miláček Lvova. – Již 9. prosince 1928 hrála Alma jako sólistka na symfonickém koncertu Varšavské filharmonie vysílaném polským rozhlasem – viz *Kurjer Zachodni „Iskra“* 8. 12. 1928 (č. 338), s. 7.

177) *Gazeta Lwowska* 22. 2. 1932 (č. 44), s. 5.

178) Při opravdu hodně velké dávce zlé vůle by bylo možné takto interpretovat jeden odstavec z převážně kritické zprávy Dr. S. Barbaga o koncertu v říjnu 1932 – BARBAG, Seweryn: *Ruch muzyczny w kraju. Lwów. Koncert Vasy Prihody z udziałem Almy Rosé*, in: *Szopen. Popularny miesięcznik muzyczny* 1932, č. 4 (1. 12. 1932), s. 34 (in extenso): „Vasa Prihoda jest więcej skrzypkiem niż muzykiem; imponująca akrobatyka palców i smyczka, kontrastuje zawartością muzyczną tonu. Szczególnie wyraźnie dal się odczuć ten kontrast w koncercie D-mol Bacha na 2 skrzypiec, w którym p. Alma Rose Prihoda ‚kryła‘ swejgo męża wydajniejszą, głębszą i bardziej muzyczną grą. – Tak samo kantylena II części koncertu Mendelssohna wypadła stosunkowo blado w porównaniu z doskonałością interpretacji części skrajnych. (Czy poza niewątpliwem arcydziełem Mendelssohna nie istnieją jeszcze inne koncerty skrzypcowe?) – [...] Wieczór skonczył się naturalnie Paganinim, którego ‚Warjacje‘ we własnym opracowaniu wykonał Prihoda fascynująco, rozpetany w wirtuozowskim żywiole. Akompanjator p. Greef [sic!] grał Bacha plastycznie, inne utwory wymownie i dyskretnie. Publiczność jak zwykle była bardzo zadowolowana.“

179) Italský muzikolog, profesor moderních dějin hudby na univerzitě v Palermu Olivieri Dario (nar. 1963) zmiňuje společný koncert ve Lvově, nicméně pouze konstatuje, že manželé sklidili „il solito, prevedibile successo“. Údajné kritiky vyzdvihující Almu vůči Příhodovi nezmiňuje (viz DARIO, op. cit. v pozn. 1, s. 147). Následující pasáž, kde italský muzikolog pojednává o vývoji vztahu Almy s Příhodou, má, žel, charakter fabulačního vyprávění, k němuž se někteří autoři uchylují, pokud nemohou uvést žádná doložitelná, tím méně pak spolehlivější či přesně datovatelná fakta. Dario píše tedy, jak to podle něho mohlo být, nikoli jak to ve skutečnosti bylo (tamtéž, s. 147–148). Pozornost si nicméně zaslouží pasáž, kde Dario s odkazem na vyprávění A. Kuxové píše, že tím z manželů, kdo záviděl svému partnerovi úspěchy, byla Alma (tamtéž, s. 148). – Za velkou ochotu při rychlém obstarání a doručení právě vydané knihy O. Daria vyjadřuji tímto srdečný dík kolegovi a příteli PhDr. Jiřímu Kudělovi, Ph.D., bývalému generálnímu konzulovi České republiky v Miláně, nyní velvyslanci ČR ve Slovinsku, a jeho manželce Mileně.

o projev hodně předpojaté, zlovolné a stěží omluvitelné ignorance a z ní vyplývající falzifikace. Tím by zároveň velmi zpochybnil věrohodnost a humanistické poselství celého svého působivého opusu. Ostatně: Pokud bychom vycházeli z korespondence Příhody s Jetty, jeví se počátek října 1932 jako doba, kdy započal rozvrat vztahu Příhody a Almou, podstatně pravděpodobněji než Urbanekovo jaro téhož roku.

Není prozatím známo, zda Příhoda někdy viděl vystoupení Almy s Wiener Wälzermädel. Pokládám ale za vyloučené, že by při případné návštěvě takového vystoupení „*pocítil záchvň z ávisti*“, jak píše Urbanek. Narativ vzájemné závisti uměleckých dvojic se objevuje pouze v Almině předsvatebním rozhovoru z března 1930.¹⁸⁰ V Příhodově případě přinejmenším nelze spolehlivě doložit, že by po roce 1920 vůči někomu ventiloval něco, co by připomínalo závist. Daleko pravděpodobnější tak je, že právě Příhoda domluvil Almě vystoupení na Silvestra 1934 v pražském dancingu Carioca.¹⁸¹ Jeho majitelem byl Vášův přítel a Jettyn bratranec, kavárník Jaroslav „Jaroušek“¹⁸² Štěrba (1895–1954).

Ještě v roce 2022, v listopadu, měla v Praze premiéru další hra inspirovaná osudy Almy Rosé: *Because of Alma*. Hru uvedl divadelní soubor BodyVoiceBand v režii Jaroslavy Šiktancové. Autorkou hry je česká dramatická a dramaturgyně pražského Švandova divadla Martina Kinská (nar. 1978).¹⁸³ Její hra neobsahuje onen typ pobuřujících fabulací, které se objevují v Urbanekově dramatu. Přesto jsou dvě retrospektivní scény hry *Because of Alma* ahistorické.

Co se týče scény zasazené do prosince 1926, je těžké si představit, že by Alma pocítovala popisovanou trému před vystoupením před dvoutisícovým publikem ve vídeňském Musikvereinu. Z úst její postavy nevychází pravdivý výrok, říká-li, že nevystupovala „*nikdy před tolika lidmi*“. Jen devět dní předtím Alma hrála s pražským symfonickým orchestrem Deutsche Philharmonie v Lucerně, tedy v sále, který pojal hodně přes dva tisíce diváků.¹⁸⁴ Jedním z případných důvodů hypotetické Alminy trémy před vídeňským publikem¹⁸⁵ mohl snad být její nápadně nedokonalý výkon při pražském koncertu.¹⁸⁶ Chybný údaj o Almině údajném „prvním veřejném koncertu“ 16. 12. 1926 ve Vídni uvádí i Urbanek.

Absolutní uměleckou fikcí M. Kinské je údajný rozhovor Almy s Příhodou v Zárybech datovaný březnem 1935, ve kterém Příhoda stále zamilované Almě oznamuje úmysl rozvést se s ní. Nezanedbatelná nesrovnalost spočívá už v tom, že Příhoda s Graefem strávili první

180) Viz výše pozn. 104.

181) Viz výše pozn. 135.

182) Takto familiérně označoval kavárníka Štěrba Příhoda již v dopise Jetty z Mnichova z 25. dubna 1931 (*terminus ad quem*).

183) Za poskytnutí textu hry v její pracovní a konečné verzi vyjadřuji tímto srdečný dík paní MgA. Martině Kinské.

184) https://cs.wikipedia.org/wiki/Pal%C3%A1c_Lucerna [cit. 28. 5. 2023].

185) Co se týče zmíněného vídeňského koncertu 16. 12. 1926 připouští i NEWMAN, op. cit. v pozn. 1, s. 60, s odkazem na dobové kritiky, že šlo o průměrný, nevýrazný debut. Pouze GEIST, op. cit. v pozn. 104, s. 80, o tomto koncertu píše oslavně. – Kladnou recenzi koncertu, akcentující ovšem spíše Arnolda Rosého, viz Die Stunde 18. 12. 1926 (č. 1133), s. 8; shovívavě pozitivní hodnocení Almina debutu viz též Der Morgen. Wiener Montagblatt 20. 12. 1926 (č. 51), s. 8.

186) Viz výše pozn. 146.

polovinu března 1935 na turné v Itálii¹⁸⁷ a poslední březnovou dekádu a začátek dubna 1935 pak na zájezdu v Lotyšsku, ve Finsku a v Polsku.¹⁸⁸ Především však v březnu 1935 Příhoda už bezmála půldruhého roku důvěrně komunikoval a vedl milostnou korespondenci s Jetty.¹⁸⁹ Zasazení Almy do času, kdy byl Příhodův vztah s ní již minulostí a který v Příhodově životě jednoznačně patřil Jetty, se mně osobně jeví na základě znalosti relevantních faktů (a dosti podrobné a poměrně jednoznačné chronologie) jako velmi necitlivé. Byť objektivně vzato jde pouze o důsledek nedostatečných znalostí o Almině životě koncem dvacátých let a ve třicátých letech a legendarizujícího hypertrofování její osoby v této době, se kterým započal před více než dvaceti lety R. Newman.

Doposud posledním projevem bez nadsázky celosvětového uměleckého zájmu o osobnost Almy Rosé je román americké spisovatelky ruského původu, „autorky bestsellerů“, Ellie Midwoodové¹⁹⁰ *The Violinist of Auschwitz* z roku 2020.¹⁹¹ Tato kniha se v následujících letech dočkala překladu do několika jazyků, mj. do polštiny, slovenštiny a roku 2022 také do češtiny.¹⁹² Americká spisovatelka se v tomto historickém románu soustřeďuje převážně na Almino věznění a smrt v Osvětimi. Tato publikace však zároveň výrazně přispěla k dotvoření heroického mýtu. Obávám se dokonce, že se v masové kultuře začíná rodit svěbytný, globální kult Almy Rosé.

Před několika lety založila v Německu paní Dr. Karin Germerdonková, praneteř architekta Waltera Gropiuse (1883–1969) a Almy Mahlerové (1879–1964), sdružení *Forum Alma Rosé*. Gropius byl nevlastním strýcem Almy Rosé, Alma Mahlerová pak její vlastní tetou. Chvályhodným cílem sdružení nemá být jen „*von den Nationalsozialisten verfolgten und ermordeten Menschen und ihrem Schicksal zu gedenken, ihre Werke zu spielen*“, nýbrž také „*dazu beitragen, dass gleiches nie mehr geschieht*“.¹⁹³ Třebaže Alma je v pojetí sdružení *Forum Alma Rosé* zcela legitimním symbolem odporu proti nacismu, neonacismu, antisemitismu a různým současným formám pravicového extremismu, zejména v Německu, přispívá i toto symbolické působení k posílení Almina mýtu ménícího se ve svěbytný kult. Mnoho lidí, včetně řady umělců, se tak nyní veřejně hlásí spíše k tomuto idolu než k reálné historické postavě. Ne vždy tak ovšem činí z úplně nezištných důvodů.

187) Viz Graefův dopis Jetty datovaný v Miláně 28. 2. 1935 s přehledem koncertů plánovaných na první polovinu března.

188) Viz Graefův dopis Jetty odeslaný z Rigy 22. 3. 1935 (*terminus ad quem*) s kontaktními adresami v Helsinkách koncem března a v tehdy polském Vilniusu začátkem dubna.

189) Viz výše pozn. 106.

190) <http://elliemidwood.com/about.html> [cit. 28. 5. 2023].

191) MIDWOOD, Ellie: *The Violinist of Auschwitz*, Bookouture, London 2020.

192) MIDWOODOVÁ, Ellie: *Houslistka z Osvětimi*, Jota, Brno 2022. – Nepřesnými údaji a tvrzeními v knize E. Midwoodové není možné se na tomto místě důkladněji zabývat. Prozatím postačí, konstatují-li, že neodpovídá plně skutečnosti ani autorčina proklamace, že se jedná o román, jehož velká část vychází ze skutečného příběhu. Nad tvrzením moskevské rodačky Midwoodové, že se snažila „... co nejvíce držet skutečných historických faktů o životě Almy Rosé“ (tamtéž, s. 354), se lze jen trpce poušmat. Podobně jako M. Urbánek se i Midwoodová vyjadřuje s netaktností přehnaně sebevědomé ignoranky.

193) <https://forum-alma-rose.de/biographisches> [cit. 28. 5. 2023].

Alma Rosé a její tragický osud jsou jistě fascinující. Psaní o Almě však v nynější „post-faktické“ době (v níž o pravdivosti výroku stále častěji už nerozhodují ani tak ověřená fakta, nýbrž spíše jeho emocionální efekt) začíná někdy připomínat více hagiografii než vědu či seriózní, faktograficky spolehlivou publicistiku: Hodnocení celého Almina života je ovlivněno a někdy zcela zastíněno její tragickou a zároveň hrdinskou a mučednickou smrtí. Je hloupé, že se v záři této mučednické aureoly do značné míry ztrácí její předchozí život. Ještě hloupější však je, že tento odživotněný idol a jeho mytická aureola stále více zastíňuje jiné historické osobnosti. Alma je tak stále více situována i tam, kam historicky nepatří. Nezřídka na úkor osobností, jejichž život ani smrt jistě nebyly tak fascinující, ale přesto byly jejich životní výkony natolik vynikající, že by neměly upadnout do stínu, a už vůbec ne v zapomnění.

Konec dvacátých let a třicátá léta 20. století jsou v biografii Almy Rosé etapou, o níž je známo poměrně málo. Tyto neznalosti byly a jsou, žel, stále více nahrazovány rozličnými fabulacemi, účelovým domýšlením i bagatelizací ověřitelných faktů. To vytváří umělou mýtickou quasihistorickou konstrukci, jež se dříve či později zhroutí. A jak to u podobných konstrukcí bývá, zhroutí se s rachotem. Ten bude přímo úměrný velikosti, do které naroste.

Každý dekonstruktér či bořitel legend se ve větší míře setkává s nelibostí těch, jimž ničí jejich léta budované a pěstované iluze. A přirozeně také s averzí těch, kteří z uvedené legendární konstrukce profitují, ať už materiálně, mediálně, profesně či institucionálně. Širokou a rozmanitou obec ctitelů Almy Marie Rosé na závěr této studie ujišťuji, že mým záměrem bylo v první řadě rozšířit poznání o málo známé etapě života pozdější dirigentky osvětimského orchestru. Jsem přesvědčen, že každé úsilí o co možná nejpřesnější poznání minulosti je vždy lepší než sebekrásnější a sebebűsobivější mýty a legendy.

Adresa: Petr Kreuz, Archiv hl. města Prahy, Archivní 6, 149 00 Praha 4, Česká republika
E-mail: Petr.Kreuz@praha.eu